

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Kurdské etnikum a idea vlastního státu

Bc. Adéla Bružková

Plzeň 2024

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Kurdské etnikum a idea vlastního státu

Bc. Adéla Bružková

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2024

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2024

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Davidovi Šancovi Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, za poskytování cenných rad, za trpělivost a čas, který mi během psaní mé diplomové práce věnoval.

Úvod	1
1 Nacionalismus	4
2 Situace Kurdů v Turecku	7
2. 1 70. léta a milník v podobě vzniku Kurdské strany pracujících	8
2. 1. 1 Vznik, ideologie a principy fungování Kurdské strany pracujících	9
2. 1. 1. 1 Ideologie Kurdské strany pracujících.....	11
2. 1. 1. 2 Postavení žen a způsob náboru v rámci Kurdské strany pracujících.....	12
2. 2 80. léta ve znamení potírání kulturních práv a rostoucího násilí.....	13
2. 2. 1 Potírání kurdských kulturních práv.....	14
2. 2. 2 Rostoucí násilí mezi Turky a Kurdy.....	14
2. 3 90. léta a pokračující násilí	16
2. 3. 1 Kurdské politické strany v Turecku od počátku 90. let.....	17
2. 3. 2 Vysídlování kurdských vesnic jako důsledek útoků PKK a součást protipovstalecké strategie	19
2. 3. 1. 1 Kurdské vysídlování jako jedna z příčin nepřijetí Turecka do Evropského společenství.....	20
2. 4 Situace Kurdů v Turecku po roce 2000	21
2. 4. 1 AKP a Kurdské otevření.....	23
2. 4. 2 Erdogan v prezidentském úřadu.....	25
2. 4. 2. 1 Kurdská otázka v souvislosti se švédským vstupem do NATO	26
3 Situace Kurdů v Iráku	27
3. 1 70. léta ve znamení neúspěšného pokusu o kurdskou autonomii v Iráku	29
3. 1. 1 Irácko-kurdská válka mezi lety 1974 a 1975.....	30
3. 2 80. léta, režim strany Baas a jeho důsledky pro Kurdy v Iráku	32
3.2.1 Cíle a průběh operace Anfal.....	33
3.2.2 Jednotlivé fáze operace Anfal.....	34
3. 4 Situace iráckých Kurdů od americké invaze do Iráku a svržení Saddáma Husajna v roce 2003 do současnosti	38
4 Situace Kurdů v Íránu	41
4. 1 70. a 80. léta a vliv Islámské revoluce v Íránu na kurdské etnikum	43
4.2 90. léta až současnost.....	46
4.2.1 Obnovení násilí ze strany Kurdů po roce 2016.....	47
5 Situace Kurdů v Sýrii.....	50

5. 1 Období od 70. let do roku 2011	52
5. 2 Situace Kurdů v Sýrii od roku 2011 do současnosti.....	54
5.2.1 Vytvoření Rojavy.....	56
5.2.2 Boj YPG proti Islámskému státu	57
5.2.3 Eskalující násilí ze strany Turecka po roce 2019.....	58
6 Perspektivy Kurdů při potenciálním vzniku vlastního nezávislého státu a významné spory mezi kurdskými politickými stranami	60
6. 1 Kurdská občanská válka mezi KDP a PUK.....	62
6. 2 Neshody mezi PYD a KNC v Sýrii.....	65
Závěr	67
Seznam použitých zdrojů:.....	74
Resumé	85
Přílohy	87

Seznam zkratek

AKP – Strana spravedlnosti a rozvoje

BDP – Strana míru a demokracie

DDKO – Revoluční kulturní společnost východu

DEHAP – Demokratické lidové hnutí

DEP – Demokratická strana

EU – Evropská unie

FSA – Svobodná syrská armáda

HADEP – Strana lidové demokracie

HDP – Lidová demokratická strana

HEP – Lidová dělnická strana

HPG – Lidové obranné síly

IKF – Irácká kurdská fronta

ISIS – Islámský stát

JK – Společnost pro obnovu Kurdů/Kurdistanu

KCK – Demokratická konfederace Kurdistanu

KDF – Kurdská demokratická fronta

KDP – Kurdská demokratická strana (Irák)

KDPI – Kurdská demokratická strana (Írán)

KDPS – Demokratická strana Kurdů v Sýrii

KNC – Kurdská národní rada

KPKP – Kurdistánská lidová demokratická strana

KRG – Regionální vláda Kurdistanu

NATO – Severoatlantická aliance

OSN – Organizace spojených národů

PAK – Strana svobody Kurdistánu

PJAK – Strana svobodného života Kurdistánu

PKK – Kurdská strana pracujících

PUK – Vlastenecká unie Kurdistánu

PYD – Strana demokratické unie

SDF – Syrské demokratické síly

SHP – Sociálně demokratická lidová strana

SNA – Syrská národní armáda

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

TEV-DEM – Hnutí za demokratickou společnost

USA – Spojené státy americké

YPG – Lidové obranné jednotky

YPJ – Ženské obranné jednotky

Úvod

Kurdové jsou v současné době největším etnikem na světě, které nemá vlastní stát. Počet občanů s kurdskou národností se v současné době odhaduje asi na 30 milionů. Tzv. Kurdistán se rozkládá na území 4 států, kterými jsou Írán, Irák, Sýrie a Turecko (viz *Příloha č. 1*). V posledním jmenovaném státě je v současné době Kurdů nejvíce, tvoří asi 19 % z celkové populace Turecka (THE WORLD FACTBOOK n. d.). Klíčovým obdobím v souvislosti se snahami o vytvoření vlastního státu byla 70. léta 20. století, kdy v Turecku vznikla Kurdská strana pracujících (PKK), která je (a historicky byla) neaktivnější v boji za vznik kurdského státu a která stála na základech marxismu-leninismu. Právě kvůli důležitosti vzniku PKK při snaze o ustavení vlastního kurdského státu se bude i celá tato práce věnovat primárně od 70. let 20. století.

Kurdové kvůli jejich snahám o vytvoření vlastního státu byli politicky a vojensky potlačováni už v minulosti. Příkladem lze uvést situaci v Íránu za vlády Ajatolláha Chomejního. Po revoluci v roce 1979 byla zakázána Kurdská demokratická strana a kurdská území byla bombardována a byly do nich umísťovány nášlapné miny (Minority Rights Group 2017). Dalším příkladem potírání Kurdů ze 70. let byla jejich situace v Iráku, kde došlo po kurdských snahách o autonomii k válce mezi Irákem a Kurdy, kde byl Irák v silné převaze. Kurdové doufali v pomoc Íránu a USA, ze strany Íránu však byla ukončena v roce 1975 a ze strany USA pomoc nikdy nepřišla. Jako nejtragičtější událost v historii Kurdů od 70. let je však chápána genocida zvaná Anfal, která proběhla v Iráku za vlády Saddáma Husajna a během které zemřelo asi 180 000 Kurdů a během které byly využity i chemické zbraně. Ke znevýhodňování Kurdů docházelo v 70. letech rovněž i v Sýrii, kde byla jejich půda syrskou vládou vyvlastňována a dána arabským rodinám. Potírána byla i kurdská kultura v podobě zákazu slavení svátků, situace se však zlepšila za vlády Heféze al-Asada.

V současné době proti Kurdům nejvíce vystupuje Turecko, a to jak na politické rovině, tak hlavně v té vojenské. Tomu přispívá i skutečnost, že byl v roce 2023 opětovně zvolen za prezidenta Recep Tayyip Erdogan, který se proti Kurdům striktně vymezuje (politicky, vojensky i kulturně). Důkazem využití vojenské vojenské síly ze strany Turecka proti Kurdům jsou mj. události z nedávné historie. K útokům na

syrská města obývaná Kurdy dochází i přes to, že bylo ze strany USA v roce 2019 vyjednáno příměří, které mělo zastavit turecké útoky (Zaman 2020). V listopadu téhož roku byly zahájeny turecké nálety na severní oblast Iráku a Sýrie, kde mají základny PKK a Syrské lidové jednotky (YPG). Tyto útoky byly reakcí na výbuch v centru Istanbulu, který turecká vláda připsala Kurdům, byť oni sami účast popřeli. Posledním příkladem je útok z října 2023, kdy turecké bezpilotní letouny zaútočily na kritickou infrastrukturu v Sýrii, kvůli čemuž došlo k výpadkům dodávek elektřiny v oblasti, kde je už tak pitné vody kritický nedostatek (HUMAN RIGHTS WATCH 2023).

Cílem práce je zjistit na základě analýzy, jak se měnila situace Kurdů v Turecku, Iráku, Íránu a Sýrii od 70. let do současnosti, jaké byly ze strany těchto států využívány nástroje k jejich potlačování, jak se měnily jejich snahy o vytvoření samostatného a nezávislého Kurdistanu a jak na vytvoření nezávislého kurdského státu pohlížely vlády států, na kterých se potenciální Kurdistan nachází. V práci bude rovněž uvedeno i to, že zatímco v některých státech požadovali hlavně politické svobody reprezentované politickými stranami, někde byl (a je) kladen důraz hlavně na kulturní svobody, a to hlavně proto, že je tam kurdská kultura potlačována. První výzkumnou otázkou bude tedy: *Jak se měnila situace Kurdů v Turecku, Iráku, Íránu a Sýrii od 70. let 20. století do současnosti?* Na první otázku bude navazovat druhá otázka, která zní: *Jaké politické a vojenské nástroje byly ze strany těchto 4 států využívány k potlačování Kurdů a jejich snah o vytvoření vlastního státu?* Dalším cílem bude vystihnout důležité spory mezi kurdskými politickými stranami ve snaze o vytvoření vlastního státu, jelikož neexistuje jednotná idea toho, jak by nově vzniklý a nezávislý Kurdistan měl vypadat ani mezi samotnými Kurdy. Třetí výzkumnou otázkou tedy bude: *Jak se k otázce vzniku samostatného a nezávislého Kurdistanu staví samotní Kurdové a jejich politické strany, příp. co bylo hlavními (vnitropolitickými) překážkami ve vzniku samostatného státu za předpokladu, že by Turecko, Irák, Írán a Sýrie souhlasily?*

Práce bude koncipována jako vícepřípadová interpretační studie čítající šest kapitol, které budou sice mapovat situaci Kurdů od 70. let 20. století do současnosti, ale v každé kapitole bude kladen větší důraz na klíčovou událost/klíčové události v souvislosti s Kurdy v daném státě. V první kapitole bude krátce popsána teorie, ze

kteře celá práce vychází, a to nacionalismus (zejména ten etnický). Druhá kapitola se bude věnovat situaci Kurdů v Turecku a bude v ní zahrnuta i podkapitola o PKK, která právě tam vznikla a která je ze strany Turecka považována za teroristickou organizaci, ze strany OSN však nikoli, byť v minulosti byly z jejich strany využívány i metody vraždění typické pro teroristy, jako jsou například sebevražední atentátníci. Další důležitou podkapitolou bude i situace Kurdů od doby, co se stal Erdogan premiérem (a později prezidentem) a bude zmíněno i to, jakou mají Kurdové souvislost s až donedávna trvající blokací vstupu Švédska do NATO ze strany Turecka. Třetí kapitola se bude věnovat situaci Kurdů v Iráku s důrazem na období vlády Sadáma Husajna a politické strany Baas. Větší důraz zde bude kladen na operaci Anfal. Čtvrtá kapitola se bude věnovat situaci Kurdů v Íránu s důrazem na období vlády Ajatolláha Chomejního a na irácko-iránskou válku. Předposlední kapitola bude o Kurdech v Sýrii a bude z větší o období syrské občanské války, během které pomohli Kurdové USA v boji proti Islámskému státu a během které byla vytvořena Kurdská autonomní správa severní a východní Sýrie (Rojava). Pozornost bude věnována Syrským lidovým obranným jednotkám (YPG), na jejichž zázemí útočí Turecko, jelikož je vnímá jako odnož PKK. Poslední kapitola bude věnována především dvěma historicky důležitým sporům mezi kurdskými politickými stranami – mezi PUK a KDP a KNC s PYD.

Práce bude čerpat převážně z odborných článků od autorů, kteří se věnují oblasti Blízkého východu, bezpečnosti, separatismu a terorismu. Tito autoři často pocházejí z oblasti Blízkého východu a na české, potažmo středoevropské akademické a odborné půdě je problematika Kurdů často opomíjena, byť je stále aktuální a (jak lze spatřit na případu blokace vstupu Švédska do NATO) je to i něco, co se dotýká přímo Evropy. Jako doplňkové zdroje budou použity zahraniční periodika (BBC, Reuters, Al Jazeera,...), a to hlavně v částech, kde se text bude věnovat současné situaci ve 4 rozebíraných státech, která ještě není zanalyzována odborníky.

1 Nacionalismus

Teorií, která provází celou tuto práci, je nacionalismus, zejména ten etnický. Vznik nacionalismu jako takového se datuje do období Velké francouzské revoluce, kdy hrál hlavní roli v hnutích, která bojovala za svobodu a spravedlnost. Tato hnutí však po revoluci potlačila absolutní monarchie. V rámci politologie se začal nacionalismus zkoumat až v druhé polovině 20. století, průkopníkem studia této teorie se rozumí Karl Deutsch. Přelomovým rokem pro výzkum nacionalismu byl však rok 1983, kdy vyšla 3 klíčová díla, a to: *Nations and Nationalism, Imagined Communities* a *The Invention of Tradition*. Ve všech těchto dílech je nacionalismus chápán jako moderní fenomén, který vznikl díky urbanizaci, industrializaci a odporu vůči kolonialismu. Proti tomu se však staví vědci, kteří zastávají myšlenku, že jistá forma nacionalismu existovala ještě před příchodem modernity a byla postavena zejména na otázce náboženství (Mylonas – Tudor 2021).

Nacionalismus pracuje s myšlenkou národního státu, který je vymezený hranicemi, má vlastní obyvatele, vnitřní a vnější suverenitu atd. Krom těchto ukazatelů je však důležitý i kulturní a ideologický aspekt (Gat 2016: 31). Zároveň ale klade důraz na to, že mezi lidmi ve společnosti existují různé jazykové, kulturní a rasové rozdíly. Jeho základem je, že se lidé ztotožní s národem, ke kterému cítí sounáležitost, a postupně se začnou i politicky mobilizovat. S nacionalismem přímo souvisí pojem „národ“, jehož definice ale není vždy jasná, jelikož někdy je chápán jako skupina lidí žijících v teritoriálně ohraničeném státě, zatímco jindy je často spojován s národní identitou, jejíž podmínkou však není mít vlastní stát (Fuchs 2020: 243). Někdy je národ rovněž chápán jako skupina lidí, kteří jsou odlišní od ostatních pokrevně a jazykově (Gat 2016: 39). Silné pojení se s národní identitou je časté totiž i u menšin (etnických, náboženských,...), které vlastní stát nemají (Fuchs 2020: 243). Typické rovněž je, že lidé, kteří se považují za odlišný národ (zejména žijí-li ve státě, kde dominuje jiná skupina obyvatel), chtějí vládnout v politickém systému, který chrání a zahrnuje charakteristiky, jež jsou pro národní stát typické, díky čemuž by bránili své hodnoty. Dalo by se říci, že konečným cílem je, aby hranice národa odpovídala hranici, na které

daný národ vládne, v konečném důsledku je tedy cílem politická nezávislost (Schrock-Jacobson 2012: 837).

Co se týče konkrétně etnického nacionalismu, pro ten jsou stěžejní společné charakteristiky v oblasti kultury, jazyka, náboženství, historie atd. Konkrétně u něj je však důležité si uvědomit, že jde většinou o nacionalismus mezi lidmi, kteří nemají vlastní stát, zatímco v opozici k těmto skupinám povětšinou stojí státy založené na nacionalismu (Maxwell – Smith 2015: 775). Etnický nacionalismus hrál důležitou roli už při budování států a národů v moderní Evropě, jedním ze základů etnického nacionalismu je myšlenka, že by lid měl být suverénní, což v době, kdy se tvořily moderní státy, znamenalo prakticky to, že aristokrat nemá politický monopol, tudíž by měla být politická moc přístupná i obyvatelům v různých etnických liniích (Ma 1999). Problém nastává především ve chvíli, kdy vláda ve státě, ve kterém žije více etnických skupin, upřednostňuje zákony, vzdělávání a jinými prostředky jednu skupinu nad jinou (Schrock-Jacobson 2012: 838). Při snaze o probuzení nacionalistického citění je obvykle kladen důraz na otázku původu, který je spojován s mýty o společném původu. Vzhledem k odlišné charakteristice menšinové skupiny obyvatel jsou vyvíjeny snahy o podnícení národního probuzení, na základě kterého se příslušníci daného národa sjednotí a budou se snažit prosadit právo na vlastní stát (Maxwell – Smith 2015: 773).

Při definování nacionalismu existuje několik důležitých rysů. Prvním je ten, že nacionalismus je formou politického hnutí a ideologie, přičemž má rozměr jak prostorový (nárokuje si území, které vnímá jako životně důležité), tak i ideologický (je znatelná jistá sounáležitost). Nacionalismus vždy souvisí se snahou ovládnout a kontrolovat určité území, kde bude žít národní společnost, která bude mít své hospodářství a vlastní kulturu. Zároveň platí, že nacionalismus skupiny rozděluje (zejména pokud jsou nacionalistické snahy viditelné uvnitř jednoho suverénního státu) a vede až ke vzájemné nenávisti. Často vyvolává až militantnost mezi jednotlivými skupinami, která je nejvíce znatelná, pokud je skupina podporující nacionalismus v krizi (Fuchs 2020: 244).

Nacionalismus může být velmi často negativní silou, která může národy rozdělovat, a to především když volá po upřednostňování jedné skupiny na úkor

ostatních, které stojí mimo úzce definovaný národ. Extrémní nacionalismus, který podněcoval globální nepokoje, byl viditelný například ze strany nacistického Německa, které prosazovalo nenávisť proti komukoliv, kdo nebyl přívržencem árijské rasy. S extrémním nacionalismem souvisí tzv. výhradní nacionalismus, který tvrdí, že občany země mohou být jen lidé, kteří splňují jimi daná kritéria a ti, kteří je nesplňují, nikdy nemůžou být rovni. Právě to může vést k ekonomické a politické diskriminaci nebo dokonce i ke snaze o násilnou asimilaci (WORLD101 2023). Problematické je především situace, kdy se většina v zemi snaží etnickou menšinu asimilovat (jde o integraci země do jednoho lidu a jedné dominantní kultury) nebo chránit dominantní postavení většiny místo toho, aby byla umožněna kulturní pluralita (cílem je, aby soužití etnik a kultur bylo harmonické) (Ma 1999).

Důležitým je ukazatel, podle kterého nacionalismus jistou měrou přispívá k zahájení (mezistátního) konfliktu, přičemž nejvíce přispívá k zahájení války etnický nacionalismus (oproti např. občanskému nebo revolučnímu nacionalismu). Etnický nacionalismus je náchylnější ke konfliktům především proto, že pokud se příslušníci etnika považují za příslušníky státu, drží se myšlenky, že i oni mají právo na územní sebeurčení, na kterém jsou patrné kulturní, historické a institucionální charakteristiky národa. Typické je, že zneprátelené skupiny používají dichotomii „my“ a „oni“, což může vést k diskriminaci skupiny, jež je vnímána jako riziková, a zvyšuje se tak pravděpodobnost vypuknutí konfliktu (Schrock-Jacobson 2012: 828-829). Etnický nacionalismus vede nejvíce ke konfliktům také proto, že pokud etnikum zvítězí, může si buďto zachovat svůj stát a identitu, nebo získat kontrolu nad územím, které obývá stejná etnická skupina. Předpokládá se však, že pokud etnická skupina ovládne požadované území, nebude se již snažit dobývat další území, jelikož cílem etnické skupiny není vládnout velké skupině lidí, která zahrnuje i „cizince“ (Schrock-Jacobson 2012: 834).

2 Situace Kurdů v Turecku

Kurdové žijí v Turecku především na jihovýchodě země (viz *Příloha č. 2*) a jedná se o nejpočetnější etnickou menšinu v zemi. V Turecku žije asi 50 % z celkového počtu obyvatel hlásících se ke kurdské příslušnosti (Gunter 1988: 389). Dalo by se předpokládat, že jejich integrace v Turecku bude ze všech 4 států jimi obývanými nejméně problematická, jelikož Turecko je považováno za jeden z nejvíce demokratických států na Blízkém východě (společně např. s Izraelem). Na základě tohoto tvrzení by bylo pravděpodobné, že Kurdům budou poskytnuta politická a kulturní práva (Bengio 2017: 24). Kurdové jsou však v Turecku potíráni už od 20. let 20. století, kdy turecká vláda bagatelizovala existenci Kurdů v zemi – bylo vyučováno, že oba národy pocházejí z čisté turecké rasy a Kurdové jen zapomněli svůj rodný jazyk proto, že žijí izolovaně v horské oblasti Anatólie (Gunter 1988: 389). Jisté náznaky mírového soužití byly ale za vlády Mustafy Kemaly Atatürka znatelné – Kurdům byla slíbena autonomie za jejich pomoc v boji během první světové války (Bengio 2017: 24). Během Atatürkovi vlády měli všichni Kurdové v zemi skutečné volební právo, už on ale přijal politiku asimilace s cílem zakázat kurdský jazyk a nahradit ho turečtinou. Zakázány byly i projevy kurdské kultury, za které byl udělován dokonce i trest smrti. Kurdské protesty bývaly v té době brutálně potlačovány (Haddad 2001: 90-91).

Téměř po celá 40. léta byli Kurdové umlčeni. Větší míra svobody byla znatelná v 60. letech, příkladem lze uvést, že jedním z vůdců Strany nového Turecka byl právě Kurd (Dr. Yusuf Azizoglu, později byl i ministrem zdravotnictví a vybudoval několik nemocnic na území obývaném Kurdy). Právě v 60. letech byly legálně vydávány i deníky, které upozorňovaly na diskriminaci Kurdů a v parlamentu byla zastoupena levicová strana, která hlásala, že v Turecku žije kurdský lid, který je utlačován tureckou vládou (Gunter 1988: 391-392).

Později se však omezení Kurdů v Turecku, jak na politické, tak i kulturní rovině, stala nejprísnejší ze 4 států, na kterých se rozkládá tzv. Kurdistán. Striktně byla potlačována i kurdská identita a kultura: zakázána byla kurdská hudba, slavení kurdských svátků, nošení tradičních obleků a zejména potom samotný kurdský jazyk – jeho používání bylo ze strany turecké vlády vnímáno jako znak separatismu, dokonce

byla i zakázána písmena, která neexistují v turecké abecedě, ale v kurdské ano (Q, W a X). Vrchol této diskriminace nastal v roce 1983, kdy bylo zákonem zakázáno kurdský jazyk používat (Aytekin 2019).

Politickou diskriminaci dokládá fakt, že až do roku 1990 se nemohla kurdská politická uskupení podílet na politickém dění v zemi, i přes to, že v roce 1950 bylo schváleno, že bude v Turecku zaveden systém více stran. Aby si však Turecko zachovalo demokratickou tvář, nastavilo 10% hranici k tomu, aby se politické strany mohly dostat do parlamentu. To bylo pro kurdské strany nereálné, a to jednak kvůli počtu Kurdů s volebním právem a jednak kvůli tomu, že všichni kurdští voliči nevolili kurdské strany (příkladem budiž Kurdové a jejich hlasy pro AKP). První kurdská strana vstoupila do parlamentu až v roce 2015. Má se však za to, že systematické potlačování Kurdů a jejich snaha o homogenizaci s tureckým národem měla opačný účinek – jejich touha po vlastním státě na tureckém území rostla (Aytekin 2019). Jak bude z práce zřejmé, i přes pokusy o mírové řešení situace útlak Kurdů ze strany Turecka stále pokračuje, v současné době jsou vedené především vojenské operace.

2. 1 70. léta a milník v podobě vzniku Kurdské strany pracujících

Turecko bylo v 60. a 70. letech poznamenáno hospodářským a sociálním rozvojem, během kterého docházelo k rychlé urbanizaci. Situace Kurdů v té době byla poznamenána migrací a postupným usazováním v městských slumech na západě Turecka, velká část však migrovala také do zahraničí, zejména do severozápadní Evropy (Leezenberg 2023). Migrace na západ Turecka však nebyla ze strany kurdských obyvatel dobrovolná, šlo spíše o úsilí ze strany Turecka zničit kurdskou identitu. Za tímto účelem byli kurdští vesničané na západ spíše vyhošťováni, protože jejich původní obydli byla bombardována a postupně obydlována Turky, a proto byly všechny původně kurdské obce přejmenovány, aby získaly turecký název (Uzun 2014: 12-13). Kurdové v té době pracovali s myšlenkou, že jsou utlačováni kvůli jejich příslušnosti ke kurdskému národu a jsou využíváni jako levná pracovní síla. Právě tímto tvrzením si ospravedlňovali svůj osvobozenecský boj. Nejhlasitěji tyto názory prosazovala Kurdská

strana pracujících (PKK), jejíž snahou bylo zvýšit povědomí o útlaku mezi Kurdy a podněcovat je tak ke snaze revolučně změnit poměry v Turecku (Leezenberg 2023).

PKK vždy byla a je v boji za vlastní stát nejvíce aktivní, avšak první vojenský zásah byl proti Kurdům zahájen již v roce 1971 (ještě před vznikem PKK), a to v souvislosti se vznikem Revoluční kulturní společnosti východu (DDKO), která vnímala, že má východní Turecko ekonomické problémy a kurdští vesničané jsou utlačováni. Kurdští aktivisté byli přidáni na seznam teroristů a byli zadrženi tureckou vládou, DDKO byla zakázána. Krom DDKO však v 70. letech vznikala i další sdružení – zajímavá byla Socialistická strana tureckého Kurdistanu, která věřila, že Kurdové a Turci mohou žít v demokratickém systému společně, pokud však budou navzájem uznávat rovnost obou národů, a že se Turecko buď stane federací, nebo umožní Kurdům mít samostatný stát (Gunter 1988: 393-394).

Důležitým faktem v kontextu Kurdů v Turecku je to, že v 70. letech byla v zemi poprvé použita myšlenka o syntéze tureckého islámu. Tu zastávalo turecké nacionalistické pravicové sdružení s názvem *Aydınlar Ocağı*, které vystupovalo jak proti levicovým hnutím, tak i proti těm kurdským. Turecko je dle této myšlenky ohrožováno útoky nepřátel, kteří se snaží zničit jeho kulturu, zvnějšku i zevnitř. Islám je tak chápán jako vhodné náboženství k ochraně národní identity. To, že by společnost neměla být pluralitní, je dokládáno na Osmanské říši, která se právě kvůli pluralitě rozpadla. Národní identitu je dle sdružení nutné nejen chránit, ale také rekonstruovat. Myšlenky *Aydınlar Ocağı* byly hojně využívány při státním převratu 12. 9. 1980 (Fazaeli – Karami 2023: 5).

2. 1. 1 Vznik, ideologie a principy fungování Kurdské strany pracujících

Počátky působení PKK lze spatřit už v roce 1973, kdy byli její stoupenci známí jako Apoisté (Apo byla přezdívka vůdce PKK Öcalana), mezi lety 1975 a 1976 už se vliv PKK rozšířil po celém tureckém Kurdistanu. To, že se straně povedlo získat velké množství stoupenců na tak velkém území, je potvrzením skutečnosti, že kurdská společnost ve velké míře toužila po svobodě. Oficiálním datem vzniku PKK je však chápán 27. listopad 1978. Právě v tento den přestali příslušníci strany věřit, že by ještě

existovaly legální způsoby boje národního hnutí a je třeba používat ozbrojený odpor, jelikož jen ozbrojený boj může zabránit úplnému zničení kurdské identity ze strany Turecka (Uzun 2014: 13-14). Konečným cílem PKK by však bylo sjednotit celé území, které je obývané Kurdy, tedy i území v Íránu, Iráku a Sýrii (Gunter 1988: 395)

Samotná PKK byla (a je) často zapojována do teroristických útoků, přičemž první byly zaznamenány v roce 1981. Násilí páchané proti civilistům vnímá strana jako nevyhnutelné, často využívá i metody typické právě pro teroristické skupiny, jako např. využití sebevražedných atentátníků, které jsou ale dle PKK (konkrétně jejich mládežnické odnože *Kurdistan Freedom Falcons*) jen reakcí na útoky ze strany státu proti Kurdům a Öcalanovi. I terorismus jako takový je dle PKK přijatelný, a dokonce i nevyhnutelný důsledek boje (Davis 2012: 104). Ani mezi odborníky a státníky však neexistuje shoda, zda je PKK teroristickou organizací, nebo jen hnutím bojujícím za svobodu, což dokládá nejednotnost států při oficiálním označováním za teroristy – status teroristické skupiny je uznán např. ze strany USA a NATO, naopak PKK není oficiálně teroristickou skupinou např. dle Číny, Ruska, ale ani podle OSN (Haner – Cullen – Benson 2019).

PKK by se dala rozdělit na tři hlavní složky. První je samotná strana (PKK), která představuje ozbrojenou sílu a hlavní mechanismus v mobilizaci nových členů skrz propagandu. Další složkou je Strana míru a demokracie (BDP), která je k PKK přímo přidružena a která má za úkol vést shromáždění podporující aktivity strany. Poslední složkou je Demokratická konfederace Kurdistanu (KCK), která má za úkol vytvořit paralelní správu na jihovýchodě Turecka (Davis 2012: 108). KCK využívá ve velké míře propagandy, která je namířena na mládež. Tu přímo vyzývá k násilí, jež slouží k boji za svobodu a které má být pácháno v součinnosti s Lidovými obrannými silami (HPG). Radikalizace mládeže má za důsledek útoky na turecké státní bezpečnostní složky (Davis 2012: 109). Krom složek působících přímo v Turecku je důležitá rovněž diaspora Kurdů v Evropě, kde PKK šíří svou ideologii, a to hlavně v Německu a Francii, kam Kurdové proudili hlavně jako migranti hledající práci zejména po převratu v roce 1980. V roce 1998 dokonce strana vytvořila alianci s tureckými radikálně levicovými skupinami působícími na území Evropy (Davis 2012: 110-111).

2. 1. 1. 1 Ideologie Kurdské strany pracujících

Ideologie strany se skládá ze tří proudů, kterými jsou: marxismus-leninismus, demokratický konfederalismus a jineologie (věda o ženách). Za zakladatele PKK se považuje Abdullah Öcalan, který byl během studií na ankarské univerzitě ovlivněn významnými teoretiky marxismu-leninismu: Karlem Marxem, Friedrichem Engelsem a Mahirem Cayanem. To dokládá i fakt, že v manifestu PKK (*Cesta kurdské revoluce – Kurdistan Devrimin Yolu*). Öcalan uvádí, že ideologie PKK se zakládá na vědeckém socialismu, jehož stoupencem byl právě Marx a v němž se pracuje s tvrzením, že během dějin lidstva procházejí třídy změnami a postupným vývojem, pro který jsou důležité konflikty mezi třídami, díky kterým nakonec dojde k celosvětové revoluci a vítězství dělnické třídy. V manifestu jsou rozděleni obyvatelé jihovýchodního Turecka do tří skupin: vláda, statkáři a kolonizovaní, kterými jsou chápáni Kurdové, kterým vláda (kolonizátoři) zabírá jejich území, a to s podporou statkářů. Právě zábor území zapříčinil přenesený třídní boj. Jediným způsobem je dle Öcalana v boji proti kolonizaci využití síly v boji proti statkářům a i samotnému kolonizátorovi (vládě). Z Cayanova díla se Öcalan inspiroval principy, jakými by revoluce měla být vedena. Důležité jsou pro něj městské guerilly, které by měly využívat jak přímé násilí, tak i psychologickou válku, a které by se postupně z města měly rozšiřovat i na venkov (Aytekin 2019).

Ideologie PKK se v průběhu let měnila a stala se více flexibilní – od počátku existence klade strana velký důraz na kurdský nacionalismus a drží své marxisticko-leninistické jádro, ale změnila např. svůj postoj k islámu – z počátku existence se Öcalan proti islámu vymezoval, později své protináboženské tóny zmírnil, aby mobilizoval více lidí. V roce 1995 se už PKK vůči marxismu-leninismu úplně vymezila, stejně tak i proti tomu, že by se jednalo o hnutí snažící se o separatismus. O 11 let později dokonce Öcalan prohlásil, že se jedná o jakési sdružení lidí, kteří mají zájem o ochranu kulturních práv, práv žen (Davis 2012: 108), které jsou utlačovány muži, což je však také jen důkazem státního útlaku (Davis 2012: 109), a pracovníků, stejně jako o ochranu životního prostředí (Davis 2012: 102). Měnilo se i chápání toho, jak by PKK měla přistupovat ke vzniku nového státu – zatímco v 80. letech Öcalan volal po samostatném státu pod vedením strany, později volal spíše po tom, aby Kurdové měli možnost samosprávného celku, kde by byla uznána jejich práva (Davis 2012: 108). Zajímavý je

však fakt, že Kurdové kladou velký důraz na kmenovou strukturu, avšak PKK se proti ní vymezuje – důkazem je útok na kmenového vůdce Celala Bucaka, po kterém se kmen Bucaků mobilizoval v boji proti straně (Davis 2012: 105).

2. 1. 1. 2 Postavení žen a způsob náboru v rámci Kurdské strany pracujících

PKK byla formována v patriarchální kultuře, a tak by se dalo předpokládat, že ženy budou mít podřadnou roli – zejména na venkově byly často oběťmi dětských sňatků (sestra samotného vůdce Öcalana byla obětí nuceného sňatku) a znetvořování pohlavních orgánů. Samotná strana však odmítala genderová omezení, a to kvůli její snaze vytvořit novou kurdskou identitu, která je postavena na rovnosti pohlaví a spravedlnosti v opozici s tradiční kurdskou společností, která je postavena na patriarchální struktuře. Dle Öcalana je samotná rovnost pohlaví důležitá pro kurdskou identitu a PKK musí bojovat nejen proti kolonialismu Turecka, ale také proti zotročování žen v tradiční kurdské společnosti – v duchu této myšlenky byli vyučováni noví rekruti, kteří vstupovali do PKK. Kapitalismus je dle něj jakási válka společnosti proti ženám. Aby však ke skutečnému zrovnoprávnění pohlaví došlo, musí proběhnout ženská revoluce, která musí být radikální a změnit pohled mužů na svět. I dle samotné spoluzakladatelky Sakine Cansiz se jedná o hnutí, jež uznává a prosazuje feministické smýšlení, což usnadňuje mobilizaci dalších ženských bojovnic. Ženy mají stejné postavení jako muži (vedoucí politické a vojenské pozice v PKK) a svoje působení ony samy vnímají jako boj proti útlaku mužů, který v současné kurdské společnosti není tak drastický (právě díky PKK), ale stále znatelný. Dokonce i první sebevražedný útok provedla žena. Po jejím útoku začala být represím proti Kurdům v Turecku věnována větší pozornost, zároveň byl posílen hlas žen proti patriarchálnímu útlaku (Haner – Cullen – Benson 2019). V roce 2019 se odhadoval počet žen bojujících za PKK na 30 % až 40 % v rámci Ženských obranných jednotek (YPJ), které spadají pod Lidové obranné jednotky (YPG). Tyto jednotky působí především v Sýrii, ale účastnily se i operace v Iráku (Lazarus 2019).

Za zmínku stojí specifický způsob náboru nových členů do PKK – nejčastějším důvodem přidání se jsou rodinné vazby na příslušníky, kteří již v PKK jsou. Druhá

nejvíce efektivní strategie v náboru nových členů je využívání charismatických osobností, které nejdříve vytvoří pouto mezi Kurdy a PKK a později přimějí obyvatele se do skupiny přidat. K této strategii jsou využívány právě i ženy, které snáze přimějí další ženy se připojit. K radikalizaci často slouží však i např. indoktrinační tábory, kde je vyučována kurdská ideologie, nebo vydávání propagačních tiskovin (hlavně ve městech), které však nejsou jen v podobě novin, ale i pohádek a románů. V těchto propagandistických textech je kladen důraz i na to, že rekruti mohou v PKK zažít nová dobrodružství a vydobýt si slávu ve společnosti (Davis 2012: 102). Krom tohoto dobrovolného náboru byl však ze strany PKK vydán v roce 1986 zákon, který legitimizoval únos dětí do svých řad (Davis 2012: 105).

2. 2 80. léta ve znamení potírání kulturních práv a rostoucího násilí

Důležitým milníkem v kontextu Kurdů v Turecku byl vojenský převrat v roce 1980, po kterém ještě zesílil turecký nacionalismus. Po převratu si Kurdové začali myslet, že jejich budoucnost bude ovlivněna tureckým státem a že mají dvě možnosti: buď se přestěhovat do Evropy jako političtí migranti, nebo bojovat proti státu po boku PKK, což se jevílo jako více atraktivní možnost, jelikož jejich útlak narůstal (Hakan Yavuz 2001: 12). Turci neuznávali žádnou jinou etnickou nebo národní identitu, kvůli čemuž docházelo k vzestupu kurdského nacionalismu a ozbrojeného křídla PKK (Aydin-Düzgit – Fuat Keyman 2017). Politický status Kurdů v 80. letech byl nižší než status kolonie – práva měli jen pokud uznali, že jsou Turci. Pokud se stále hlásili ke kurdské národnosti, byli perzekuováni a čelili represím – to je rozdílné s ostatními 3 státy, kde Kurdové žijí a kde byli oficiálně uznáváni jako samostatná komunita (Haddad 2001: 93). Zejména od poloviny 80. let byla častá migrace Kurdů – ať už uvnitř Turecka, nebo do zahraničí. Ti, kteří se stěhovali z venkova do tureckých měst (hlavně do Istanbulu), vnímali rozdílnou ekonomickou situaci na venkově a ve městě a byli důležití pro ideologický rozvoj PKK (Haddad 2001: 94)

2. 2. 1 Potírání kurdevských kulturních práv

80. léta se rovněž nesla ve znamení utlačování kulturních práv Kurdů (dle definice se jedná o lidská práva, která ochraňují kulturní zájmy komunit a jejichž cílem je rozvíjet a zachovat si kulturní identitu – jedná se např. o právo účasti na kulturních událostech, ale i o právo na sebeurčení, svobodu náboženského vyznání atd.). Potírán byl i jazyk Kurdů v Turecku – od roku 1983 až do roku 1991 bylo zákonem zakázáno mluvit v kurdevsky, a to i v domácnostech (Fazaeli – Karami 2023: 3). V zákoně bylo uvedeno rovněž to, že nesmí žádná turecká politická strana bránit, rozvíjet nebo šířit jakýkoliv neturecký jazyk nebo kulturu (Gunter 1988: 399). Zakázáno bylo dle ústavy vydávat i jakékoliv publikace psané kurdevsky, nesměly být zřízeny ani školy nebo vzdělávací instituce, kde se mluvilo kurdevsky. Sankcionováno bylo i oblékání se do tradičního oblečení, a to i při soukromých akcích, stejně jako kurdevská jména (Haddad 2001: 93). Turecké vlády právě kulturní práva vnímaly jako něco, co by mohlo ohrožovat národní stát a jeho územní celistvost a tvrdily, že není potřeba, aby měly menšiny práva, která jsou nad rámec obecných lidských práv. Není ani třeba, aby různá etnika měla oficiálně menšinový status – Turecko tedy uznávalo existenci etnik, ale neuznávalo jejich právní status menšiny. Všechna etnika v Turecku byla tak oficiálně společným tureckým národem. Toto chápání menšin může vést k jejich diskriminaci v zemi (Fazaeli – Karami 2023: 5).

Prísne potírání kulturních práv mělo za následek věznění mnoha Kurdů, kteří se přímo nepodíleli na násilí a se kterými bylo ve vězení zacházeno v rozporu s lidskými právy – často byli obětmi mučení. Příkladem je kurdevský akademik Ismail Besikci, který strávil ve vězení více než 10 let, a to jen proto, že napsal studii o tom, že jsou Kurdevé ovlivněni snahami o asimilaci jen proto, že mají odlišnou kulturu, jazyk a kulturní dědictví. To bylo ze strany Turecka chápáno jako propaganda a vzhledem k protikurdevským zákonům bylo jeho konání vnímáno jako legitimní proto, aby byl vězněn (Gunter 1988: 400).

2. 2. 2 Rostoucí násilí mezi Turky a Kurdy

80. léta se ale rovněž nesla ve znamení zvýšené aktivity Kurdů v násilném chování. Už v roce 1983 přepadli militanti z PKK jednotku turecké armády a zabili tři

vojáky a v reakci na to zahájilo ozbrojený útok i Turecko (Gunter 1988: 396). Konkrétním rokem zahájení ozbrojeného povstání se však označuje rok 1984, ve kterém PKK zahájila své operace v kurdském regionu na jihovýchodě Turecka, kde Turci vytvořili militarizovanou zónu a docházelo v ní k porušování lidských práv (Aydin-Düzgit – Fuat Keyman 2017), a ve kterém byl deklarován cíl vytvořit samostatný a nezávislý Kurdistan. To bylo ze strany Turecka vnímáno jako hlavní hrozba a bezpečnostní problém pro tureckou politiku. Ozbrojený konflikt mezi PKK a tureckou armádou ohrožoval nejen bezpečnost uvnitř Turecka, ale rovněž celého regionu (hlavně kvůli migraci) a v konečném důsledku celého mezinárodního systému (Fazaeli – Karami 2023: 6).

První ozbrojený konflikt byl zahájen na vojenskou kasárnu, od té doby PKK útočila primárně na policii, armádu a vesnické stráže (součást turecké armády, která byla v kurdských oblastech, aby dozorovala nad Kurdy) (Haner – Cullen – Benson 2019). Tureckou reakcí na ozbrojené útoky Kurdů bylo bombardování kurdských partyzánských táborů v Iráku v roce 1986 (Gunter-1988: 396) a vyhlášení výjimečného stavu v roce 1987 a později (v roce 1991) vyhlášení protiteroristického zákona, což ale jen vedlo k dalšímu porušování lidských práv ze strany Turecka. Dalo by se říci, že chování Turecka vedlo k začarovanému kruhu – kurdská identita byla stále více potlačována, kvůli čemuž nabíralo násilí ze strany Kurdů na intenzitě, a Turecko proto zavádělo další represe a násilné kroky, místo aby se snažilo vyřešit konflikt konkrétními mírovými kroky (Aydin-Düzgit – Fuat Keyman 2017). Časté byly i útoky směřující na turecké civilisty – příkladem lze uvést útok na vesnici Pinarcik v roce 1987, kde bylo zabito 30 obyvatel, stejně jako útok v provincii Siirt. Tyto útoky však byly chápány rovněž jako reakce na ekonomické znevýhodňování území obývaného Kurdy, na které mířilo jen málo ze státních průmyslových investic. Málo byly rozšířené i školy a nemocnice a vysoká byla nezaměstnanost. Nerozvinutá byla i infrastruktura (chyběly silnice, vodovodní potrubí,...)(Gunter 1988: 405).

Samotný tehdejší prezident Turecka Kennan Evren se však v 80. letech nechal slyšet, že proto, aby byla země jednotná, je třeba, aby byly vyhlazeny všechny sítě terorismu a sítě, které žádají nezávislost. Turecké bezpečnostní síly se v té době samy

přiznaly, že spáchaly nelegitimní vraždy proti obyvatelům požadujícím separatismus. Založily i tzv. lidové soudy, které povstalce neúměrně trestaly (Gunter 1988: 404).

2. 3 90. léta a pokračující násilí

Násilí z let 80. pokračovalo i v těch 90. Již v roce 1992 byl ze strany Turecka obnoven výjimečný stav, který dal armádě v podstatě volné ruce na jihovýchodě země, načež vůdce PKK Öcalan reagoval v roce 1993 vyhlášením jednostranného příměří (UNIVERSITY OF CENTRAL ARKANSAS n. d.), kterým reagoval na to, že se partyzánská válka ze strany PKK dostala do slepé uličky. Pro Kurdy už nebylo nutností mít nezávislý stát, ale stačila by jim dostatečná kurdská práva (Gunes 2020). Příměří bylo však ze strany samotných Kurdů porušeno již o několik měsíců později. V reakci na rostoucí násilí i ze strany turecké vlády bylo mezi lety 1993 a 1994 vnitřně vysídleno přes půl milionu Kurdů a přibližně 15 000 jich uprchlo do sousedního Iráku, ze strany turecké armády na ně však byly zahájeny vojenské útoky, a to v roce 1995. Kvůli tomuto konání byly Německem, Norskem a Nizozemskem uvaleny vojenské sankce na tureckou vládu. Kvůli velkému počtu vnitřně vysídlených osob pomáhal na území Turecka a Iráku Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, díky kterému došlo k repatriaci asi 1 600 uprchlíků ze severního Iráku (UNIVERSITY OF CENTRAL ARKANSAN n. d.).

Důležitou událostí v 90. letech bylo také zatčení Öcalana v Nairobi, po kterém byl převezen do Turecka a souzen za vlastizrada. V srpnu roku 1999 bylo opět vyhlášeno jednostranné příměří ze strany PKK, v listopadu téhož roku byl zrušen výjimečný stav v provincii Siirt a na konci tohoto měsíce byl výjimečný stav ukončen i v ostatních dvou provinciích obývaných Kurdy (Simak a Diyabakir) (UNIVERSITY OF CENTRAL ARKANSAS n. d.). Po zatčení vůdce PKK nastalo období, kdy ustaly násilné aktivity, a to především proto, že jeho zajetí bylo pro PKK ztrátou silného vůdce (Hirschler 2001: 146).

Rovněž i v 90. letech docházelo k potírání kurdské identity a hlášení se k ní. Příkladem lze uvést zahájení vyšetřování za to, že turecká rozhlasová a televizní společnost vysílala pořady i v kurdštině, což bylo bráno jako součást separatistické propagandy, nebo věznění imáma za to, že kázal v mešitě kurdsky (Uzun 2014: 42-43). Docházelo i k omezování politických aktivit – byla zcela zrušena svoboda tisku (v roce

1996 bylo Turecko dokonce na prvním místě v seznamu zemích porušujících jeho svobodu) a projevu, stejně jako svoboda sdružování. Důkazem je i to, politicky aktivní Kurdové pracující ve veřejném sektoru byli vyhoštěni mimo region. Naopak částečné uvolnění bylo patrné v otázce jazyka – v roce 1991 došlo ke zrušení zákazu kurdštiny v soukromých konverzích (Uzun 2014: 44).

V období 90. let však byl znatelný rozpor mezi Kurdy o představě nacionalismu, a to především v člancích kurdských autorů, kteří se dělili na monopolisty (tvrdí, že každý aspekt potenciálního Kurdistánu je kurdský) a interaktivisty (shodují se na existenci kurdské identity a historie, ale zdůrazňují, že v regionu existují i jiné národy, které s Kurdy nutně interagují) (Hirschler 2001: 150-151). Zejména monopolisté často pracovali s mýty. Jedním z nich, který se dostal do popředí díky článkům z 90. let, souvisí s kurdským územím, které má být vymezeno trojúhelníkem mezi řekou Khabor, řekou Diyala a jezerem Van, což v podstatě odpovídá oblasti mezi Sýrií, Irákem, Íránem a Tureckem, kde se rozléhá území potenciálního Kurdistánu. Území je popisováno jako původní země Árijců (předchůdci Kurdů), kteří jsou ohroženi vnějšími národy, a území s jasnými kulturními a přírodními hranicemi. Zmíněna je i přítomnost jiných národů, které se však na území dostaly kvůli nuceným přesunům. Tento mýtus je pro Kurdy velmi důležitý při vytváření národní identity, jelikož dle něj je kurdské území neustále napadáno a okupováno (Hirschler 2001: 153).

2. 3. 1 Kurdské politické strany v Turecku od počátku 90. let

Nejstarší kurdskou stranou v Turecku byla již několikrát zmiňovaná PKK, jejíž požadavkem byla zpočátku naprostá autonomie a v jejím prosazování se často chovala velmi násilně, avšak ze strany Turecka nikdy nebyla vnímána jako legitimní. Krom PKK však v Turecku vznikaly od počátku 90. let další kurdské politické strany, které byly už schopné získat dostatek hlasů, aby se mohly dostat do parlamentu, nebylo však výjimkou, že byly nakonec ze strany turecké vlády zakázány a jejich vůdci byli popraveni.

První takovou stranou, která vyjádřila podporu Kurdům a která vznikla v roce 1990, byla Lidová dělnická strana (HEP – *Halin Emek Partisi*). HEP se veřejně hlásala k tomu, že by Kurdové měli mít vlastní politická a kulturní práva, což vyvolalo obavy,

že je strana jen prodlouženou rukou PKK. Na rozdíl od PKK se HEP snažila o přetvoření oficiální politiky zevnitř a ne útoky zvenjšku (Watts 1999: 633). HEP byla zakázána Ústavním soudem v červenci 1993, přetransformovala se však do Demokratické strany (DEP – *Demokrasi Partisi*), která byla zakázána už po roce fungování (1994). Z DEP posléze vznikla Strana lidové demokracie (HADEP) (Watts 1999: 631).

V Turecku bylo tedy na počátku 90. let patrné, že v politickém spektru vznikají strany, jež chtějí zlepšit situaci Kurdů v zemi. Na druhou stranu i tyto strany byly striktně potlačovány – příkladem lze uvést soudní řízení s představiteli strany, kteří vydávali materiály podporující Kurdy, čímž projektovali kurdskou identitu. Dalo by se tedy říci, že otázka Kurdů prohloubila v Turecku protichůdné politické názory – zatímco kurdské politické strany separatismus podpořily a začlenily do svých politik fakt multietnického složení Turecka, tradiční turecké politické strany stále hlásaly, že heterogenita je pro Turecko významnou hrozbou (Watts 1999: 632).

Jak již bylo zmíněno, HEP vznikla v roce 1990, konkrétně 9. června. U jejího zrodu stálo 11 bývalých členů SHP (Sosyal Demokrat Halkel Parti – strana, která se rozdělovala na členy, kteří tolerovali a kteří potlačovali prokurdskou politiku) (Watts 1999: 641) a cílem bylo proměnit formy tureckého nacionalismu zevnitř politického systému, to vše v rámci demokracie a za předpokladu řešení kurdské otázky mírovými prostředky. Samotní členové byli většinou z jihovýchodu Turecka. Představitelé strany zastávali názor, že pokud nebude kurdská otázka v zemi vyřešena, nemůže se Turecko stát demokratickým státem, samotná Ústava z roku 1982 byla však překážkou v tom, aby tomu tak bylo, jelikož podporuje útlak a asimilaci Kurdů (Watts 1999: 635-636). Zpočátku byla rétorika HEP spíše umírněnější, vlivem narůstajícího násilí ze strany Turecka na PKK mezi lety 1990 a 1991 však v roce 1992 HEP uvedla nový program, kde vyjadřuje podporu Kurdům v jejich právu na sebeurčení a samotná strana se označovala jako strana pro utlačované, která je hrdá na to, že je považována za prokurdskou stranu. Rovněž byl znatelný příklon k násilí, a to zejména po volbách v roce 1991, kdy se do politiky dostali mladší a radikálnější kurdští poslanci, kteří oficiálně používali symboly PKK (Watts 1999: 637). Tisíce příznivců HEP bylo uvězněno a více než 100 prokurdských úředníků bylo zabito, časté byly i násilné střety

mezi stoupenci a podporovateli HEP a tureckou policií. Dva roky po vzniku strany došlo k jejímu zániku, a to proto, že dle obžaloby se strana angažovala v aktivitách, které rozdělují jednotu tureckého státu (Watts 1999: 638-639).

Poslanci HEP, kterým se povedlo udržet jejich parlamentní křesla, vytvořili DEP, ale mandátu byli zbaveni už v roce 1994 po tom, co to odhlasoval parlament. V souvislosti s těmito poslanci bylo schváleno, že bude v jejich případě zrušena imunita před soudním stíháním, která je součástí tureckého práva a která bylo v tomto případě dle ostatních tureckých politiků veřejným zájmem. Následovalo obvinění bývalého člena DEP (Orhana Dogana) z toho, že doma ukrýval bojovníky PKK, ostatní poslanci byli souzeni hlavně za projevy a prohlášení, ve kterých podporovali Kurdy, což bylo vnímáno jako prokurdská propaganda separatismu. Následovaly tresty v podobě několika let vězení (Watts 1999: 639). Stranou, která přímo navazovala na DEP byla HADEP, která vznikla v červenci roku 1994 a která se účastnila voleb v prosinci téhož roku s kandidáty, kteří byli dříve součástí DEP. Na jihovýchodě země získala téměř 50 % hlasů, avšak ani to nestačilo, aby měla celostátních 10 %, které by stačily pro vstup do parlamentu. Návrh na zákaz této strany byl přednesen v roce 1999, avšak Ústavní soud krok zamítl (Watts 1999: 649-650). Strana byla zakázána až o několik let později.

2. 3. 2 Vysídlování kurdských vesnic jako důsledek útoků PKK a součást protipovstalecké strategie

Na přelomu 80. a 90. let byl ze strany PKK znatelný nárůst útoků proti civilistům – příkladem lze uvést zabití 28 civilistů (včetně 6 žen a 13 dětí) z roku 1989, zastřelení rodiny bývalého „starosty“ vesnice v okrese Silopi v únoru 1990, stejně jako zabití učitele vesnické základní školy, kterého uneslo šest ozbrojenců v jeho domově. Útoky na učitele nebyly nikterak výjimečné – na základní školy se PKK začala zaměřovat už v roce 1988, ve kterém byli zabiti 3 učitelé a 3 školy byly zapáleny, největší útok na učitele byl však zaznamenán v dubnu 1990, kdy bylo při útoku na vesnici Bukardi zabito pět lidí, z toho 4 byli učitelé. Jeden z největších masakrů v tomto roce bylo zabití 26 vesničanů ve vesnici Cevrimli poblíž syrských hranic, kdy partyzáni PKK údajně polili domy vesnických strážů benzínem a posléze je zapálili i s rodinami, které byly vevnitř. Samotná PKK však podíl na tomto činu popírá a tvrdí, že byli vesničané zabiti

vesnickou stráží poté, co militanti PKK z místa odešli (Human Rights Watch 1990: 5-7).

V důsledku rostoucího násilí docházelo ze strany Turecka k úmyslnému vysídlování Kurdů z jejich obydlí a k ničení kurdských vesnic – do roku 1994 bylo zničeno minimálně 3 000 vesnic (z přibližně 12 tisíc). I dle Evropského soudu pro lidská práva šlo o úmyslné ničení, které bylo součástí vojenské strategie (Minority Rights Group 2018b). Pro Kurdy byly vesnické oblasti důležité proto, že právě na periferních oblastech byly státní instituce nejslabší, a tak se PKK zaměřila na to, aby nejdříve obsadila venkovské oblasti a posléze se dostala i do měst a zahájila tam guerillovou válku. Proto bylo ničení vesnic na jihovýchodě Turecka ze strany vlády logickým krokem a jedním ze způsobů protipovstaleckého boje (Jongerden 2010).

Důležitým faktem zůstává, že vysídlování Kurdů z jejich obydlí nebylo žádným strategickým akčním plánem, v rámci kterého by bylo zajištěno přístřeší, nové živobytí atd. Jednalo se spíše u nucený přesun z venkova do měst bez jakékoli pomoci úřadů. Samotné ničení vesnic bylo však velmi dobře organizované – prvním krokem byla snaha přimět kurdské muže, aby se stali součástí vesnických stráží (vesnická stráž byla součástí turecké armády, která měla za úkol spravovat území, které obývali Kurdové). Pokud odmítli, začala evakuace vesnice ze strany „starosty“ obce, po které se do kurdských domů nastěhovala vesnická stráž a začala drancovat a vypalovat domy. Ve vesnicích platil i zákaz vycházení a byla uvalována potravinová embarga. Slabinou v turecké protipovstalecké strategii však bylo hlavně to, že turecká armáda hlídala především větší osady, zatímco partyzáni měli úkryty hlavně v těch menších, a tak i přesto, že turecká armáda byla až 10krát větší (185 000 mužů proti 15-20 000 partyzánským bojovníkům), ztrácela nad územími kontrolu. Evakuace vesnic však byla přínosem pro boj Turků proti Kurdům hlavně v tom, že přinesla PKK logistické problémy – bojovníci se nemohli tak snadno pohybovat ve vyčistěných oblastech, aniž by byli spatřeni (Jongerden 2010).

2. 3. 1. 1 Kurdské vysídlování jako jedna z příčin nepřijetí Turecka do Evropského společenství

V 90. letech se jednání v rozporu s lidskými právy páchané proti Kurdům ze strany Turecka stalo i otázkou, která ovlivňovala jeho postavení v mezinárodním

systemu a byl vyvíjen tlak na vylepšení situace v zemi. Organizací, která vnímala turecké chování vůči Kurdům jako problém, je EU. Turecko bylo v listopadu roku 1999 prohlášeno jako kandidátský stát pro vstup do Unie a na základě Kodaňských kritérií bylo po vládě požadováno, aby byla v zemi demokracie, byla dodržována lidská práva a práva menšin, a zásady právního státu. Požadováno bylo rovněž to, aby byla situace na jihovýchodě země vyřešena mírovými prostředky. Právě díky těmto požadavkům byly vytvořeny naděje na ukončení konfliktu mezi Kurdy a Tureckem, který si vyžádal přes 30 000 obětí (od zahájení aktivního násilí PKK do roku 1999) (Yildiz 2005: 24). Avšak i přes to, že by členství Turecka v EU pravděpodobně výrazně zlepšilo postavení Kurdů v zemi, tak se samotní Kurdové neshodou, zda by chtěli být součástí EU – zejména ti, kteří stále požadují nezávislost, jsou proti, jelikož evropskou integraci vidí jako překážku pro vytvoření samostatného Kurdistanu (Yildiz 2005: 37).

Problematika nucené migrace, která je v rozporu se základními hodnotami EU, byla součástí zprávy Komise, ve které byla vnímána jako výrazný problém. EU požadovala, aby byly ze strany Turecka poskytnuty kompenzace těmto vysídleným Kurdům, aby byl uveden počet a potřeby vnitřně vysídlených Kurdů, aby byl usnadněn jejich návrat a reintegrace, aby byl zrušen systém vesnických stráží a aby došlo k odstranění nášlapných min na území obývaném Kurdy. Zejména nutnost odškodnění vysídleným Kurdům byla schválena i Evropským soudem pro lidská práva. (Canveren 2016: 154)

2. 4 Situace Kurdů v Turecku po roce 2000

Počátek 21. století byl poznamenán zatčením vůdce PKK Öcalana, po kterém strana změnila ideologii – z dlouhodobých cílů požadujících vznik samostatného státu se stalo cílem spíše mít práva stejná jako Turci a mít na svém území autonomii v rámci demokratického uspořádání Turecka (Gunes 2020). V roce 2000 byl vydán PKK nový manifest (Manifest národního míru a jednoty), kde byly projektovány proměněné cíle, které byly následující: mělo by být dosaženo národního míru a turecká politika podporující kurdské vyhlazování by měla být zastavena; Kurdové by měli mít svobodu projevu, mezinárodní společenství by se mělo podílet na mírovém vyřešení kurdské otázky atd. (Bajalan 2014). Kurdové si v roce 2000 totiž uvědomili, že vytvoření

nezávislého státu je téměř nemožné, a to zejména kvůli převaze turecké armády (Savran 2020). Během roku 2000 (a následujících let) došlo ke snížení násilných incidentů mezi PKK a vládními jednotkami. Vliv na tuto skutečnost mělo i to, že se Turecko stalo kandidátskou zemí do EU (Gunes 2020), stejně jako to, že od roku 2002 byla u moci Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP), která zastávala názor, že hlásit se ke kurdské příslušnosti je v pořádku. (Mohammed – Romano 2023).

Novými politickými elitami byla zpochybněna dlouholetá politika vymezující se proti Kurdům a slíbily nový přístup ke kurdské otázce. Byly schváleny rovněž ústavní a legislativní reformy ve prospěch Kurdů, mj. i těch vysídlených. Těm bylo slíbeno odškodnění (Abramowitz – Barkey 2009: 120). Ze strany AKP bylo vyhlášeno, že je prioritou, aby obyvatelé v oblasti potenciálního Kurdistanu na tureckém území žili v blahobytu. Strana rovněž kritizovala chování ze strany státu během 90. let, jelikož násilnosti mířily i na nevinné občany (Abramowitz – Barkey 2009: 122). V zemi byla zahájena i veřejná debata o tématech, která byla dříve tabu, na základě které bylo Kurdům bylo dovoleno např. omezené vysílání v kurdštině (Savran 2020). Kvůli těmto krokům ze strany AKP si strana získala i velkou podporu mezi Kurdy, kteří ji volili i na úkor DEHAP – ta získala ve volbách v roce 2002 jen 6,22 % hlasů, a proto nedosáhla ani na jedno křeslo v parlamentu (Abramowitz – Barkey 2009: 124).

I přes to, že se situace Kurdů částečně zlepšila, na počátku 21. století opět vzrůstalo násilí ze strany PKK vůči Turecku, a to především proto, že v prosazování míru a reforem byla turecká vláda velice vágní a pomalá (Christofis 2019). V dubnu 2005 došlo ke střetu PKK s vládními jednotkami, o několik měsíců později provedla PKK bombové útoky na civilisty, což bylo v roce 2006 odsouzeno britským ministrem zahraničí a irským premiérem (při útocích zemřeli i občané těchto dvou zemí). Bombové útoky PKK provedla i v roce 2006, což bylo odsouzeno pro změnu ze strany USA. Nejčastější však ze strany Kurdů bylo zabíjení tureckých vojáků a policistů. Mezi lety 2004 a 2006 bylo během konfliktů zabito asi 650 osob a byť bylo ze strany PKK vyhlášeno 28. září 2006 jednostranné příměří, tak ho turecká vláda o den později odmítla (UNIVERSITY OF CENTRAL ARKANSAS n. d.).

Kurdové dlouhodobě podporovali AKP, avšak po roce 2014, kdy se do úřadu prezidenta dostal Erdogan a politika této strany se stávala opět vymezující se vůči Kurdům jejich podpora směřovala spíše ke kurdským nacionalistickým stranám. V současnosti Kurdy zastupuje dokonce i strana v parlamentu – HDP. Tato strana byla založena v roce 2012 a ve volbách v roce 2015 získala 13 %, čímž získala 80 křesel v parlamentu, ale v dalších volbách v témže roce získala už jen 10,75 % hlasů a 59 křesel (Gunes 2020). Po volbách však nastalo období teroru proti Kurdům ze strany turecké vlády a útoky pokračovaly i mezi lety 2016 a 2017, v roce 2016 byl dokonce opět vyhlášen výjimečný stav a v referendu bylo schváleno rozšíření prezidentských pravomocí (Christofis 2019). I tato strana čelila tvrdým represím a zatýkáním politiků, i přesto si však dokázala udržet podporu a ve volbách v roce 2018 získala 11,7 % hlasů a 67 křesel. Krom HDP existují v Turecku i další strany podporující Kurdy, jako např. Strana svobody a práv (přeje si stejná práva pro Kurdy a Turky) a Strana svobody Kurdistanu (neopustila myšlenku nezávislého Kurdistanu). Do budoucna je možný potenciál spojení se menších prokurdských stran s HDP – důkazem budiž spolupráce ve volbách v roce 2019 (Gunes 2020).

2. 4. 1 AKP a Kurdské otevření

Tzv. Kurdským otevřením se označuje mírový proces, který byl veden od roku 2009 a měl vyřešit kurdskou otázku v zemi mírovými kroky. Proces byl nejdříve náhle ukončen v roce 2011, což zapříčinila politická krize v Turecku, avšak znovu byl obnoven v roce 2012. Opíral se zejména o to, že by měl být veden na základě rozhovorů mezi tureckými státníky a PKK. Rovněž měly být díky mírovému procesu uznány kurdská kulturní a politická práva. Oficiálně se proces zhroutil v roce 2015, a to kvůli větší intenzitě konfliktu a kvůli neshodám v otázce Sýrie, kde se Kurdové v občanské válce rovněž angažovali (Savran 2020).

Kurdské otevření v roce 2009 bylo prvním oficiálním prohlášením vlády o tom, že by měl být konflikt urovnán prostřednictvím dialogu. Faktem však zůstává, že se nejednalo o nic jiného, než o výsledek tajných rozhovorů z Osla probíhajících mezi lety 2008 a 2011, jejichž mediátory byli nejspíše Norové a Britové (jejich identita je dodnes neznámá). Jedná se o první předběžná jednání o vývoji konfliktu v historii kurdsko-

tureckých vztahů, při kterých spolu jednaly PKK a turecká vláda. Důkazem snahy o řešení sporu lze uvést rozhovory mezi Erdoganem a vojenskými vůdci PKK, kteří řešili témata jako je např. amnestie pro partyzány, výuka kurdštiny atd. (Savran 2020). Během těchto mírových rozhovorů však docházelo k zatýkání Kurdů (asi 10 000) za jejich příslušnost k teroristické skupině, byť byly členy legální politické strany (Bengio 2017: 28).

Byť rozhovory z Osla zkrachovaly v roce 2011, v roce 2012 projevil Erdogan snahu znovu zahájit rozhovory s PKK, a to hlavně za účelem ovlivnění krize v Sýrii a kvůli zahájení spolupráce se syrskými Kurdy při svržení Bašára al-Assada. Při novém kole jednání mezi sebou vedly dialog PKK, legální turecká prokurdská strana, turecká vláda a samotný Öcalan. I dle průzkumů měl tento krok turecké vlády pozitivní ohlas mezi tureckými občany – více než polovina zastávala názor, že by měla turecká vláda s PKK vyjednat složení zbraní. Důležitým (nejen) symbolickým aktem bylo přečtení Öcalanova dopisu při kurdské oslavě Nového roku, ve kterém byla obsažena výzva k upuštění od násilného konfliktu a přenesení boje na politickou rovinu. V reakci na to PKK o několik dní později vyhlásila příměří a její příznivci se začali stahovat na sever Iráku. Na oplátku se očekávaly právní reformy ze strany turecké vlády vylepšující kurdskou situaci, avšak marně (Savran 2020).

Mírové rozhovory opět ztroskotaly v roce 2015, a to především kvůli neochotě Turecka udělat pro Kurdy důležité ústupky, kterými bylo přijetí nových zákonů, díky kterým by mohli Kurdové svobodně uplatňovat svá práva. Jako jistý ústupek byl ze strany Turecka v roce 2014 schválen demokratizační balíček, který však kurdské potřeby neuspokojil, jelikož neobsahoval žádný ze základních požadavků Kurdů (autonomie, zakotvení v ústavě,...). V podstatě by se dalo říci, že turecká vláda požadovala úplně odzbrojení PKK, ale na oplátku nenabídla nic podstatného. Důležité je zmínit fakt, že ani během jednání nepanoval mír a již během jeho průběhu se kvůli nespokojenosti PKK začali zpět do Turecka stahovat militanti z Iráku. Nedůvěra Kurdů vůči Turecku se ještě prohloubila, když Erdogan prohlásil v roce 2014 odnože PKK v Sýrii za teroristy (Savran 2020).

Po zkrachování mírových rozhovorů začala totální válka mezi PKK a tureckými vládními jednotkami, které proti Kurdům útočily jak v jihovýchodním Turecku a v iráckém Kurdistánu, tak i v pohoří Kandil, kde má PKK základnu, a v syrském Kurdistánu. V důsledku těchto útoků došlo k dalšímu vysídlování Kurdů a k destrukci jejich měst (Bengio 2017: 29).

2. 4. 2 Erdogan v prezidentském úřadu

Erdoganův přístup ke Kurdům se postupem času od jeho vstupu do vrcholné politiky (nejdříve jako premiér, později jako prezident) měnil. Zpočátku byla jeho politika vůči Kurdům smířlivá (jak již bylo zmíněno u AKP) a zahrnovala mírová jednání. Motivů v jeho jednání bylo několik – jedním z nich byla například snaha Turecku o vstup do EU, dále snaha o získání kurdských voličů pro AKP nebo snaha mít dobré vztahy s iráckým územím obývaným Kurdy, jelikož toto území bylo od roku 2003 tureckou sférou vlivu (Bengio 2023: 2). Kurdové získali postupem času ambice zastávat role ve vrcholné politice Turecka a jedním z vyzyvatelů Erdogana v prezidentských volbách v roce 2014 byl i představitel HDP – Selahattin Demirtaş. Již podle průzkumů se však dalo předpokládat, že Demirtaş ve volbách nezíská více než 10 % hlasů (což se potvrdilo), a to i proto, že část kurdských občanů volila AKP (Zalewski 2015: 146). Oproti tomu Erdogan získal ve volbách více než 50 % hlasů (Bengio 2023: 3). Vztahy se výrazně zhoršily v roce 2015 po úspěchu HDP ve volbách, po kterých zrušil Erdogan Dohodu z Dolmabahce, která byla uzavřena mezi Kurdy a Turky v roce 2013 a měla vést k vyřešení kurdské otázky přiznáním Kurdům jejich práva (Christofis 2019).

Agrese proti Kurdům se ještě zhoršila po referendu o autonomii v Iráku – v roce 2016 byl zahájen útok na celý Kurdy obývaný region v Turecku, který vedl ke smrti více než 6 000 lidí (většinou členů PKK) a zanedlouho došlo k zatčení Demirtaše, načež následovalo kurdské povstání uvnitř Turecka v podobě vojenského puče, po kterém následovaly další represe směřující na Kurdy. Téměř souběžně zahájilo Turecko útoky i na syrská a irácká kurdská území (Bengio 2023: 3-4). Turci pokračovali v útocích proti Kurdům i v následujících letech, avšak nepotvrdily se předpoklady, že se útoky zintenzívní před volbami v roce 2023, a to především proto, že Erdogan chtěl získat co nejvíce kurdských voličů pro AKP. V roce 2023 Erdogan svůj úřad prezidenta obhájil a

opět začal s vojenskými operacemi proti Kurdům, především však na území Sýrie a Iráku.

2. 4. 2. 1 Kurdská otázka v souvislosti se švédským vstupem do NATO

Kurdská diaspora čítá ve Švédsku asi 100 000 občanů a je dlouhodobým předmětem sporů mezi Tureckem a Švédskem (Johnson 2022). V nedávné době se tento napjatý vztah dostal do popředí, když Švédsko kvůli válce na Ukrajině v květnu roku 2022 oznámilo, že chce vstoupit do NATO, čímž by byla ukončena 200 let trvající švédská neutralita. Turecko však ratifikaci vstupu zpočátku podmiňovalo např. tím, že musí být zpět do Turecka ze švédského území vydáni všichni, kdo jsou spojováni s PKK nebo muslimským hnutím Fethullaha Gülena, jelikož právě oni jsou spojováni s pokusem o převrat v roce 2016 (Zandonini – Alana 2023). Turecko Švédsko obvinilo za to, že ochraňuje skupiny, které jsou teroristické. Dále požadovalo, aby Švédsko zpřísnilo chování ke členům PKK, v reakci na to skandinávská země představila nový protiteroristický zákon (Hayatsevar – Gumrukcu 2024). Několik Kurdů se Turecku opravdu povedlo dostat do tureckých vězení, zdaleka však ne všechny, o které žádalo (Zandonini – Alana 2023). Po více než 20 měsících jednání však Turecku vstup Švédska do NATO schválilo (leden 2024) v parlamentu i přes to, že v něm má většinu Erdoganova AKP (Hayatsevar – Gumrukcu 2024).

3 Situace Kurdů v Iráku

V Iráku tvoří Kurdové přibližně 15 – 20 % populace, a to především v oblasti od nížiny Chaniqinu na jihu po Zaku na severu (viz *Příloha č. 3*). Celkově Kurdové v Iráku obývají plochu o velikosti přibližně 83 000 kilometrů čtverečních, což odpovídá přibližně velikosti Rakouska (O’Leary 2002: 17). Jimi obývaná oblast je bohatá na nerostné suroviny (především pak na ropu, které má větší zásoby než celé USA), dobré podmínky má však i pro zemědělství, které však nebylo plně rozvinuto kvůli vládnoucím režimům, které na něj nevyčleňovaly dostatečné prostředky. Oblast je také velice hornatá, což se ukazovalo v minulosti jako výhoda při boji pešmergů proti vládním jednotkám (Bali 2016: 210). Kurdové v Iráku však netvoří homogenní celek – jedním z rysů, kterým se odlišují, je odlišný jazyk, kdy Kurdové na sever od řeky Velký Zab mluví stejným jazykem, jako většina tureckých Kurdů (kirmanji), zatímco lidé na jih od této řeky mluví jazykem sorani a mají blíže spíše k íránským Kurdům. Většina Kurdů žijících v Iráku se řadí mezi šáfiovské sunnity, přibližně 150 000 Kurdů v Bagdádu a na jihovýchodě země však vyznává šiitský islám. Počet kurdských obyvatel vyznávajících sunnitský islám byl v minulosti mnohem vyšší, velká část jich ale byla ze strany vlády vysídlena v 70. letech především do Íránu, jelikož Irák je a vždy byla šiitská země (Minority Rights Group 2014).

Do Iráku se Kurdové dostali v roce 1918 po porážce Osmanské říše, kdy se Irák dostal pod správu Velké Británie jako součást jejího mandátního území. Avšak za nedlouho byla vyjádřena nespokojenost Kurdů prostřednictvím protestů proti britské nadvládě, a to proto, že stejně jako v ostatních státech, které obývají, jim nebyla poskytnuta nezávislost, která byla obsažena ve smlouvě ze Sevrés (BBC 2018). Výraznou postavou poválečného období byl šejk Mahmud, který se prohlásil samozvaným králem Kurdistánu, avšak v červnu 1919 byl zatčen Brity a vyslán do exilu, což jen podnítilo kurdský nacionalismus v Iráku. V roce 1929 byla znatelná vzrůstající nespokojenost Kurdů s tím, že jsou po nadvládou Britů a v roce 1930 se demonstrace Kurdů přeměnila v násilí, během kterého zemřelo 14 civilistů. Zanedlouho poté však byli Kurdové armádou poraženi (Stansfield n. d.: 2). Po odchodu Britů z oblasti Iráku

bylo kurdské území předáno iráckému státu a Spojenci v té době slíbili, že pomohou Arabům vytvořit vlastní stát, který bude zahrnovat i irácký Kurdistan (Bali 2016: 209).

Po vzniku Iráku byl důležitou postavou pro Kurdy mulla Mustafa Barzání, který se stal symbolem kurdského nacionalismu. V roce 1946 založil Kurdskou demokratickou stranu (KDP), která podporovala spojení mezi venkovskými a městskými (levicově orientovanými) Kurdy. Jelikož musel ale Barzání uprchnout do exilu v Íránu (a později do SSSR), KDP se brzy dostala pod levicově orientovaného Ibrahima Ahmeda. Po svržení monarchie v roce 1958 byla vydána nová irácká prozatímní ústava, ve které bylo uvedeno, že Arabové a Kurdové jsou partnery v rámci národa, navíc byl umožněn návrat Barzánímu (Stansfield n. d.: 4-5), kterému byla udělena amnestie. Stejně tak mnoho dalších Kurdů bylo osvobozeno a někteří zastávali i vysoké funkce v novém režimu (například ministrem komunikace a veřejných prací byl Kurd). Díky tomuto přívětivějšímu přístupu irácké vlády ke Kurdům Barzání podepsal dohodu s tehdejším iráckým prezidentem Qasimem, dle které KDP uzná Qasimovu administrativu jako oficiální vládu Iráku a na oplátku budou mít Kurdové regionální autonomii v severním Iráku. Jak se ukázalo později, šlo ale spíše o způsob, jakým si chtěl Qasim získat podporu a sympatie Kurdů (Anderson 2021: 42). Období přelomu 50. a 60. let se neslo ve znamení požadavků Kurdů na zlepšení jejich práv, navíc ze strany irácké vlády byly zavedeny pozemkové reformy, které Kurdy značně znevýhodňovaly. V září 1961 vydal Barzání proklamaci, která říkala, že by se Kurdové měli chopit zbraní v boji proti irácké vládě. Touto proklamací byla zahájena tzv. „kurdská revoluce“, která trvala v různé intenzitě až do roku 2003 (Stansfield n. d.: 4-5), a to i proto, že Qasim nedodržel slib vytvoření autonomního území, a dokonce pobízel opoziční kmeny a organizace, aby vystupovaly násilně proti Kurdům (Anderson 2021: 42).

Povstání nedokázala zastavit ani strana Baas, která se dostala k moci v roce 1968. Ta využívala proti Kurdům vojenskou sílu a odepřela jim jakékoliv právní uznání. Snahu o řešení situace vynaložila až v roce 1970 (Anderson 2021: 43). 60. léta byla rovněž ve znamení sporů mezi samotnými Kurdy, v roce 1964 se členové KDP rozdělili na stoupence Barzáního a stoupence Jalali Talabáního a napětí se ještě zvýšilo po sjezdu

KDP v roce 1966 kvůli vzájemné nedůvěře. Důležitý je fakt, že během násilí ze strany Baas proti Kurdům zahájeném v roce 1968 stáli právě stoupenci Talabáního po boku vládních jednotek v boji proti Barzánímu, který musel po jejich porážce opět uprchnout do Íránu (Waisy 2015: 220). Celkově by se dalo říci, že Irák byl státem, kde mezi sebou nejvíce soupeřily kurdské politické strany, těmto (často i násilným) sporům se bude věnovat poslední kapitola mé práce.

3. 1 70. léta ve znamení neúspěšného pokusu o kurdskou autonomii v Iráku

V roce 1970 se stal novým iráckým viceprezidentem Saddám Husajn, kterému se podařilo najít v březnu téhož roku řešení, které by bylo přijatelné jak pro Kurdy, tak pro vládu Iráku. Tato vzájemná dohoda se označuje jako tzv. Březnový manifest (přesné datum sepsání je totiž 11. 3. 1970). Spíše než pro změnu názorů irácké vlády na Kurdy v zemi byl však reakcí na to, že vojenské náklady na operace proti Kurdům byly příliš vysoké a režim strany Baas už neměl dostatek prostředků na jejich financování. Předmětem manifestu mělo být složení zbraní ze strany Kurdů, naopak irácká vláda se zavázala uznat kurdskou kulturu, kurdský jazyk a v konečném důsledku také Kurdy jako oficiální menšinu v zemi. Příměří však netrvalo dlouho a nakonec vedlo spíše ke sjednocení KDP a iráckých Kurdů v boji proti irácké vládě (Anderson 2021: 43-44). Problematická byla také otázka týkající se územního vymezení autonomního Kurdistánu v Iráku – autonomní území by totiž zahrnovalo jen 3 z 5 provincií, kde se nalézala kurdská většina, a to i bez provincie Kirkúk, kde se nacházejí bohatá naleziště ropy (O’Leary 2002: 26). Za účelem ustavení hranic byla zřízena zvláštní komise složená z pěti Kurdů spolupracujících s vládou v Bagdádu a z guvernérů Dohuk, Irbíl a Sulajmániji byla vytvořena de facto autonomní kurdská oblast pod nadvládou KDP. Později se však ukázaly neshody mezi stranou Baas a KDP, jelikož vláda neplnila klíčové požadavky Kurdů obsažené v dohodě, kterými bylo např. odstranění irácké armády v iráckém Kurdistánu, rovněž ale vláda nejmenovala Kurdy do významných pozic v armádě a ani nepodpořila návrat vysídlených Kurdů do svých původních vesnic. Nedůvěra Kurdů vůči irácké vládě ještě vzrostla po pokusu o atentát na Barzáního v roce 1971 (Stansfield n. d.: 6-7).

Byť se mírová dohoda obsažená v Březnovém manifestu jevila původně nadějně, postupem času se ukázalo, že ani jedna strana neplní své závazky. Ke zhoršení vztahů mezi Kurdy a iráckou vládou přispěla rovněž Smlouva o přátelství a spolupráci mezi SSSR a Irákem z roku 1972. Kvůli té se v otázce Kurdů v Iráku začal angažovat rovněž Írán, který byl v té době spojencem USA, a tak podporu Kurdů v Iráku vnímal jako pomoc v zadržování komunismu v Perském zálivu. Oba tyto státy začaly podporovat Kurdy jak finančně, tak i materiálně (zbraněmi), přijetím prostředků od Íránu a USA však Barzání porušil podmínky Březnového manifestu (Anderson 2021: 43-44).

3 1. 1 Irácko-kurdská válka mezi lety 1974 a 1975

Příčin války mezi Kurdy a Irákem, která trvala mezi lety 1974 a 1975 a která se někdy označuje jako 2. irácko-kurdská válka, bylo několik. Jako první by se dala chápat skutečnost, že Kurdové ve velké míře začali zbrojit a sjednocovat pešmergy, kteří se připravovali na boj proti irácké vládě. Jako další příčinou by se dalo chápat štěpení uvnitř samotné KDP, ve které se potvrdilo neúspěšné implementování Březnového manifestu (Anderson 2021: 45). Z KDP se totiž v roce 1975 oddělila Vlastenecká unie Kurdistánu (PUK), kterou vedl Barzáního oponent Talabání. Strana PUK byla vojensky aktivní zejména ve válce mezi Íránem a Irákem (Bali 2016: 211).

Třetí příčinou se dá chápat účast Íránu na dění v Iráku, protože jak již bylo zmíněno, Kurdové se iránské vládě jevíli jako dobří partneři pro destabilizaci Iráku po jeho sblížení se s Moskvou, a to i za skryté podpory USA, které chtěly Irák získat jako svou další satelitní zemi. Důležitým faktorem v chování USA byla i velká naleziště ropy na kurdské území v Iráku. Dle mnohých odborníků však pomoc od těchto dvou států nepřicházela v dostatečné míře. Poslední příčinou vedoucí k irácko-kurdské válce bylo nepřijetí dohody z roku 1974 ze strany Barzáního. Jednalo se o dohodu, která měla nahradit neúspěšný Březnový manifest, avšak ani v revidované dohodě nebyl Kurdům přiznán nárok na provincii Kirkúk, jež se jevila stále jako klíčová. Po Barzáního odmítnutí dohody bylo irácké vládě jasné, že se Kurdové připravují na další boj proti ústřední vládě. KDP byla navíc přesvědčena, že se v boji proti Iráku může spolehnout na pomoc USA, jelikož jim pomáhala prosazovat jejich agentu na Blízkém východě. Toto uvažování vyjádřil Barzání veřejně již v roce 1973, kdy se nechal slyšet, že v

případě americké ochrany proti irácké vládě se podřídí jejich politice a díky jejich pomoci postupně ovládne ropná pole v Kirkúku (Anderson 2021: 46-47).

Samotná válka trvající téměř rok začala v dubnu 1974 poté, co baasistický režim zahájil ofenzivu na kurdském území, která byla součástí etnických čistek páchaných proti Kurdům, a to zejména v oblastech bohatých na nerostné suroviny. Součástí čistek byla deportace Kurdů, stejně jako jejich vraždění. V té době došlo i k ukončení výuky kurdštiny na školách. Ničeny byly i vesnice a studny v pohraničních oblastech mezi Íránem a Irákem (O'Leary 2002: 26). Válka byla ukončena Alžírskou dohodou z března 1975 mezi Íránem a Irákem, na základě které přestal íránský režim podporovat irácké Kurdy, krom toho se ale dohoda věnovala rovněž hraničním sporům mezi těmito dvěma státy. Za skutečný důvod, který vedl Irák k podepsání Alžírské dohody a rychlému ukončení války s Kurdy, se chápe skutečnost, že Írán rozmístil na iráckém území těžké zbraně a protivzdušnou obranu a Irák musel hledat mírové řešení situace, jelikož by Íránu vojensky nemohl vzdorovat (Anderson 2021: 48).

Období po ratifikaci Alžírské dohody však bylo pro Kurdy v Iráku období ještě více represivního chování ze strany iráckého režimu proti tomuto etniku. Pár dní po ratifikaci došlo k útoku irácké armády na Kurdy v severním Iráku, během kterého byly zabity asi 3 tisíce Kurdů a přes 600 000 jich bylo vysídleno ať už uvnitř země, nebo do zahraničí. Velký počet jich bylo umístěno rovněž do táborů zřízených iráckou vládou. Režim strany Baas ve velké míře ničil i kurdské vesnice na území státu – do roku 1978 bylo zničeno až 1 400 vesnic a do téhož roku bylo nejméně 600 000 žen, mužů a dětí deportováno do táborů a mnoho těch, kteří nebyli přesídleni, bylo zabito. Velký počet Kurdů, kteří se pokusili o útěk z těchto táborů, zmizelo, předpokládá se však, že byli zabiti iráckým režimem (Anderson 2021: 52). Důvodem, proč docházelo k masivním přesunům Kurdů, bylo to, že irácká vláda následně poskytla území Arabům (především v oblastech Mosulu a Kikrúku), čímž získala kontrolu nad územími se zásobami ropy. V rámci procesu arabizace v těchto oblastech dokonce poskytovala irácká vláda finanční odměnu arabským mužům, kteří si vzali za manželky kurdské ženy (Anderson 2021: 53).

3. 2 80. léta, režim strany Baas a jeho důsledky pro Kurdy v Iráku

80. léta se nesla ve znamení politiky arabizace, které mířila proti všem etnickým menšinám v Iráku, Kurdy nevyjímaje. Tato politika byla na vzestupu zejména po zvolení Husajna do úřadu prezidenta země v roce 1979 a vyústila kampaní Anfal, během které zemřelo přes sto tisíc Kurdů. Pro pochopení toho, proč k masakru došlo, je potřeba alespoň nastínit politiku strany Baas, která striktně popírala všechny jiné etnické skupiny než Araby.

Strana Baas vznikla v roce 1947 a již v ústavě z té doby je uvedeno, že Arabská vlast, která se rozléhá od pohoří Torus až po Atlantský oceán a Středozemní moře, je vlast Arabů. Za Araba je považován každý, kdo na tomto území žije, tedy i Kurdové. Jakákoliv opozice vůči tomuto tvrzení byla ze strany Baas vnímána jako překážka, kterou je potřeba odstranit a dle ústavy mají být všechny ostatní etnické skupiny asimilovány. Pokud se asimilace nepovede, je legitimní, aby byly tyto skupiny vystěhovány. Pozdější genocida byla rovněž ospravedlňována tvrzením, že jakékoliv nacionalistické hnutí je podporováno imperialisty a svým chováním podněcuje násilí v zemi (Kirmanj – Rafaat 2020: 171).

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, v 70. letech bylo častým jevem přesídlování Kurdů a dosazování Arabů na vylidněná místa. I přes to se však Kurdové nevzdali touhy po vlastním státě a partyzánské aktivity v polovině 80. let byly četnější než kdy dříve, kvůli čemuž ztratila irácká vláda schopnost kurdské obyvatelstvo zadržovat (Kirmanj – Rafaat 2020: 168). Došlo dokonce i ke sjednocení stran KDP a PUK, jejichž představitel se v roce 1986 sešli v Íránu a v roce 1988 se strany sjednotily do Irácké kurdské fronty (IKF), která i chtěla přes ideologické rozdíly společně bojovat za kurdský nacionalismus (Mazen 2019: 34). V roce 1987 navíc dle průzkumů rostla kurdská populace v zemi rychleji než irácká, a to proto, že Kurdové se téměř nezapojili do přímých bojů proti Íránu. Po zjištění rychlého demografického růstu Kurdů a také poté, co vyšlo najevo, že se nepodařilo odstrašit Kurdy od jejich nacionalistických tendencí, se irácký režim v roce 1987 rozhodl zahájit další proces arabizace, který vyústil v operaci Anfal. Načasování události bylo z pohledu Husajna logické – chtěl

genocidu provést jako součást války s Íránem, aby se vyhnul vyšetřování spáchaného zločinu proti lidskosti (Kirmanj – Rafaat 2020: 168).

Důležitou postavou genocidy Anfal byl Ali Hassan al-Majid, který byl v roce 1987 jmenován generálním tajemníkem Severního úřadu (tedy úřadu severní oblasti Iráku obývané Kurdy) (Kirmanj – Rafaat 2020: 167-168). Al-Majid se stal člověkem zodpovědným za dění v severní oblasti Iráku, jeho stabilitu a bezpečnost, v konečném důsledku šlo však o to dobýt oblast zpět pod plnou nadvládu Iráku a to i z toho důvodu, že Kurdové byli chápáni jako spojenci Íránu (Anderson 2021: 57). Jeho rozhodování bylo závazné pro všechny státní orgány a dalo by se říci, že nad Kurdy obývaném území v Iráku měl al-Majid stejnou moc, jako Husajn nad Irákem (Kirmanj – Rafaat 2020: 167-168).

3.2.1 Cíle a průběh operace Anfal

Prvním cílem bylo nadobro ukončit ozbrojené nacionalistické snahy Kurdů (především díky ničení základen pešmergů) a ovládnout venkovské oblasti iráckého Kurdistánu. Druhým velkým cílem bylo dokončit proces arabizace. Jedním ze znaků, který je pro genocidy typické a který byl znatelný i ve výrocích iráckého režimu, byla sekuritizace a dehumanizace Kurdů v Iráku – ti byli označováni jako zločinci, sabotéři a jako prodloužená ruka imperialismu, která kolaboruje s nepřáteli (Kirmanj – Rafaat 2020: 169-170). Iráckou vládou byla operace chápána a označována jako součást protipovstalecké strategie, která měla odstranit hrozbu uvnitř Iráku – armáda přijala pro tento účel tzv. strategii spálené země (mělo dojít k vyhnání Kurdů a především pešmergů z kurdských venkovských oblastí a posléze ke zničení vesnic) (Kirmanj – Rafaat 2020: 175).

Územím, které si dala irácká vláda za úkol ovládnout a zcela zarabizovat během operace, byla již několikrát zmiňovaná provincie Kirkúk, která měla být v jejím důsledku zbavena Kurdů. Krom provincie Kirkúk byly však vojenské operace namířeny na veškeré území, které bylo v roce 1974 iráckou vládou uznáno jako Kurdistán, stejně tak i na území, která Kurdistán z roku 1974 nezahrnoval, ale žil na nich velký počet Kurdů (Kirmanj – Rafaat 2020: 173-174). Oblasti obývané Kurdy byly označeny jako tzv. „zakázané oblasti“ a jejich obyvatelé dostali na výběr – buď mohli dobrovolně odejít

do táborů pod dohledem iráckých bezpečnostních složek, nebo byli označeni za dezertéry, kteří čelili dle zákona stanovenému v polovině 80. let trestu smrti (Kirmanj – Rafaat 2020: 176).

Během operace Anfal trvajících od února do září 1988 docházelo ke zločinům proti lidskosti bez ohledu na mezinárodní právo. Anfal obsahovala 8 etap, během kterých docházelo k užívání chemických zbraní proti pešmergům, ale i proti civilním obyvatelům. Od dubna 1987 do září 1988 došlo ke 40 chemickým útokům, první byly zaznamenány ve vesnicích Balisan a Sheikh Wasan 16. dubna 1987 a vedly ke smrti 320 civilistů (z toho 61 dětí). Největším chemickým útokem byl však ten ve městě Halabdža, po kterém zemřelo téměř 5000 civilistů. Krom využívání chemických zbraní byly pro Anfal typické rovněž hromadné popravy a unášení civilistů – jejich počet se odhaduje až na 182 000 (Kirmanj – Rafaat 2020: 177). Irácká armáda však cílila především na muže mezi 15 a 70 lety. Ti mladší byli odděleni od svých rodin a byli popraveni a pohřbeni do masových hrobech na západě Iráku (ale i ve východní a jižní Evropě), starší muži byli povětšinou posláni do věznice *Nugrat Salman*, která se nachází v poušti v jižním Iráku (Kirmanj – Rafaat 2020: 178). Časté bylo rovněž mizení Kurdů – počet zmizelých se odhaduje až na 100 000, z toho 88 000 jich bylo z povodí Kirkúku (Kirmanj – Rafaat 2020: 180). Osmifázová operace Anfal se označuje za nejzávažnější porušení lidských práv na konci 20. století, v konečném důsledku totiž irácké jednotky vraždily Kurdy bez rozdílu, zda šlo o podporovatele strany Baas, o povstalce a nebo zda šlo dokonce o občany, kteří ani Kurdové nebyli a jen žili na území, kde armáda zasahovala (Anderson 2021: 58).

3.2.2 Jednotlivé fáze operace Anfal

Jak již bylo zmíněno, Anfal se skládala z osmi fází. První se rozumí operace v údolí Jafati, která trvala necelý měsíc, a to od 23. února do 19. března 1988. Během této fáze chtěla irácká armáda zničit velitelství strany PUK a přimět stranu vzdát se al-Majidovi. Při útocích byly využívány chemické i konvenční zbraně. Krom velitelství PUK bylo bombardováno i široké okolí, právě v první fázi irácká armáda provedla útok na město Halabdža, kde využila kyanid. Tento útok Kurdy zcela paralyzoval, protože nevěděli, jak na chemické zbraně reagovat a jak se jim bránit (Anderson 2021: 58).

Druhá fáze trvala od 22. března do 2. dubna 1988, stejně tak jako v první, tak i ve druhé fázi armáda cílila na základnu PUK, krom toho ale i na základnu KDP. Bombardování přicházelo ze 6 směrů a opět za užití chemických zbraní. Během třetí fáze (7. dubna až 20. dubna 1988) útočila irácká armáda už ze 13 různých směrů, tentokrát ale bez chemických zbraní. V průběhu třetí fáze unikly tajné záznamy komunikace mezi armádou, ve které je uvedeno, že žádná ze 120 zničených vesnic nebyla vojenským cílem, což dokazuje skutečnost plánovaných útoků proti civilistům (Anderson 2021: 58-59).

Čtvrtá fáze byla ze všech nejkratší, trvala totiž jen 4 dny (od 3. do 7. května 1988), opět byly během ní využity chemické zbraně, a to i v největším městě v provincii Kirkúk – Goptapa. Výjimečné v této fázi bylo to, že pešmergové na operace irácké armády nijak nereagovali. Necelý měsíc po čtvrté fázi následovala fáze pátá souběžně se šestou a sedmou (trvajících od 24. května do 26. srpna 1988), které probíhaly ve třech různých oblastech poblíž Irbílu. V těchto třech fázích naopak pešmergové zareagovali velmi dobře, což donutilo iráckou armádu měnit své operační plány. Al-Majid se nakonec opět uchýlil k využití chemických zbraní, a proto se velká část pešmergů vzdala a utekla buďto do hor, nebo do sousedního Íránu (Anderson 2021: 59-60).

Poslední fáze začala již dva dny poté, co skončily tři předchozí, a to 28. srpna 1988. Trvala jen několik dní – skončila již 3. září 1988 a byla během ní napadena poslední oblast, která se považovala za jednu ze „zakázaných zón“, kde se irácká armáda ještě v rámci Anfal neangažovala (oblast Badinan). Útoky během této fáze se označují za nejvíce násilné, využity byly jak chemické zbraně, tak i výbušné bombardéry, a to jak proti prchajícím civilistům, tak i proti skrytým pešmergům. Jako důkaz irácké brutality v této fázi slouží zplynování téměř 3 000 uprchlíků a jejich následné spálení (Anderson 2021: 60).

3.3 90. léta a podpora mezinárodního společenství směřující ke Kurdům

Po zahájení invaze do Kuvajtu ze strany Husajna v roce 1990 vycítili Kurdové příležitost navázat spojení s USA a jejich koaličními partnery. Zájem o spojení

vyjádřil především Talabání, který chtěl USA poskytnout přístup na frontu na severu Iráku, která byla vhodná pro taktiky partyzánské boje, avšak USA tuto pomoc odmítly, a to proto, že se obávaly zhoršení vztahů s Tureckem. I v přístupu kurdevských politických stran k pomoci Američanům se ukázala jejich nejednotnost, protože zatímco Talabání byl této myšlence, Barzání byl proti a pomoc by poskytl jen za předem daných podmínek, kterými bylo mj. přiznání Kurdům status pozorovatele v OSN (Mazen 2019: 36). Spolupráce mezi Kurdy a USA však byla znatelná později při snaze obou těchto aktérů svrhnout Husajna, americké invazi do Iráku a později v boji proti Islámskému státu (především v Sýrii).

Po konci války v Zálivu a porážce Husajna se snažili Kurdové využít slabosti iráckého režimu a 5. března 1991 zahájili povstání proti irácké armádě a představitelům strany Baas, které zadržovali a popravovali (Zenko 2016). Mezi kurdevské požadavky patřilo okamžité stažení irácké armády z Kurdy obývaného území na severu Iráku. Povstání bylo vedeno společně stranami KDP a PUK a zpočátku bylo úspěšné při zisku nového území, nedlouho po jeho začátku však Husajn odpověděl ozbrojenými útoky, jeho zbraní bylo navíc i vyvolání obav uvnitř kurdevské společnosti z použití chemických zbraní stejně jako při operaci Anfal (Mazen 2019: 26). Příčinu neúspěchu kurdevského povstání lze spatřit i v tom, že kurdevské vojenské jednotky doufaly ve větší vojenskou podporu ze strany USA a jejich spojenců, ke které však nikdy nedošlo (Mazen 2019: 36).

Vzhledem k vážnosti situace v zemi došlo k reakci ze strany mezinárodního společenství v podobě ratifikace Rezoluce 688 Rady bezpečnosti OSN z 5. dubna 1992, která pojednávala o zřízení bezletových zón na severu Iráku (bezletové zóny byly spravovány USA, Velkou Británií, Tureckem a Francií a byly vyznačeny 36. rovnoběžkou) (Mazen 2019: 37). Ke schválení Rezoluce došlo na základě přesvědčení, že represe namířené vůči Kurdům (ale i dalším etnickým menšinám) ze strany iráckého režimu ohrožují bezpečnost a mír v regionu, rovněž i na mezinárodní půdě panovaly obavy z opětovného využití zbraní hromadného ničení ze strany Husajna (Mazen 2019: 28-29). USA poslaly na pomoc Kurdům v regionu asi 20 000 vojáků a do července téhož roku vytvořily jednotky rychlého nasazení, které sídlily na letecké

základně Incirlik v Turecku. Jednotky byly schopny rychle reagovat na irácká porušení bezletových zón, v důsledku čehož se do konce roku irácká armáda zcela stáhla ze severního Iráku (Mazen 2019: 72). Výjimečná byla Rezoluce v tom, že šlo o vůbec první zřízení bezletových zón ze strany OSN, jelikož se tehdy polemizovalo o tom, zda nejde o narušení vnitřní suverenity státu, na druhou stranu však panovala shoda na tom, že díky ní budou ušetřeny tisíce životů, a proto bylo její vyhlášení platné až do roku 2003 (Mazen 2019: 28-29). Krom toho také OSN reagovala na rostoucí počet uprchlíků na irácko-turecké hranici, kteří čelili agresi ze strany Husajna – odhadem jich bylo každý den zabito 5 až 10 tisíc (Bali 2016: 212).

Vnější ochrana Kurdů od ostatních států jim poskytla možnost udělat další krok směrem k nezávislosti, a to prostřednictvím vytvoření Kurdské demokratické fronty (KDF), což byla aliance kurdských frakcí společených proti irácké vládě. Vůdcem byl Barzání a i uvnitř KDF byly znatelné odlišné ideologie – KDP stále dbala na kmenovou strukturu, zatímco PUK byla zastoupena spíše městskou společností a nebyla zcela loajální Barzánímu. To vyústilo až ve volby v roce 1992 na kurdsém území, ve kterých získala KDP 51 mandátů a PUK 49, nakonec se však oba vůdci dohodli na rozdělení 50 mandátů pro každou stranu. Po volbách vznikla Regionální vláda Kurdistánu (KRG), ani v té však nepanoval pocit jednoty a stále byl znatelný rozkol mezi oběma stranami. Oslabena byla rovněž tím, že byla postavena silně na stranické příslušnosti (přičemž PUK pod Talabáním byla stále více radikální v nárocích na své území, zatímco KDP pod Barzáním připouštěla spolupráci s iráckou vládou), a tak nedokázala fungovat jako jedna vláda, spíše jako dvě rozdělené. To vyústilo v kurdskou občanskou válku, jež bude blíže zmíněna v poslední kapitole (Mazen 2019: 39-40).

Díky větší záruce bezpečí byli Kurdové motivováni vyjednávat s iráckou vládou, jejímž prvním krokem byla nabídka amnestie kurdským bojovníkům, kterou však Barzání okamžitě odmítl, a to zejména kvůli jeho nedůvěře vůči Husajnovi. Po schválení Rezoluce došlo rovněž k uzavření krátkého příměří, avšak při vyjednávání podmínek se opět ukázala rozpolcenost mezi KDP a PUK, kvůli které se nedokázaly strany dohodnout na jednotném postupu během jednávání s iráckou vládou. Zatímco Talabání byl radikálnější např. v otázkách toho, jaké území by mělo být plně pod kontrolou Kurdů

a jejich bezpečnostních složek, Barzání byl ochoten udělat v těchto otázkách jisté ústupky irácké vládě, a to především po zhoršení humanitární situace Kurdů během let 1991 a 1992, kdy čelili ekonomické blokádě, jež měla za následek nedostatek potravin a pohonných hmot (Mazen 2019: 37-38).

3. 4 Situace iráckých Kurdů od americké invaze do Iráku a svržení Saddáma Husajna v roce 2003 do současnosti

Krok americké administrativy podniknout invazi do Iráku byl Kurdy velice vítán, jelikož byl vnímán jako příležitost pro získání větší autonomie. Věřili, že na cestě k nezávislosti jim USA pomohou, a proto přesunuli své bojové jednotky na jih země, kde pomáhali bojovat proti irácké armádě (Mazen 2019: 43). Během invaze kurdské jednotky pomáhaly tajně americké armádě jako průvodci v Kirkúku, Mosulu a Bagdádu. Spolupráce byla znatelná např. i v bojové operaci na irácko-iránské hranici, kdy americké letouny a kurdské pozemní jednotky společně porazili Ansar al-Islam, což byla kurdská islamistická, sunnitská organizace, která se řídila radikálním výkladem džihádu a islámu (Rogg – Rimscha 2007: 831).

Invaze měla pozitivní dopad i na kurdské politické strany, které se díky ní sjednotily a dokázaly částečně překonat své stranické rozdíly, což vyústilo ve sjednocení v roce 2006, díky kterému jednaly s iráckou vládou jako jeden celek. Dohoda však nijak nezahrnovala menšinové politické strany (tedy žádné krom PUK a KDP), což vedlo k jejich odporu (Mazen 2019: 43). Pozitivní dopad pro Kurdy měla invaze i v tom, že se zmocnili velké části sporných území, zejména klíčové oblasti, kterou byla provincie Kirkúk, avšak nikdy nevstoupil v platnost článek 140 nové ústavy z roku 2005, který se týkal právě sporných území, kvůli čemuž byla opět podkopána důvěra mezi KRG a iráckou vládou. Provincie Kirkúk byla stále dnem v oku irácké vlády. Pro Kurdy byla důležitá i kvůli kulturnímu dědictví, avšak i oni si byli vědomi důležitosti nerostného bohatství, protože díky financím z ropy by byla podpořena jejich autonomie, jelikož by byla snížena závislost na centrální vládě v otázce finančních zdrojů (Mazen 2019: 75-76). Důležité pro irácké Kurdy bylo však to, že od března 2004 je kurdština považována za jeden ze dvou úředních jazyků v zemi a že vláda v Iráku je na federálním

a pluralitním principu, přičemž dochází ke sdílení pravomocí mezi regionální a centrální vládou (Rogg – Rimscha 2007: 832).

Po svržení Husajna Kurdové vstupovali přímo i do irácké politiky – v červenci roku 2003 byli jmenováni do Irácké správní rady (celkem 5 Kurdů, z nichž dva byli Talabání a Barázni). Jednalo se o přechodnou vládu, která převzala prozatimní kontrolu nad suverenitou v zemi v červnu 2004 – i během přechodné vlády však byla zachována KRG a Kurdům bylo povoleno nadále nasazovat jednotky pešmergů (Congressional Research Service 2010: 3). V roce 2005 byla oficiálně uznána Kurdská regionální vláda v Dohuku, Irbílu a Sulajmáníji, kde získala kontrolu nad policejními a vojenskými složkami, v témže roce se pešmergové KDP a PUK stali součástí iráckých bezpečnostních složek. To, co vzešlo z dohod mezi lety 2004 a 2005 bylo potvrzeno novou ústavou, která byla přijata referendem 15. října 2005. V roce 2006 došlo opět ke znovusjednocení KDP a PUK do Kurdské regionální vlády (předcházelo opět období politických neshod). KRG zahrnovala 42 ministrů, kteří zrcadlili centrální vládu v Bagdádu, důležitý je post ministra přírodních zdrojů, což je v podstatě ministr pro ropu (Rogg – Rimscha 2007: 832).

Ve volbách v roce 2005 získala KRG 26 % hlasů a 75 křesel v Národním parlamentu a Talabání se stal prezidentem Iráku. (Congressional Research Service 2010: 5). KRG vyvinula velkou snahu pro přilákání zahraničních investorů a v roce 2007 dokonce podepsala Zákon o ropě a plynu, díky kterému dochází ke sdílení nerostných surovin s mezinárodními ropnými a plynárenskými společnostmi, proti čemuž se postavila irácká vláda, jelikož dle ní šlo o rozprodávání iráckého národního bohatství. Kurdové však tvrdí, že jde jen o využití nerostných surovin pro dobro lidí v zemi (Rogg – Rimscha 2007: 832). Otázka provincie Kirkúk se dostala do popředí opět po volbách v roce 2009, kdy chtěli Kurdové udělat referendum o regionální ústavě KRG, která by zahrnovala možnost připojení této provincie k oblasti, kterou spravuje KRG. Irácká vláda však toto referendum odmítla, protože dle ní šlo o snahu prosadit kurdská práva na tomto území (Congressional Research Service 2010: 4). Dle průzkumů, které dělala v Kirkúku OSN v rámci mise UNAMI však bylo zjištěno, že samotní Kurdové žijící na tomto území si přejí být pod správou irácké vlády (Congressional Research Service

2010: 9). Fakticky však Kirkúk ovládají pešmergové od roku 2014 ve snaze zabránit tomu, aby se ropných polí zmocnil Islámský stát, jelikož irácká armáda nebyla dostatečně silná, aby ropná pole ochránila (DW 2017b).

Ke zhoršení situace Kurdů v Iráku došlo po referendu v září 2017, ve kterém se hlasovalo o nezávislosti na ústřední vládě v Bagdádu, což vyústilo až ve vojenskou operaci, která však trvala necelý měsíc a byla ukončena příměřím. Volební účast v referendu byla přes 72 % a 92,7 % Kurdů se vyjádřilo pro nezávislost. Do referenda byla zahrnuta i provincie Kirkúk. Bagdádskou vládou byly výsledky referenda zpochybněny (Irák podpořil rovněž Írán a Turecko) (DW 2017a) a vzápětí reagovala vysláním vojenských jednotek zejména do provincie Kirkúk, kde byly obsazeny důležité kurdské vládní budovy, stejně jako ropná pole, vojenské základny a letiště, přičemž krom humanitárních letů byly všechny zrušeny. Irácký vpád měl za důsledek útěk několika tisíc Kurdů a stažení pešmergů z jejich bojových pozic. S iráckou armádou spolupracovalo rovněž Turecko, jelikož se v Kirkúku vyskytovali i členové PKK (DW 2017b).

Typické pro kurdské území v Iráku je v posledních letech to, že čelí útokům ze strany ostatních států, zejména Turecka a Íránu. V případě Íránu lze příkladem uvést událost z listopadu roku 2022, kdy iránské revoluční gardy zaútočily pomocí raket a bezpilotních letounů na základny kurdských politických stran. Při útocích byli dva lidé zabiti a více než 10 jich bylo zraněno, útok byl však mířen především na iránské Kurdy pobývající na území Iráku, kteří byli ze strany Íránu obviněni z podněcování násilí v zemi v souvislosti s demonstracemi ze září téhož roku (viz kapitola o Íránu) (REUTERS 2022). Příkladem útoku ze strany Turecka je ten z ledna roku 2024, který byl reakcí na střety Turecka a PKK na území severního Iráku, při kterém došlo ke smrti tureckých vojáků. V tomto případě útočilo Turecko souběžně na Irák a Sýrii, a to především na základny PKK, dohromady bylo v obou státech zničeno 23 cílů včetně tunelů, muničních skladů atd. V souvislosti s Tureckem je důležité uvést, že již v roce 2019 vytvořilo nárazníkovou zónu podél irácko-tureckých hranic, v roce 2022 již turecká vláda označila hranici za zabezpečenou díky vlastní armádě (Butler – Hayatsever 2024).

4 Situace Kurdů v Íránu

Počet Kurdů žijících v Íránu se odhaduje asi na 12 milionů (asi 15 až 17 % obyvatel Íránu). Žijí především na západě a jihozápadě země (provincie Západní Ázerbájdžán, Kordestán, Kermanshah, Kurdistán a Ilam) (viz *Příloha č. 4*). Většina z íránských Kurdů vyznává sunnitský islám, což je v šíitské zemi problematické, jelikož šíitská odnož islámu je v Íránu značně zvýhodňována (Amnesty International 2008: 10). To je patrné například ve školství, kde se pouze minimum středních škol nachází v sunnitských městech (Amnesty International 2008:8). Rovněž i Kurdové v Íránu trpí dlouhodobou diskriminací, a to v oblasti sociálních, politických a kulturních práv, avšak konkrétně co se týče kulturních práv, ta jsou více respektována než v sousedním Turecku – kurdština je povolována ve vysíláních a v publikacích, kurdské oblékání je respektováno. Problematické však je, pokud se Kurdové snaží obhajovat svá lidská práva – v tomto případě jsou zatýkáni a často čelí i trestu smrti (Amnesty International 2008: 1). Lze však říci, že Kurdové v Íránu dlouhodobě nebyli vystaveni asimilačním snahám jako v Turecku a dlouhodobým vojenským kampaním jako v Iráku (Akbarzadeh 2019). Na co se však íránská vláda dlouhodobě soustředila (a dodnes soustředí) je systematické zabíjení kurdských aktivistů a protestujících (Amnesty International 2008: 35).

Ve 30. letech 20. století byla ze strany Rezy Šáha Pahlavího znatelná snaha o homogenizaci společnosti a kultury v zemi, avšak snahy byly zničeny okupací Íránu ze strany SSSR a Velké Británie, jelikož tyto dva státy se obávaly podpory Osy ze strany Íránu během 2. světové války. Kurdové se snažili o vytvoření své autonomní enklávy v Íránu už během druhé světové války, kdy v zemi nastalo mocenské vakuum a díky mobilizaci střední třídy a intelektuálů vznikla v roce 1942 organizace Společnost pro obnovu Kurdů/Kurdistánu (*Komalay Jiyanaway Kurd/Kurdistan - JK*), která vydávala časopis *Nishitman*, ve kterém byly články o tom, že zakladatelé organizace si jsou vědomi své odlišné etnické příslušnosti. Autoři byli rovněž motivováni k vytvoření vlasti, která by zahrnovala i území v Iráku a Turecku (Ahmadzadeh – Stansfield 2010: 14). Později JK zastínilo vytvoření Kurdské demokratické strany (KDPI) v září 1945, která vystupovala proti šáhově politice a která v roce 1946 vyhlásila Qazim

Muhammadem založení Republiky Kurdistan. Tato Republika Kurdistan sídlila v Mahábádu, avšak zanikla poté, co Sověti ukončili její podporu (Akbarzadeh 2018), jelikož ji nikdo krom Sovětů neuznával (Ahmadzadeh – Stansfield 2010: 14). I přes to, že brzy zanikla, stala se symbolem kurdských aspirací za osvobození svého území v Íránu. Po zničení Republiky Kurdistan ze strany íránské armády byli její představitelé popraveni. Strana se začala reorganizovat v 50. letech a opět vstoupila do popředí během revoluce v roce 1979 (Akbarzadeh 2018) Ve velké míře byla její aktivita opět obnovena po roce 2016. Celkově by se ale dalo říci, že v Íránu došlo k mobilizaci Kurdů v menší míře, než v ostatních třech státech, kde žijí (Akbarzadeh 2019).

Krom KDPI existují v Íránu i další kurdské politické strany, jako např. Strana svobodného života Kurdistánu (PJAK). Jedná se o odnož PKK, která se zejména po roce 2016 spolupodílela na střetech s íránskými bezpečnostními složkami a pokusila se i o atentát na íránského poslance. PJAK však přímo nespolupracovala s ostatními kurdskými stranami a nejasný je i její vznik – jedna teorie předpokládá, že strana vznikla už v 90. letech a přesunula se do pohoří Qandil, které kontrolovala PKK a PJAK tak přijala její ideologii. Druhá teorie předpokládá, že strana původně byla součástí PKK a oddělila se od ní v roce 2004. PJAK však úzce spolupracuje i s íráckou KRG (zkratka pro Regionální vládu Kurdistánu, která se skládá z různých íráckých kurdských politických stran), která ji dodává finanční prostředky. Právě kvůli vazbám na PKK se jedná o jedinou kurdskou politickou stranu v Íránu, která je ze strany USA označována za teroristickou organizaci (Milburn 2017).

Další kurdská politická strana je Komala, která byla založena v roce 1969 kurdskými intelektuály, účastnila se i revoluce v roce 1979 a účastnila se rovněž i boje mezi Íránem a Kurdy v letech 1979 a 1980, ale v roce 1983 museli její členové utéct do exilu v Iráku. Od 90. let byla aktivita pozastavena a znovu obnovena byla v roce 2017. Strana volá po demokratickém, sekulárním a federalizovaném Íránu spíše než po samostatném Kurdistánu. Poslední významnou stranou je Strana svobody Kurdistánu (PAK), která byla založena v roce 1991 a sídlí v severním Iráku. Tato strana usiluje o nezávislý Kurdistan. Stejně jako v syrské YPG jsou v této straně ve velké míře

zastoupeny ženy, což podporuje fakt, že PAK klade velký důraz na práva žen (Nada – Crahan 2021).

Dalo by se říci, že právě prostřednictvím vytvoření Republiky Kurdistan byli iránské Kurdy průkopníci v kurdsém budování národa, v pozdějších letech byli však oproti Kurdům v ostatních státech na Blízkém východě, kde se rozléhá potenciální Kurdistan, pozadu v rozvíjení určitého systému samosprávy a na mezinárodním poli téměř neviditelní (Amnesty International 2008: 33).

4. 1 70. a 80. léta a vliv Islámské revoluce v Íránu na kurdské etnikum

Na smýšlení iránských Kurdů mělo vliv vyhlášení autonomie iráckých Kurdů ze strany irácké vlády, jelikož doufali, že budou ze strany Barzáního podpořeni v boji proti iránské vládě, avšak marně. Kurdy byli často zástupci boje mezi Íránem a Irákem – z tohoto hlediska byla důležitá dohoda z 6. března 1975, která byla podepsána v Alžírsku a na základě které přestala iránská vláda podporovat irácké Kurdy v boji proti tamní vládě. Kurdští bojovníci v Iráku se posléze buď vzdali irácké armádě, nebo se odstěhovali do Íránu. Ke konci 70. let byly už v Íránu pozorovatelné značné vnitropolitické nepokoje, na popud čehož byl na podzim roku 1978 v Iráku vytvořen výbor *Zagros*, který vyslal své členy do Íránu za účelem boje proti iránskému režimu a předvedení aktivního odporu proti režimu Pahlavího, který vyjadřovali rozsáhlými demonstracemi (Ahmadzadeh – Stansfield 2010: 16-17).

Islámská revoluce v Íránu byla tedy ze strany většiny kurdských obyvatel podporována a zpočátku se Kurdy často účastnili revolučního procesu proto, že se cítili podvedeni Pahlavím. Jediná skupina, která se revoluce neúčastnila, byli tradiční kmenoví vůdci, kteří získávali od šáha ekonomické a politické odměny – příkladem jsou náčelníci kmene Jafů, jejichž pozemky byly na rozdíl od jiných pozemků v kurdsém vlastnictví nedotčeny pozemkovými reformami a kteří zastávali vysoké politické funkce (Salar Jaf fungoval jako úředník v šáhově paláci). Podpora ze strany Kurdů směrem k nové iránské vládě však upadala poté, co zjistili, že ani po revoluci nebude vyslyšeno jejich volání po větší autonomii, jelikož Chomejního cíl vytvořit silnou,

centralizovanou, islámskou republiku byl s kurdskou ideou větší autonomie v rozporu. Kurdové po revoluci uspořádali v několika kurdských městech svobodné volby a vedení KDPI se ujal Abdul Rahman Qassemlou. Strana přejala marxistickou ideologii, na základě kterých ji Chomejní považoval za nebezpečnou pro nově rodící se režim v Íránu. Qassemla byl Chomejním označen za „satana“, avšak Qassemla sám tvrdil, že nechce nezávislý, nýbrž autonomní Kurdistan (Entessar 1984: 923-924).

Několik dní po islámské revoluci se stala KDPI legální politickou stranou. Období legálního vystupování a legálních politických aktivit bylo zahájeno shromážděním v Mahabadu, které zahrnovalo i demonstraci, jež se zúčastnilo 100 000 až 150 000 Kurdů. Jeden z představitel strany Qassamla se nechal slyšet, že strana je připravena spolupracovat s íránským režimem, pokud budou mít Kurdové zaručená svá práva. Kurdy obývané území v Íranu bylo plně pod nadvládou KDPI, která nebyla nijak spojena s islamistickou ideologií nového íránského režimu (Ahmadzadeh – Stansfield 2010: 17-18). Jedním z problémů vyjednávání mezi íránskou vládou a KDPI však byly nejednoznačné požadavky týkající se kurdské autonomie – nebyly jasně stanoveny pravomoci a funkce potenciální samosprávy, stejně jako hranice kurdské domoviny (Entessar 1984: 925). Napětí vzrůstalo již krátce po revoluci, a to v únoru 1979. V té době se nedařilo najít konsenzus k vyjednání mírové dohody, a tak situace eskalovala do ozbrojené konfrontace (Ahmadzadeh – Stansfield 2010: 17-18) mezi kurdskými pašmergy (partyzánskými bojovníky) a islámskými pasdarany (revoluční gardy Íránu). Íránské armádě se podařilo ovládnout dvě významná kurdská města – Mahabad (hlavní město kurdské provincie) a Sanandaj (odtud bezpečnostní agentura SAVAK řídila protikurdské aktivity) (Entessar 1984: 926). Zejména vojenský útok na Sanandaj je vnímán jako jedna z největších vojenských operací proti Kurdům v Íránu, během které zemřelo asi 450 Kurdů. Problémem íránské vlády však bylo, že nebyla dostatečně silná na to, aby ovládla všechna kurdská města a zároveň ani nechtěla najít mírová řešení situace (Ahmadzadeh – Stansfield 2010: 17-18). Nespokojenost s novým režimem vyjádřili Kurdové povstáním, které bylo zahájeno v březnu 1979, kdy obsazovali vojenské kasárny a policejní velitelství ve většinově kurdských městech. Povstání se následně rozšířilo do celého severozápadního Íránu a vedlo k násilné reakci íránské armády, po které zemřelo přes 6 tisíc Kurdů (Milburn 2017).

Důležitým datem byl 19. srpen 1979, kdy Ajatolláh Chomejní vyhlásil džihád proti Kurdům. Cílem Chomejního bylo získat zpět kontrolu nad městy, která kontrolovali Kurdové a jejich politické strany. Důsledkem bylo zničení většiny kurdských měst a zabití asi 10 000 kurdských obyvatel, avšak oficiální počet je dodnes neznámý (Mandomi 2023). Tato svatá válka skončila 17. listopadu 1979 proto, že íránská armáda zaznamenala velké ztráty a kurdští bojovníci získali opět kontrolu nad kurdskými městy. Nedlouho poté byla vytvořena kurdská delegace, která měla za úkol vyjednávat s íránskou vládou řešení kurdské otázky v zemi. Návrh delegace formuloval nároky Kurdů na autonomii – mezi hlavní požadavky patřila možnost vzdělání v kurdštině, vytvoření kurdských bezpečnostních sil, jmenování kurdských správců na Kurdy obývaném území (Ahmadzadeh – Stansfield 2010: 18-19), ale i okamžité příměří, ukončení bombardování území ze strany Íránu a ukončení poprav kurdských aktivistů (Entessar 1984: 927). Avšak ani po vytvoření této delegace nebylo dosaženo žádné dohody s íránskou vládou (Ahmadzadeh – Stansfield 2010: 19).

Vliv na Kurdy v Íránu měly volby v roce 1980 a válka s Irákem, která byla zahájena nedlouho poté a během které Saddám Husajn poskytoval Kurdům zbraně proto, aby pomohli destabilizovat íránský režim (Milburn 2017). Voleb do íránského parlamentu konaných 14. března 1980 se účastnili totiž rovněž i Kurdové – většinu kandidátů, kteří byli zvoleni v kurdských íránských městech tvořili zástupci kurdských politických stran, avšak výsledky z těchto měst byly ze strany íránské vlády zpochybněny a označeny za neplatné. To zapříčinilo pravidelné ozbrojené střety mezi íránskou vládou a kurdskými jednotkami v létě 1980. Kurdové však stále kontrolovali většinu území, které obývali. K navýšení útoků ze strany íránské vlády došlo i po napadnutí Íránu ze strany Iráku, které bylo zahájeno 22. září 1980, a to i přes to, že KDPI prohlásila, že pokud íránská vláda přijme kurdské požadavky, tak budou Kurdové bojovat po boku Íránu proti Iráku. Místo toho však útoky na Kurdy nabraly na intenzitě a v roce 1981 už se íránským jednotkám podařilo obsadit i poslední město pod kontrolou Kurdů, kterým bylo město Bukan. Kurdové sice drželi venkovské oblasti, avšak tlak, který se stále stupňoval, je nakonec donutil stáhnout se k hranicím s Irákem a v roce 1983 bylo velitelství Kurdů už kompletně přemístěno do Iráku (Ahmadzadeh – Stansfield 2010: 19-20). Poté, co Írán znovu obsadil Kurdy obývané oblasti Íránu,

aktivitu KDPI a dalších ozbrojených skupin na čas zcela ustaly. Důležitou událostí z konce 80. let (rok 1989) byl atentát na kurdského vůdce Qassemlu ve Vídni, po kterém začaly masové protesty Kurdů po celém Íránu zahrnující i násilné operace. Ty však byly ukončeny v roce 1996 (Milburn 2017).

4.2 90. léta až současnost

Důležitou událostí na Blízkém východě, která se dotkla nejen íránských Kurdů, byla nepochybně válka v Perském zálivu, která probíhala mezi lety 1990 a 1991. Po této válce byla zahájena spolupráce mezi Tureckem a Íránem při řešení otázky iráckých Kurdů. Ti si totiž vytvořili v Iráku skutečně autonomní území, což vyvolalo vážné obavy u íránské (a turecké) vlády z toho, že by se irácké kurdské území mohlo stát jakýmsi *safe heaven* pro militantní Kurdy. Na základě těchto obav byla ze strany vlád vyjádřena podpora irácké územní celistvosti, načež se vůdci iráckých kurdských politických stran KDP a PUK nechali slyšet, že nestojí o nezávislost, nýbrž o autonomii v rámci federace. Zároveň byla však znatelná nedůvěra mezi Teheránem a Ankarou a obě strany s obavou vzájemně sledovaly jejich aktivitu v Iráku (Sinkaya 2017).

Írán považoval vojenské vpády ze strany Turecka na sever Iráku jako součást turecké ambice stát se nejvýznamnějším geopolitickým hráčem v regionu. Navíc sever Iráku považovalo Turecko za svou sféru vlivu a významný byl i proto, že se na území nachází významná naleziště ropy (v okolí Kirkúku). Sever Iráku byl spjat s Tureckem i historicky – nacházela se tam provincie Osmanské říše Mosul. Problematické byly i útoky Turků na Kurdy v Íránu, při kterých umírali i íránští civilisté (např. při bombardování tábora Zaleh v roce 1994). Na druhé straně Írán byl ze strany Turecka obviňován za to, že podporuje PKK, umožňuje ji zřizovat tábory na svém území a podílí se na útocích PKK na území jiných států (pohoří Shehidan na území Íránu bylo ze strany Turecka označeno za základnu PKK). To Írán popřel, ale uznal, že má problém zcela kontrolovat aktivitu PKK na jeho území. Postupem času Turecku získávalo v severním Iráku čím dál větší vliv, na základě čehož aktivitu zvýšil i Írán, který přijal i vojenská opatření. To vnímalo Turecko jako íránskou snahu přerušit vztahy mezi Bagdádem a Ankarou. Především po americké invazi do Iráku v roce 2003 se však ukázalo, že oba státy mají společný zájem na tom, aby iráckí Kurdové nezískali nezávislost a nestali se

spojenci USA. Spolupráce pokračovala až do roku 2011, kdy Turecko obvinilo Írán ze spoluúčasti na útoku PKK na tureckém území (Sinkaya 2017).

Co se týče konkrétně íránských Kurdů, pro ty mělo pozitivní dopad zvolení Muhammada Chatamího prezidentem v roce 1996. Během jeho volebního období Kurdové začali ve velké míře prosazovat svá kulturní práva – na univerzitách byly vydávány kurdské časopisy, v kurdských městech fungovaly kulturní a literární kurdské spolky. Došlo i ke sjednocení kurdských stran v íránském parlamentu, protože kurdští poslanci se sjednotili do jedné frakce (Ahmadzadeh – Stansfield 2010: 21).

Po roce 2005, v němž byl do úřadu prezidenta zvolen Mahmúd Ahmádínežád, se však situace Kurdů v Íránu zhoršila, načež začaly protesty v kurdských městech. Významný byl zejména ten v Mahabádu, během kterého byl zabit íránskou armádou kurdský aktivista Shwane Seyed Qadir. Zveřejnění fotek jeho zmučeného těla vyvolalo protesty v dalších kurdských městech, které byly násilně potlačeny ze strany íránských bezpečnostních složek, které několik desítek protestujících zabily a další stovky uvěznily. Íránská vláda opět zakázala vydávání kurdských novin a velmi časté bylo věznění kurdských aktivistů. Rovněž i kurdské politické strany byly potlačovány (jedním z důvodů bylo mj. to, že konkrétně strana PJAK byla označována za agenta USA a Izraele, stejně tak KDPI za spojence západního světa a Saudské Arábie), a tak našly exil v sousedním Iráku (Ahmadzadeh – Stansfield 2010: 22-23).

4.2.1 Obnovení násilí ze strany Kurdů po roce 2016

Obnovení násilí bylo ze strany KDPI vyhlášeno na počátku roku 2016 (znovuobnovení ozbrojeného boje je Kurdy označováno jako *Rasan*, což znamená v překladu „oživení“), a to právě kvůli represím proti Kurdům – pokračovalo potírání politických práv, ekonomické podmínky pro Kurdy nebyly stejné jako pro příslušníky íránského národa a Kurdové byli často nespravedlivě zatýkáni. Vyhlášením obnoveného boje bylo přerušeno téměř 20 let trvající neoficiální příměří mezi Íránem a Kurdy (Hassaniyan – Stansfield 2022: 13). Celé násilí však odstartovala již událost v roce 2015, kdy byly pozorovatelné kurdské občanské nepokoje, jež byly potlačeny násilím ze strany íránského režimu. Nespokojenost Kurdů vedla dokonce ke spojení dříve zneprátelených stran (KDPI a Komala) při vedení operací proti Íránu. Byť byly konflikty

ze strany Kurdů dobře koordinované, nevedly k velkým ztrátám na iránské straně z důvodu používání improvizovaných výbušných zařízení a ručních zbraní. Odborníci předpokládají, že militantní Kurdové mají od počátku zvýšené násilné aktivity základnu v pohoří Zagros na území Iráku podél iránsko-irácké hranice, což jim umožňuje provádět ozbrojené operace na území Íránu, aniž by hrozila totální odvěta ze strany iránské armády (Milburn 2017).

K nepokojům přispěla i diskriminace Kurdů na trhu práce. Museli se totiž stěhovat do centrálního Íránu, kde pracovali jako málo placení sezónní pracovníci (tzv. *kolberi*), jež byli často ze strany iránské vlády zabíjeni (během první poloviny roku 2017 jich bylo zabito asi 140). To vedlo jen k dalším protestům kurdské společnosti, které v září 2017 přerostly v násilnou konfrontaci s vládou Íránu ve městě Bane (Hassaniyan – Stansfield 2022: 12). Násilné protesty pokračovaly i v následujících letech a v roce 2019 se Kurdové nechali slyšet, že se iránská vláda ani nepokouší najít mírové řešení situace a nestojí o začlenění Kurdů do společnosti. V témže roce bylo ze strany iránské armády využíváno nepřiměřené násilí, které bylo obhajováno obviňováním Kurdů z toho, že jsou financováni cizími, nepřátelskými mocnostmi a KDPI. Zejména po listopadu 2019 došlo ke drastickému zhoršení situace na iránském území obývaném Kurdy – iránská armáda tam umístila těžké zbraně a přesunuly se tam rovněž armádní jednotky z jiných částí Íránu, což vedlo k faktickému vojenskému obležení některých kurdských měst (Hassaniyan – Stansfield 2022: 14-15).

K dalším významným protestům ze strany Kurdů došlo i v nedávné době, a to v září 2022 po smrti Jiny Mahsy Amínové, což byla Kurdka, která zemřela během svého věznění iránskou mravnostní policií kvůli oblékání, protože porušila iránská pravidla tím, že neměla zakrytou hlavu. Protesty byly masivní po celém kurdském iránském území, Írán je však označil za pokus o podnícení protestů v Iráku a zúčastněné Kurdy označil za spolupracovníky Izraele při pokusu o svržení iránského režimu. Na základě těchto obvinění zahájila iránská armáda útoky na kurdské politické strany (především na KDPI a Komalu), při kterých využívala i balistické rakety a sebevražedné drony, což zapříčinilo smrt nejméně 21 Kurdů (včetně žen a dítěte, tedy civilistů) (van Wilgenburg 2023). V období mezi zářím 2022 (počátek protestů) a dubna 2023 bylo zabito až 537

Kurdů ze strany íránských bezpečnostních sil (nejvíce na konci září 2022, a to 223), přičemž více než 300 jich bylo oběšeno, další byli zabiti municí přímo při demonstraci (Agence France-Presse 2023).

5 Situace Kurdů v Sýrii

V Sýrii žije asi 2,5 milionu Kurdů a tvoří tak necelých 10 % syrské populace. Mluví dialektem *kirmanji*, velká část z nich mluví však i arabsky, protože se z velké části dobře asimilovali do arabské společnosti (Minority Rights Group 2018a). Na rozdíl od jiných jimi obývaných blízkovýchodních států jsou však v Sýrii geograficky rozptýleni v několika regionech, které spolu nesousedí – asi 30 % syrských Kurdů žije na vysočině rozkládající se severozápadně od Aleppa (oblast známá jako Kurdské Hory – Kurd Dagh), okolo 10 % jich žije v oblasti Ajn al-Arab (Kobane), což je území, kde vtéká Eufrat do Sýrie a kde jsou vhodné podmínky pro zemědělství, dalších cca 40 % žije v severovýchodní části governorátu Džazíra, zbývajících 20 % žije v předměstských čtvrtích po celém státě, jako např. na předměstí Damašku v tzv. Čtvrti Kurdů (Hayy al-Akrad) (viz *Příloha č. 5*) (Gambill 2004).

Až do doby po první světové válce nebyli Kurdové v zemi nijak sjednoceni a byli rozděleni spíše podle kmenové příslušnosti, než že by se hlásili ke svému kurdskému původu. Důležité pro uvědomění si myšlenky kurdské identity bylo hnutí *Khoybun*, které vzniklo v roce 1927 a které mělo nejvíce podpory v Džazíře a Damašku, tedy v oblastech, kde bylo nejvíce kurdských uprchlíků z Turecka, a to proto, že hnutí se stavilo proti kemalastickému režimu v Turecku, spíše než proti francouzskému mandátu v Sýrii. Činnost hnutí vyústila až k násilnému povstání, které však bylo v roce 1930 poraženo tureckou armádou, a tak se *Khoybun* navrátilo k aktivitám v intelektuálním a kulturním směru. V kulturní oblasti byli významní především bratři Bedirkhanové, kteří vydávali kurdské časopisy a knihy o tradiční hudbě, historii a etnografii, a to za účelem sjednocení Kurdů. Na rozdíl od tohoto hnutí však usilovali o autonomii v okolí tradičních kurdských elit, a to především v otázce Džazíry, avšak jejich snahy byly ukončeny francouzsko-syrskou dohodou z roku 1936, což vedlo ke vzrůstající nedůvěře mezi Kurdy a Damaškem (Schøtt 2017: 6).

Po získání syrské nezávislosti v roce 1946 nastalo v zemi období nestability a k moci se dostávaly městské elity upevňující autoritářský režim. Během následujících deseti let byli dva z nových syrských prezidentů Kurdové, kteří však mluvili arabsky a byli plně asimilováni do arabské společnosti. Důkazem slouží, že Kurd v čele Sýrie

(Adib al-Šišakli) se pokusil zcela vyloučit menšiny z politického života prostřednictvím prosazování syrské národní identity. Kurdové byli i z jeho strany vnímáni jako největší hrozba v překážce pro syrskou jednotu (Schøtt 2017: 7).

Prvním opravdu důležitým milníkem byl pro syrské Kurdy rok 1957, kdy vznikla Demokratická strana Kurdů v Sýrii (KDPS). V době vzniku byli ve stranickém výboru Kurdové ze všech syrských oblastí, které obývají, a prostřednictvím strany se podařilo sjednotit Kurdy napříč politickými názory (Schøtt 2017: 7). KDPS požadovala uznání kurdských národních práv a začlenění Kurdů do státní sféry (Gambill 2004). Strana byla později přidružena k irácké KDP. O tři roky později však KDPS zanikla a její vůdci byli uvězněni za podněcování separatismu. I po zániku ale v politické činnosti pokračovaly dvě frakce pocházející z této strany – jedna frakce tvrdila, že Kurdové v Sýrii jsou menšinou, nikoliv národem (Schøtt 2017: 7-8), druhá byla více nacionalistická a chtěla se zaměřit na téma samotného Kurdistanu, který vymezila na území Džazíry, Afrinu a Kobane (Al-Kati 2019: 47).

Diskriminace Kurdů byla v roce 1961 potvrzena i oficiálním názvem Sýrie, který byl Syrská arabská republika (Caves 2012: 2). Útlak Kurdů však výrazně narostl po roce 1962, kdy bylo 120 000 Kurdů z Džazíry zbaveno občanství, čímž se syrský režim pokoušel ovládnout Džazíru, do které se snažil místo Kurdů dosadit Araby vyvlastňováním kurdské půdy a jejím přidělením právě Arabům. Důvodem je to, že syrský režim měl v této oblasti ekonomické zájmy, jelikož právě tam byla patrná největší produkce obilí a navíc tam byla naleziště ropy. 23. srpna 1962 byla dokonce přijata legislativní vyhláška, na základě které byly odebrány doklady totožnosti lidem, kteří nebyli považováni za Syřany a v případě, že by chtěli Kurdové získat občanství zpět, museli prokázat, že pobývali na území Sýrie již před rokem 1940. V případě, že toto neprokázali, jim bylo odepřeno právo na vzdělání, vlastnictví majetku, účast na politickém dění atd (Schøtt 2017: 7-8).

Po převratu v roce 1966, kdy si mocenskou pozici v zemi upevnila strana Baas, byly zesíleny represe proti Kurdům. Dle dokumentů, které unikly představitelům strany, byli Kurdové vnímáni jako nepřátelé, kteří jsou překážkou pro Araby a aby byl

arabismus¹ (zejména v Džazíře) obnoven, mají být Kurdové deportováni do oblasti u tureckých hranic. Dále by dle dokumentu mělo být Kurdům odepřeno vzdělávání a pracovní příležitosti (Schøtt 2017: 9). Zakázána byla rovněž kurdská hudba, kurdské publikace a rovněž i jazyk, zakázány byly i politické strany, přičemž jejich členové byli uvězněni, a docházelo i k přejmenování kurdských vesnic (Ziadeh 2009: 2).

5. 1 Období od 70. let do roku 2011

6. listopadu 1970 se dostal k moci Haféz al-Assad, který vedl úspěšný státní převrat. Během jeho vlády byl vybudován autokratický režim v zemi a on sám se označoval jako ochranář arabského syrského lidu. Od počátku vlády Haféze al-Assada se režim vyznačoval násilnými represemi ze strany vlády, které zahrnovaly zadržování, věznění, únosy a mučení, které byly mířeny na všechny, kteří nesouhlasili s novým autokratickým režimem (Schøtt 2017: 10). Snaha arabizovat Sýrii se dotkla i Kurdů, a to konkrétně v nahrazování místních kurdských názvů arabskými (např. město Kobane bylo přejmenováno na Ain al-Arab) a přesídlováním tisíců Kurdů do hraničních oblastí s Tureckem a Irákem do tzv. Arabského pásu (al-hizam al-arabi). Projekt Arabského pásu byl ukončen v roce 1976, avšak arabským osadníkům bylo dovoleno zůstat na jimi zkonfiskované půdě, na které byly vystavěny špičkové kliniky, školy a další důležitá infrastruktura (Gambill 2004).

Důležitým milníkem i pro syrské Kurdy byl vznik PKK v Turecku v roce 1978, jelikož po převratu v Turecku v roce 1980 bylo vůdčím členům PKK nabídnuto útočiště právě v Sýrii, což bylo vnímáno jako součást vyvažovací strategie vůči Turecku, kterou chtěla Sýrie uplatňovat z několika důvodů. Prvním byla historicky zakořeněná nelibost vůči Turecku kvůli ztrátě Alexandretty v roce 1939, druhým byla obava z tureckého zásobování vodou z Eufratu, posledním byla obava Sýrie ze spojení mezi Tureckem

---

¹ Arabismem se rozumí myšlenka, že mezi arabsky mluvícími lidmi existuje zvláštní pouto, protože si uvědomují, že patří ke stejnému arabskému národu, který je jasně odlišený. Pojítkem arabského národa je především společný jazyk, společná historie, kultura a tradice (Valbjørn – Bank 2012: 10).

a Izraelem. PKK se stala pro syrské Kurdy velice populární, protože zejména mezi mladými Kurdy byla považována za více akceschopnou než tradiční syrské kurdské strany. Výhodou pro PKK v Sýrii bylo i to, že na rozdíl od syrských kurdských stran nebyla zakázána, a tak mohla probíhat otevřená mobilizace v kurdských oblastech. Otevřená mobilizace byla součástí dohody s Öcalanem, díky které mohla PKK jednat svobodně a přijímat nové členy, pokud to bylo součástí boje proti Turecku. Působení PKK v Sýrii mělo vliv i na kurdskou kulturu v zemi – změna byla viditelná například v oslavách kurdského Nového roku (*Newroz*), který byl až do příchodu PKK oslavován soukromě, zatímco po příchodu PKK byl Nový rok oslavován veřejně a jeho oslavy byly vnímány jako akt probuzení politické jednoty. Přítomnost PKK však nakonec byla v Sýrii ukončena v roce 1998, kdy Sýrie dostala strach z případné invaze Turecka do země, která by byla zapříčiněna přítomností PKK v Sýrii. (Schøtt 2017: 11-12). Ve stejném roce byla mezi Sýrií a Tureckem podepsána Dohoda z Adany, která opravňuje Turecko provádět přeshraniční útoky proti PKK na území Sýrie (Caves 2012: 5)

Po ukončení Asadovy podpory směrem k turecké PKK zažívala komunita Kurdů v Sýrii politické probuzení. Podporu získali Kurdové i od iráckého Barzáního, který stál v opozici syrského vůdce Asada a povzbuzoval aktivisty v Sýrii k větší aktivitě. V listopadu roku 1999 se stala významnou kurdskou stranou strana Jakiti (Gambill 2004), která byla založena již v roce 1992 zástupci levicového kurdského politického spektra. Strana požadovala územní zisk pro syrský Kurdistán a chtěla, aby byli Kurdové viditelní prostřednictvím veřejných demonstrací. Strana těžila zejména z mocenského vakua, které vzniklo po odchodu PKK, díky kterému pro ni bylo snazší mobilizovat mladé Kurdy zejména v městských oblastech (Schøtt 2017: 13). Od roku 1999 rovněž požadovala, aby se kurdština stala oficiálním jazykem v zemi, aby byla správa v Kurdy obývaných syrských oblastech řízena Kurdy a aby i bezpečnost v těchto oblastech byla podřízena tamním bezpečnostním složkám (Gambill 2004).

Aktivita strany ještě vzrostla po tzv. Damašském jaru, které nastalo po smrti Hafeze al-Asada v červnu roku 2000. Po jeho smrti se k moci dostal jeho syn Bašár al-Asad, který dal syrskému lidu určité naděje směrem k politickým změnám, avšak již v září téhož roku došlo k zatýkání intelektuálů a aktivistů a restriktivní opatření se dotkla

i Kurdů – bylo zakázáno držení i publikování všech opozičních textů, tedy i těch kurdských. Určité politické otevření po Damašském jaru však pomohlo Kurdům být politicky aktivní a organizovat demonstrace za kurdská práva, zejména v Damašku (Schøtt 2017: 13). Krátce po Damašském jaru (v roce 2003) vznikla další významná kurdská politická strana v Sýrii, a to Strana demokratické unie (PYD). Tato strana byla založena stoupenci Öcalana, jež (jak již bylo zmíněno) byl syrským režimem chráněn (Caves 2012: 4). PYD však vstoupila do popředí zejména po roce 2011.

Událostí, která podminila další kurdská povstání proti režimu v zemi, byl fotbalový zápas z roku 2004 mezi týmem Deir al-Zor a týmem Qamishlo. Fanoušci týmu Deir al-Zor totiž tradičně sympatizovali s Husajnem a byli proti iráckému kurdskému vůdci Barzánímu, zatímco fanoušci druhého týmu sympatizovali s tehdejším americkým prezidentem Geogrem Bushem. Již během zápasu se mezi fanoušky obou týmu strhla bitka, načež reagovaly bezpečnostní složky zabitím sedmi Kurdů. V reakci na to v kurdských regionech začalo lidové povstání, a to dokonce i v Damašku. Povstání trvalo 13 dnů (od 12. do 25. března) a nakonec bylo brutálně potlačeno. Zabito bylo dohromady 43 Kurdů, stovky jich byly raněny a přes 2 000 jich bylo zatčeno (Schøtt 2017: 13). Nepokoje se přesunuly i do měst jako Hasaka a Amuda, kde byly zapalovány sídla strany Baas, stejně jako obrazy prezidenta Asada. Násilí se přesunulo i do severozápadní Sýrie, kde byly zapáleny matriční úřady a kurdští povstalci se neúspěšně snažili osvobodit vězně z tamního vězení. Po vypuknutí nepokojů byly uzavřeny hraniční přechody do Iráku a Turecka a na kurdská území byly vyslány těžké zbraně (Gambill 2004). Ke kurdským politickým stranám se posléze přidaly i syrské opoziční strany, která přijaly v roce 2005 kurdská témata do své agendy (Schøtt 2017: 13).

5. 2 Situace Kurdů v Sýrii od roku 2011 do současnosti

Před rokem 2011 byla znatelná rychlá mobilizace kurdských občanů v Sýrii, jelikož ústřední vláda stále nijak nereagovala na požadavky v ekonomických oblastech a v oblasti lidských práv. Kurdové začali více vnímat svou identitu a uvědomovali si své podřadné postavení uvnitř syrské společnosti, přičemž největší nacionalistické cítění bylo znatelné v Rojavě. Důležitou událostí bylo pro Kurdy syrské povstání v roce 2011, které bylo součástí Arabského jara a po kterém si kurdské strany v Sýrii ještě více

uvědomily svou nejednotnost a odlišné představy ve vytvoření nezávislého Kurdistanu (Sary 2016: 6-7). Zároveň si ale i syrský prezident Bašár al-Asad uvědomoval, že Kurdové jsou výraznou bezpečnostní hrozbou a mohli by ještě více destabilizovat zemi, a tak udělal směrem k nim řadu smířlivých kroků, jako např. udělení syrského občanství stovkám tisícům Kurdů nebo pozvání na jednání pro vysoké představitele kurdevských politických stran (Sary 2016: 6). Další významnou změnou pro Kurdy bylo zrušení dekretu z roku 2008, který omezoval vlastnictví a prodej půdy v pohraničních oblastech obývaných Kurdy (Schøtt 2017: 16) I přes ústupky však Kurdové raději jednali s Barzáním z KDP a Talabáním z PUK. Konkrétně Barzání byl pro syrské Kurdy důležitý proto, že finančně podporoval Kurdevskou národní radu (KNC), která sjednotila většinu kurdevských politických stran, nikdy se však nesjednotila se stranou PYD (Caves 2012: 15).

Významnou stranou, která však stojí v opozici ke KNC je již zmiňovaná PYD. Cíl obou těchto uskupení byl stejný, a to nastolit v Sýrii autonomii pro Kurdy, hlavní rozdíl je však v tom, že PYD je napojena na PKK, zatímco KNC na KRG. Důležitou součástí PYD jsou rovněž Lidové obranné jednotky (YPG) (Caves 2012: 4). Tyto jednotky byly vytvořeny již v roce 2004, od roku 2012 je součástí i ženská brigáda *The Women's Protection Units* (YPJ). YPG převzaly kontrolu nad kurdevskými oblastmi po stažení syrských ozbrojených sil v roce 2012, kvůli čemuž vzniklo silné napětí mezi KNC a PYD, což vedlo k založení Kurdevského nejvyššího výboru, jež se stal vládnoucím orgánem na de facto nezávislých kurdevských územích na severu Sýrie (Schøtt 2017: 15). PYD byla ze strany KNC často obviňována, že spolupracuje se syrským režimem při svržení kurdevských politiků – příkladem je atentát v říjnu roku 2011 proti Meshaalovi Tammovi (vůdce SNC – radikální kurdevské strany v Sýrii žádající autonomii). Objevily se i zprávy o tom, že PYD útočila na protirežimní demonstranty v kurdevských městech, avšak PYD svůj podíl na těchto aktivitách popírá (Caves 2012: 5). Dominance PYD v kurdevských oblastech v Sýrii se ukázala důležitou a výhodnou i pro PKK, jelikož díky ní může PKK provádět útoky na turecké území zevnitř Sýrie a syrské území může PKK využívat i jako základnu pro teroristické buňky. Vliv na tomto území je důležitý i proto, že mohou být snadněji pašovány zbraně do Qandilu (sídla PKK) poblíž iránsko-syrských hranic (Caves 2012: 10).

V roce 2012 bylo důležitým faktorem vytvoření kontrolních stanovišť ze strany YPG na severu Sýrie, v červenci Kurdové ovládli i velkou část Kobane. Právě v červenci roku 2012 byl znatelný spletitý vztah syrské centrální vlády s PYD, jelikož i přes to, že města jako např. Hasaka a Kámišlí byla rozdělena pod správu syrské armády a YPG, režim rozšiřoval svou přítomnost, aniž by byly znatelné bojové operace, což by se dalo chápat jako jistá spolupráce mezi syrským režimem a PYD. Ke konci roku 2012 byly stále častější boje mezi YPG, Svobodnou syrskou armádou (FSA) a nestátními aktéry – boje se účastnily salafistické skupiny Ahrar al-Sham a odnože al-Káidy. Za FSA bojovaly i kurdské skupiny, které byly znepokojeny dobrou vztahy mezi YPG a syrským režimem. Rozdíly mezi YPG a FSA byly však překonány při společném boji proti ISIS (Barfi 2015).

5.2.1 Vytvoření Rojavy

Byť byly zpočátku PYD a KNC dohodnuty na spolupráci při dočasné správě nad Rojavou, KNC později svou účast stáhla kvůli obvinění ze strany PYD ze snahy rozdělení Rojavy do konkurenčních sfér vlivu a v listopadu 2013 PYD jednostranně vyhlásila prozatímní správu nad třemi regiony Rojavy. Tím došlo ke zhoršení vnitropolitické situace v tomto regionu, která vedla až k úplnému stažení KNC (Sary 2016: 10). Významné bylo pro Rojavu vyhlášení charty v lednu roku 2014, ve které bylo uvedeno, že region bude fungovat jako federativní politický systém, kde budou vládnout místní samosprávné jednotky. Ideologicky se charta příliš neliší od demokratického konfederalismu, jehož zastáncem byl Öcalan (jak již bylo zmíněno, PYD, která spravuje Rojavu, měla ideologicky velmi blízko k PKK). Zároveň ale charta odmítá národní stát jako takový, což je naopak v rozporu s původní ideologií PKK a s její ideou nezávislého kurdského státu. PYD kladla v chartě důraz spíše na federalizaci zdola nahoru, která se zakládá na angažovanosti obyvatel, a proto je někdy nazývána rovněž „společenskou smlouvou“ – důraz je kladen na regulaci vztahů mezi občany spíše než mezi státem a občany (Schøtt 2017: 16).

Prozatímní charta byla v roce 2016 nahrazena tzv. Federální demokratickou rojavskou sociální smlouvou, ve které jsou i články týkající se lidských práv. Tyto články byly zaneseny po tlaku západních států a jedná se například o zrušení trestu smrti,

dodržování rovnosti obou pohlaví ve správních strukturách (včetně rovného zastoupení mužů a žen) atd. (Sary 2016: 12). Důležité bylo ukázat světu, že i jiní obyvatelé regionu, než jsou Kurdové, jsou legitimními obyvateli Rojavy, a proto bylo vytvořeno Hnutí za demokratickou společnost (TEV-DEM) a multietnické vojenské síly: Syrské demokratické síly (SDF) (Schøtt 2017: 16). PYD velkou měrou přispěla k decentralizaci moci v regionu, zavedla lepší podmínky pro vzdělávání (to bylo však vnímáno částečně jako krok propagující její ideologii – sama totiž dělala osnovy do škol), vylepšila vnitřní bezpečnost a obranu regionu. Naopak dodávky vody a elektřiny pro občany nebyly příliš spolehlivé, a to zejména do ledna roku 2016, kdy YPG opětovně získala kontrolu nad přehradou na Eufratu. Pokulhává rovněž dostupnost zdravotní péče, a to hlavně kvůli počtu zraněných bojovníků a nedostatku lékařského personálu a materiálu (Barfi 2015). I přes to se však situace v tomto sektoru od roku 2011 výrazně zlepšila. S kým však stále zůstávají vztahy napjaté, je KNC (bude zmíněno v poslední kapitole).

5.2.2 Boj YPG proti Islámskému státu

Bojové jednotky YPG byly důležitými spojenci USA při boji proti ISIS v Sýrii. Jednotky byly rozděleny do 4 oblastí: Džazíry, Kobani, Afrínu a Aleppa, přičemž většina bojů probíhala v Džazíře a Kobani (Barfi 2015). Významné byly boje v zimě na přelomu roku 2014 a 2015 právě v Kobani, kde byl ISIS největší nepřítel vlády PYD. Právě tehdy vyjádřila YPG podporu i mezinárodní koalici vedená USA proti ISIS a YPG se ukázaly jako nejdůležitější spojenci na syrské bojové frontě. Spojenectví však bylo vyloženě taktické – PYD, jejíž součástí YPG jsou, je přímo spojena s PKK, kterou USA i EU považují za teroristickou organizaci, proto byla PYD až do začátku roku 2017 vyřazena ze všech mezinárodních vyjednávání týkajících se Sýrie (Sary 2016: 16).

V roce 2015 získali Kurdové od ISIS odhadem 17 000 čtverečních mil, většinu z nich díky materiální podpoře USA, které jim dodávaly bomby, důležitá pro úspěch byla však i partyzánská taktika, jež se YPG naučila právě od PKK, stejně jako efektivní taktické vedení. YPG se ukázaly jako ideální spojenci pro USA v boji proti ISIS, avšak později se ukázalo, že kurdské jednotky jsou příliš malé na to, aby se jim podařilo porazit ISIS, jenž byl schopen nasadit až 30 000 bojovníků naráz. Navíc prioritou YPG byl stále spíše boj proti syrskému režimu, a tak na boj proti ISIS bylo vyčleněno často jen okolo

500 bojovníků (Barfi 2015). Krom YPG byly pro boj proti Islámskému státu však důležité i jednotky SDF.

Islámský stát obnovil aktivitu v Sýrii opět v roce 2022, což bylo tři roky poté, co Syrské demokratické síly v součinnosti s USA a jejich koalicí vyhnaly poslední islámské bojovníky ze samozvaného chalífátu na území Sýrie. Obnovením aktivity islamistů na syrském území se rozumí 20. leden, kdy sebevražední atentátníci zaútočili na věznicu ve městě Hasaka, jelikož chtěli osvobodit tisíce bojovníků podezřelých ze spolupráce s ISIS. SDF s podporou USA trvalo skoro dva týdny, než znovu získaly kontrolu nad městem. Při bojích bylo zabito 43 bojovníků SDF, celkově jich od roku 2014 bylo zabito asi 13 000. Několik dní po potlačení aktivity ISIS USA zorganizovaly útok na severu Sýrie, při kterém byl zabit vůdce ISIS Abu Ibrahim al-Hasimi al-Qurayshi. Byť není jasné, zda se SDF spoluúčastnily náletu na islámského vůdce, tak je prezident Joe Biden označil za zásadní partnery v boji proti ISIS (Arraf 2022).

5.2.3 Eskalující násilí ze strany Turecka po roce 2019

Invaze do severovýchodní Sýrie byla ze strany Turecka zahájena v říjnu 2019 poté, co byla schválena americkým prezidentem Donaldem Trumpem, čímž došlo k ukončení spolupráce mezi USA a SDF. Operace je známá také pod názvem Operace Jarní mír a již zpočátku bylo kvůli ní vyhnáno přes 200 000 Kurdů ze svých domovů. Kurdové se po jejím zahájení obrátili se žádostí o pomoc na syrského prezidenta Asada, avšak bez účinku. Turecko již v listopadu kontrolovalo 75 mil široký pás podél hranic a jak se sám Erdogan nechal slyšet na zasedání Valného shromáždění OSN, chtěl tento pás využít k přesídlení syrských uprchlíků z Turecka. Za důvod zahájení operace se považuje snaha Erdogana potlačit YPG kvůli jejich napojení na PKK, a to za pomoci Syrské národní armády (SNA), jejíž součástí jsou extremisté napojení na džihádistické organizace. I přes různé pokusy o příměří byly boje velmi intenzivní ještě v nedávné době, kvůli čemuž se zhoršovala humanitární situace a narůstal počet vnitřně vysídlených osob. Již během prvních měsíců operace byly hlášeny i válečné zločiny, jako např. hromadné popravky civilistů, ostřelování zdravotnických zařízení, systematické rabování domů a obchodů, a dokonce i turecké využití munice, která

obsahuje bílý fosfor za účelem zabití civilistů, což je v rozporu s mezinárodním právem (Lang 2019).

Útoky Turecka proti Kurdům v Sýrii pokračují v různé intenzitě až do současnosti. Často jsou k nim využívány bezpilotní letouny a není výjimkou, že cílí na kritickou infrastrukturu. Jedná se o oblasti, kde již před útoky panovala špatná humanitární situace a lidé se potýkali s nedostatky vody. Příkladem útoků na kritickou infrastrukturu jsou ty, které probíhaly mezi 5. a 10. říjnem 2023, po kterých se potýkaly miliony obyvatel s výpadky dodávek vody a elektřiny. Útoky byly reakcí na sebevražedný atentát z 2. října téhož roku u vchodu na ministerstvo vnitra v Ankaře, při kterém byli zraněni 2 turečtí policisté a v reakci na který Turecko prohlásilo, že infrastruktura a energetická zařízení jsou legitimními cíli ozbrojených sil. Nálety byly mířeny především na oblasti okolo měst Raqqa, Aleppo a Hasaka a byly při nich zabity desítky civilistů, přičemž v provincii Hasaka byly zcela přerušeny dodávky vody a elektřiny, což je v rozporu s tureckou odpovědností zajistit nezhoršení humanitární situace v důsledku vojenských operací (HUMAN RIGHTS WATCH 2023). Příkladem útoků z letošního roku jsou ty z ledna, kdy Turecko reagovalo na smrt devíti svých vojáků v Iráku. Útoky byly mířeny především na základny YPG v Sýrii, avšak nebylo přesně uvedeno, jaké cíle byly zasaženy, dle slov turecké vlády bylo však zneškodněno mnoho nepřátel na syrské i irácké straně (AL JAZEERA 2024).

6 Perspektivy Kurdů při potenciálním vzniku vlastního nezávislého státu a významné spory mezi kurdskými politickými stranami

Jak vyplývá z celé práce, ani představa Kurdů o nezávislosti není jednotná. Nejvíce radikální byli v minulosti Kurdové v Turecku, kteří chtěli samostatný a nezávislý stát. V čele boje za nezávislost stála PKK. Změna radikálního diskurzu byla patrná již krátce po zatčení jejího vůdce Öcalana, kdy strana v roce 2002 prohlásila, že stojí o Turecko, které bude demokratické a přízná Kurdům jejich politická, ekonomická, jazyková a další práva (Rubin 2016: 36). Proměna požadavků byla ještě více potvrzena v roce 2013, kdy se její vůdce Öcalan nechal slyšet, že řešením celé situace již nemusí být úplná nezávislost a zahájil politický proces, který měl ukončit téměř tři dekády bojů. Byť byla příměří ze strany PKK vyhlášována často, jednalo se téměř výhradně o příměří jednostranná, a to z roku 2013 bylo výjimečné především tím, že ho přijala i turecký vláda, avšak i přesto nebylo úspěšné (Rubin 2016: 35). Sám Öcalan tvrdil, že jak turecká, tak i kurdská strana musí přehodnotit své postoje, ve kterých už by neměl být kladen největší důraz na nacionalismus, ale spíše na demokracii a její hodnoty. Zároveň popíral, že národní stát může být zároveň státem demokratickým. Kurdové v Turecku si tedy spíše než nezávislost přejí paralelní kurdské politické instituce k těm tureckým (jako například ministerstva, vlastní bezpečnostní složky atd.), které by byly demokratické a uznávané jako legitimní. Öcalan rovněž během svého věznění došel k závěru, že Kurdové ve všech jimi obývaných blízkovýchodních státech nechtějí mít nic společného s tamními institucemi a spíše si přejí alternativní lokální správu, aniž by byla porušena suverenita státu, ve kterém se nachází – nepožadují tedy úplné zničení hranic států a formální uznání nezávislého Kurdistánu. Otázkou však zůstává, zda by nakonec přiznání vlastních institucí Kurdů v Turecku v konečném důsledku nevedlo k návratu k myšlence o vlastním kurdsém státě (Rubin 2016: 42-43).

Co se týče Iráku, tam mají Kurdové na svém území de facto autonomii. Jejich autonomní území je bráno jako součást federace. Byť iráčtí Kurdové prokazují (krom měny) všechny znaky státnosti, nikdy ani oni sami nezávislost oficiálně nevyhlásili

a ani se o to nepokoušeli. V minulosti bylo hlavním důvodem to, že se Barzání obával, že pokud by se Kurdové v Iráku o nezávislost pokusili, mohli by přijít o ropná pole na jihu země a tím i o hlavní zdroje financí. Řešení zahrnující federativní uspořádání je navíc viděno pozitivně i ze strany světových mocností, jako např. USA (Rubin 2016: 32-33). Podobná situace jako v Iráku je situace Kurdů v Sýrii, kde obývají většinově autonomní Rojavu, ve které spravují 20 (na syrské vládě) autonomních kurdských ministerstev. Problematické ale je, že samotná Rojava je rozdělena na další tři regiony, kde vládnu jiné strany a nejednotnost těchto stran je sama o sobě překážkou pro samotné Kurdy, jelikož např. kvůli rozdílnému platovému ohodnocení za stejnou práci může vznikat napětí mezi samotnými Kurdy z odlišných regionů (Rubin 2016: 47). Dalo by se však říci, že jak v Iráku, tak i v Sýrii jsou Kurdové se současnou autonomií v rámci státu spokojeni a není vyvíjena žádná větší snaha o odtržení a nezávislost. Co mají tyto státy ještě podobné je to, že oba autonomní kurdské celky vznikly po/kvůli konfliktu.

Co se týče Kurdů v Íránu, ti zůstávají často v mezinárodním prostředí zapomenuti, netouží však po vlastním a nezávislém státu, spíše jen po uznání politických a kulturních práv, která jim jsou upírána ne jen kvůli odlišné etnické příslušnosti, než je ta perská, ale rovněž kvůli odlišnému náboženskému vyznání, než je šíitské. Zejména v posledních letech však iránské Kurdy začali mnohem více vzhlížet k těm iráckým a přemýšlet nad tím, proč nemůžou mít stejná práva a svobody jako Kurdové v sousední zemi (Rubin 2016: 50-51).

Pokud by však k vyhlášení nezávislosti Kurdistánu někdy došlo, museli by samotní Kurdové vyřešit řadu otázek mezi sebou – první a klíčovou otázkou by bylo, zda by byla nezávislost vyhlášena najednou na celém území obývaném Kurdy, nebo zda by byly vyhlášovány postupně. Postupné vyhlášení by mohlo být také velmi nebezpečné, protože první část nezávislého Kurdistánu by nastavila pravidla pro ostatní části, které se připojí v budoucnu. Problematická by byla rovněž i otázka, kde všude je kurdské území, ani o tom se neshodnou Kurdové napříč regionem, a dokonce ani uvnitř jednotlivých států (Rubin 2016: 51-52). Kromě těchto nevyjasněných otázek mezi Kurdy v odlišných státech však byly ve větší či menší míře znatelné i neshody mezi Kurdy uvnitř jednotlivých států, přičemž nejvýraznější byly ty mezi KDP a PUK v Iráku a PYD

a KNC v Sýrii. V obou státech Kurdové de facto autonomii mají a neshody mezi kurdeckými stranami ilustruje fakt, že pokud nejsou schopni shody ani Kurdové uvnitř jednoho státu mezi sebou, je nereálné, aby došlo ke shodě napříč všemi státy.

6. 1 Kurdecká občanská válka mezi KDP a PUK

Nejvíce násilný konflikt mezi Kurdy uvnitř jednoho státu byla nepochybně kurdecká občanská válka v Iráku, která začala v roce 1994, a to i přes to, že KDP a PUK mezi sebou uzavřely dohodu o sdílené vládě v roce 1992. Původní program KDP, která vznikla v polovině 40. let, byl poněkud vágní a zdůrazňoval cíl Kurdů žít ve vlastním státě, nezaobíral se však nijak ekonomickými a sociálními otázkami. Krom toho byl v prvních letech fungování strany znatelný i vnitrostranický boj mezi konzervativci a levicově laděnými členy KDP (Gunter 1996: 227). Konflikt uvnitř strany vedl až k tomu, že se část oddělila a vytvořila na konci 70. let Kurdistánskou lidovou demokratickou stranu (KPKP). PUK měla původně stejný cíl, tedy nezávislý kurdecký stát, avšak již v roce 1978 došlo k boji mezi KDP a PUK, který vedl k porážce PUK, a to především proto, že bojovníci této strany neznali terén tak dobře, jako bojovníci KDP. Otevřený konflikt byl mezi těmito stranami zahájen i o tři roky později, vztahy byly však díky Irácké komunistické straně urovnány a o rok později vedly tyto dvě strany společně dokonce i bojovou operaci. Čím se však PUK od KDP odlišovala byla ochota jednat s vládou v Bagdádu – zatímco PUK byla ochotna vyjednávat, protože věřila, že by to mohlo pomoci k nezávislosti Kurdů, KDP za tento postoj stranu kritizovala (Gunter 1996: 229-231). PUK dokonce v roce 1983 podepsala se Saddámem Husajnem dohodu o autonomii, ve které souhlasila se spoluprací s iráckým vůdcem, zatímco KDP otevřeně proti straně Baas během irácko-iránské války bojovala (Waisy 2015: 221). Jednání s Husajnem bylo však ukončeno a PUK se opět začala sblížovat s KDP, což vedlo k založení Irácké kurdecké fronty (IKF) v roce 1987 (oficiálně až v květnu 1988) (Gunter 1996: 229-231). Problematické však bylo, že IKF zahrnovala příliš mnoho stran na to, aby se mohly politicky sjednotit a každá strana dávala přednost spíše svým zájmům. Znatelné začaly být neshody mezi KDP a PUK na tom, s kým spolupracovat v otázce nezávislého Kurdistánu – Talabání chtěl spíše řešení situace na

úrovni mezinárodního společenství, zatímco Barzání chtěl urovnat vztahy s centrální vládou v Bagdádu (Waisy 2015: 222)

Ke zhoršení situace došlo po skončení války v Zálivu, po které byla vytvořena KRG, v rámci které bylo dohodnuto, že PUK i KDP budou mít stejné zastoupení. Problém však nastal v roce 1993, kdy se přidala Kurdská strana jednoty, která byla chápána jako spojenec KDP, což vyústilo v útok na základnu KDP. Jako počátek války mezi těmito stranami se však považuje událost z 1. května 1994, kdy došlo k hádce o pozemek mezi úředníkem KDP a nájemníky pozemku, kteří patřili k PUK. Hádky rychle přerostla do ozbrojeného konfliktu, při kterém docházelo ke zločinům proti lidskosti páchaným na obou stranách (příkladem jsou popravy zajatých civilistů). Během konfliktu jen za měsíc zemřelo přes 600 civilistů a vojáků, úspěchem strany PUK bylo nepochybně zmocnění se budovy kurdského parlamentu v Irbílu na konci května téhož roku (Gunter 1996: 233).

Snah o ukončení konfliktu bylo několik, za zmínku stojí Pařížská dohoda z roku 1994. Mezi důležité body patří především to, že byly dohodnuty volby v květnu 1995 a také to, že prezident KRG měl být volen všeobecnými a přímými volbami na 4 roky. Francouzi stáli o to, aby Barzání a Talabání v Paříži podepsali tuto dohodu, avšak k podpisu nikdy nedošlo, a to kvůli Turecku, které se obávalo, že by Kurdům v Iráku bylo fakticky dovoleno, aby vytvořili vlastní stát. Místo Pařížské dohody byla však podepsána Strategická dohoda na podzim roku 1994, která prakticky kopírovala Pařížskou a vedla k deeskalaci konfliktu, jelikož v ní bylo uvedeno, že použití násilí je k řešení sporů zakázáno a místo toho je potřeba vést dialog a využít všechny možné mírové prostředky. Boje však opět propukly v prosinci téhož roku a PUK se zmocnila celého města Irbíl (Gunter 1996: 234-235).

Do pokusů o řešení situace se na počátku roku 1995 zapojily i USA ve spolupráci Kurdy žijícími ve Státech. Přípravovaná dohoda obsahovala tři hlavní body, kterými bylo: ustavení okamžitého příměří ze stran obou válčících skupin, propuštění vězňů zajatých stranami, a vytvoření schopné, přechodné vlády, která měla například dohlížet na stažení vojsk, zrušit volný pohyb jednotlivců, zajistit dodávání životně důležitých potravin, provést všeobecné sčítání lidu atd. (Gunter 1996: 237-238). O měsíc později

však došlo k dalšímu konfliktu, a to poté, co v městě Zakho, které kontrolovala KDP, vybuchla bomba a z útoku byla okamžitě obviněna PUK, která však odpovědnost popírala (Waisy 2015: 223). Kvůli eskalujícímu násilí byly v červnu roku 1995 předloženy návrhy na mírové řešení situace, avšak požadavky se ukázaly jako neslučitelné, a to především z finančních důvodů (PUK požadovala za stažení z Irbílu 150 000 USD za den – jednalo se o finance, které KDP vybírala na hraničním přechodu s Tureckem). Konflikt opět eskaloval v červenci téhož roku, přičemž Barzání požadoval stažení PUK z Irbílu. Do situace se opět zapojily USA a sjednali setkání Talabáního s Barzáním za účelem mírového řešení situace, které zahrnovalo zachování příměří, demilitarizaci, vytvoření neutrální komise, vytvoření nové správy regionu atd. Díky těmto bodům bylo dočasně uzavřeno příměří. (Gunter 1996: 237-238).

Situace eskalovala znovu v červenci roku 1996, kdy PUK povolila iránské armádě bojovat proti iráckým Kurdům na území Íránu, na oplátku za to Talabání získal velkou zásobu zbraní. Za nedlouho poté dokonce PUK dovolila iránským silám útočit i na základny KDP na území pod kontrolou PUK. PUK díky iránské podpoře posléze i sama zaútočila na základny KDP a kvůli těmto událostem došlo k ukončení příměří mezi stranami. KDP získala podporu od Husajna, díky které byla PUK rychle poražena a vytlačena k iránským hranicím a boje mezi stranami byly po dvou letech ukončeny (Waisy 2015: 225-226).

Zajímavé bylo, že do mírového řešení situace se zapojilo i Turecko, které působilo jako mediátor mezi zneprátelenými stranami a sepsalo Ankarskou deklaraci, která obsahovala 22 článků – KDP původně souhlasila jen s pěti, PUK se všemi. Byl zahájen i tzv. Ankarský proces, během kterého spolu jednaly KDP, PUK a USA, Turecko a Velká Británie působily jako zprostředkovatelé. Proces byl obnoven v lednu 1997, zpomalilo ho však zabití úředníka KDP, ze kterého byla obviněna PUK. Během jednání se ukázala jako problematická i otázka přítomnosti PKK v Turecku – KDP byla proti, PUK PKK částečně podporovala, díky čemuž Ankara stála spíše na straně KDP, což se potvrdilo i při společném útoku na základny PKK v Irbílu. Již v červnu 1997 si však obě strany začaly vyměňovat dopisy o mírovém řešení situace, avšak i poté docházelo k bojům mezi stranami a k definitivnímu ukončení konfliktu došlo až

v listopadu 1997 (Waisy 2015: 223). Strategická dohoda mezi stranami konfliktu byla však podepsána až v roce 2007 (Jaff 2022).

I přes oficiální ukončení občanské války a snahy o mírové řešení situace se spory mezi stranami nedají považovat za vyřešené ani v tomto tisíciletí. K menším konfliktům docházelo i na počátku 21. století, v poslední době však k výraznému zhoršení vztahů došlo v roce 2022, kdy členové PUK bojkotovali setkání KRG. Jedním z důvodů je to, že KDP v rámci KRG dělá významné rozpočtové škrty pro města, kde sídlí PUK (Sulajmánija), a tak není PUK schopna vyplácet vládní a bezpečnostní síly. Dalším důvodem byl říjnový atentát na důstojníka Kurdské bezpečnostní rady, který přešel z PUK do KDP. PUK sice popírala spoluúčast na atentátu, zároveň ale zakázala zveřejnění jmen pachatelů. Značné jsou rovněž neshody v otázkách vývozu ropy a zemního plynu – zatímco PUK se staví výhradně proti vývozu zemního plynu, KDP v něm vidí způsob, jak získat větší vliv Kurdů na mezinárodní scéně (Jaff 2022). Bojkot ze strany PUK byl ukončen v květnu 2023, což zmírnilo přes 40 let trvající napětí. Šlo o vůbec první setkání od atentátu, na kterém se představitelé strany dohodli, že se pokusí společně překlenout své rozdíly, ale dle analytiků se vůdci strany jen pokusili zastínit tímto setkáním socioekonomické problémy regionu (AL JAZEERA 2023).

6. 2 Neshody mezi PYD a KNC v Sýrii

Rovněž i tyto strany mají stejný cíl, kterým je autonomie Kurdů v Sýrii, hlavní rozdíl je však v tom, ke spolupráci s kým se jaká skupina hlásí – zatímco PYD je přímo napojena na tureckou PKK, KNC je napojena na KRG, kterou podporuje Turecko, a pokusila se v polovině roku 2012 o usmíření mezi PYD a KNC. Z této snahy vzešla Dohoda z Irbílu, v rámci které se obě strany sporu dohodly na společné správě syrského Kurdy obývaného území (Caves 2012: 4).

V minulosti byly obě strany součástí Národního hnutí kurdských politických stran, a to po vstupu PYD v polovině roku 2011. Hnutí bylo však rozpuštěno v říjnu téhož roku a okamžitě došlo k otevřenému násilí mezi KNC a PYD, při kterém byl zavražděn významný člen Kurdské demokratické strany (součást KNC) a z vraždy byla obviněna právě PYD. Jako další nepřátelský akt ze strany PYD se dá chápat zadržení viceprezidenta KNC, který byl obviněn z kontaktů s tureckým režimem a PYD byla

podezřívána z toho, že se viceprezidenta chystá zavraždit. Na přelomu let 2011 a 2012 byly časté protesty, po kterých se pokusil prezident KRG Barzání zprostředkovat mírovou dohodu mezi PYD a KNC, ve které bylo mimo jiné uvedeno, že z kurdských oblastí v Sýrii musí být vyhnány jednotky Asadova režimu. Problematické však bylo, že během jednání se zástupci KNC setkali s tureckým ministrem zahraničí, což bylo ze strany PYD chápáno jako čin, který zpochybnil snahy KNC uzavřít opravdové partnerství. I během pozdějších měsíců roku 2012 docházelo k násilným činům ze strany PYD – příkladem slouží zadržení učitele a lékaře jednotkami YPG, po kterém následoval protest, který PYD potlačila. Ještě ten samý měsíc došlo k zabití politika Kurdské strany svobody (součást KNC) (Caves 2012: 9).

Pokusů o dosažení shody bylo v minulosti několik (například dohoda z roku 2013, která nebyla úspěšná), ale skutečně nadějnou událostí při vyřešení sporů mezi stranami se ukázaly rozhovory o jednotě v roce 2020, na kterých se spolupodílely USA a Francie. Avšak ani za účasti důležitých států mezinárodního společenství opět nebyla úspěšná, jelikož obsahovala řadu sporných bodů, jako například vyhoštění velitelů PKK ze syrského území (požadavek KNC), vstup rojavských pešmergů pro vyvážení YPG atd. Jako jistý ústupek PYD se dá chápat přijetí Dohody z Duhoku z roku 2014, podle níž bude mít každá strana 40 % křesel ve výkonném orgánu a zbylých 20 % bude rozděleno mezi spojenecké strany (COAR 2020). Proces usmiřování byl ukončen v listopadu 2020. Mezi důvody patří například to, že KNC obvinilo USA, že se staví spíše na stranu PYD, ale také neshoda na rozdělení administrativy, povinné vojenské službě atd. V lednu 2021 bylo ze strany PYD oznámeno, že budou pokračovat rozhovory o mírovém řešení situace, a to v únoru, avšak ještě ten samý měsíc PYD opět zahájila ozbrojené útoky na sídla KNC. Znatelná byla však v minulosti spolupráce v otázce potírání ISIS na území Sýrie, kdy došlo ke sjednocení jednotek KNC a PYD/YPG, spolupráce pokračovala i po zahájení vojenské operace ze strany Turecka na syrské kurdské území v roce 2019, avšak očekává se, že sjednocení bojových jednotek je ze strany PYD chápáno jen jako dočasné řešení (Dündar 2021). Zahájení neúspěšných rozhovorů v roce 2021 bylo poslední snahou o dohodu do současné doby a vzhledem ke sporným bodům dohod, ze kterých nechce ustoupit ani jedna strana, se neočekává, že by v blízké době bylo shody dosaženo.

Závěr

Podle současné situace Kurdů nic nenasvědčuje tomu, že by v blízké budoucnosti opravdu byli schopni vytvořit vlastní nezávislý stát. Jednak je to kvůli tomu, že nalezení shody mezi nimi v jednotlivých státech se jeví jako vysoce nepravděpodobné, a to kvůli jejich velké heterogenitě, jednak proto, že jsou stále ve velké míře utlačováni a jsou proti nim využívány různé politické a vojenské nástroje, ale rovněž i proto, že oni sami postupně od idey jednoho velkého, nezávislého státu napříč jimi obývaným regionem sami upustili. Právě proto, že Kurdové nemají vlastní stát, je diskutabilní, zda se jedná o skutečný národ, nebo jen o etnickou skupinu – nepochybně nepostrádají znaky národa, kterými je např.: uznávání společné kultury (jak bylo zmíněno, pro Kurdy je významné slavení kurdského Nového roku – Newroz), společný jazyk (který se ale dělí na dva významné dialekty) a i vytváření nacionalistických hnutí (která však postupně od vlastního nezávislého státu upouštěly). Co naopak postrádají, to je jasně ohraničené území.

Při zodpovězení první výzkumné otázky, která zněla: *Jak se měnila situace Kurdů v Turecku, Iráku, Íránu a Sýrii od 70. let 20. století do současnosti?* vyplývá z analýzy, že největší proměna jejich situace je od počátku 70. let do současnosti ztelná v Sýrii a Iráku, kde jim byla udělena de facto autonomie, naopak v nejhorší situaci jsou téměř stabilně Kurdové v Turecku, zrovnoprávnění a možnost si vládnout není ztelná ani v Íránu. V Sýrii byla situace Kurdů ovlivněna v 70. letech nástupem Heféze al-Asada k moci, po které se snažil arabizovat Sýrii. V roce 1980 však bylo pozitivním jevem pro syrské Kurdy to, že byla do země přesunuta frakce PKK, která v této zemi nebyla zakázána, a tak pro ni bylo snazší mobilizovat nové členy, jelikož na rozdíl od Turecka zde nebyla strana zakázána, avšak podpora PKK skončila v roce 1988, protože se Sýrie bála útoků Turecka. Tento krok vedl k politickému probuzení Kurdů, kteří začali požadovat autonomii a zrovnoprávnění jejich jazyka. Protesty syrských Kurdů se stupňovaly v roce 2000 po Damašském jaru, kdy protestovali proti stále větším restrikcím, ve větší míře byly protesty pozorovatelné rovněž po fotbalovém zápase v roce 2004. K větší mobilizaci Kurdů došlo v roce 2011, kdy byly dokonce ze strany Bašára al-Asada navrhovány různé politické ústupky, avšak Kurdové se syrských

prezidentem nebyli ochotni jednat. K zásadní změně situace syrských Kurdů došlo v roce 2013, kdy byla vytvořena fakticky autonomní Rojava, kterou spravuje PYD. Dalo by se říci, že v současné době jsou syrští Kurdové se svou mírou autonomie spokojeni a již nevynakládají snahu o vylepšení jejich situace v zemi. Co je však pro syrské Kurdy v současné době kritické, jsou útoky Íránu a Turecka směřující na jejich území.

Stejně jako v Sýrii, tak i v Iráku jsou Kurdové v současné době víceméně spokojeni s mírou autonomie, jakou mají, byť ne vždy tomu tak bylo. Od počátku 70. let byly první snahy o vymezení autonomie patrné již v roce 1970 v podobě Břežnového manifestu, kde bylo však největším problémem shodnout se na vymezení kurdského území v Iráku, důvod neúspěchu manifestu lze spatřit však i v tom, že ani jedna strana sporu nedodržela své závazky dané dohodou. K výraznému zhoršení situace Kurdů v zemi došlo v roce 1974, kdy byla zahájena roční válka mezi Irákem a Kurdy. Postupně se irácká politika proti Kurdům stupňovala, a to až v operaci Anfal. Reakcí Kurdů na agresi Iráku byly jejich protesty na počátku 90. let mířící proti straně Baas, avšak Husajn na ně odpověděl ozbrojenými útoky a jelikož se i celé mezinárodní společenství po předchozí zkušenosti obávalo možné nepřiměřené agrese ze strany Iráku, byla nad kurdským územím zřízena bezletová zóna na základě Rezoluce 688 Rady bezpečnosti OSN. Vesměs pozitivně byla iráckými Kurdy vnímána americká invaze do Iráku v roce 2003, která jim pomohla sjednotit politické strany a díky které se mohli zmocnit jimi nárokováného území. Postupně docházelo v Iráku i k uvolňování kulturních práv Kurdů – v roce 2014 byla uznána kurdština jako oficiální jazyk a důležité je rovněž to, že Irák stojí na základech federálního a pluralitního principu (dochází ke sdílení pravomocí mezi centrální a regionální vládou). Po svržení Husajna se Kurdové přímo podíleli dokonce i na irácké politice v přechodné vládě, která měla na starost spravování suverenity v zemi. K jistému zpochybnění Kurdů však došlo opět v roce 2017 po hlasování o jejich nezávislosti v zemi – po něm vypuklo násilí hlavně v provincii Kirkúk a referendum bylo prohlášeno za neplatné.

Kde však Kurdové se svou situací spokojeni nejsou a částečně vzhlíží k iráckým Kurdům, nebo si alespoň přejí stejné postavení, jako mají jejich sousedé, je Írán. Tam měla částečně pozitivní dopad Islámská revoluce v roce 1979, po které se stala KDPI

legální politickou stranu a ovládala celé Kurdy obývaní území v Íránu a strana byla dokonce ochotna jednat s íránskou vládou, avšak nepodařilo se najít shody, a tak situace vy eskalovala v násilné boje, po kterých íránská armáda ovládla i dvě důležitá Kurdy obývaná města. Kurdové se začali bouřit, ale jejich povstání byla vojensky potlačena. Vliv na situaci Kurdů v Íránu měla válka mezi Irákem a Íránem, kdy íránská armáda ovládla všechna kurdská města, a tak se velení Kurdů v roce 1983 kompletně přesunulo do Iráku. V oblasti kulturních práv se situace Kurdů zlepšila po zvolení nového prezidenta v roce 1996, avšak po zvolení prezidenta v roce 2005 se jejich situace opět zhoršila a následovaly protesty, na kterých docházelo k nehumánnímu zacházení s aktivisty. Postupně se zhoršující situace Kurdů eskalovala až do obnovení násilí ze strany KDPI v roce 2016, čímž došlo k porušení příměří, a to právě kvůli utlačování Kurdů v oblasti politických a kulturních práv a kvůli nespravedlivému trestání aktivistů.

Nejhorší je však dlouhodobě situace Kurdů v Turecku. Zároveň tam však byli v minulosti Kurdové nejvíce aktivní ve snaze vytvořit vlastní, nezávislý stát. Právě proto tam v roce 1978 vznikla PKK používající ozbrojený odpor proti tureckému útlaku, konečným cílem strany bylo zpočátku sjednotit veškeré Kurdy obývané území. K oficiálnímu zahájení ozbrojeného povstání ze strany PKK došlo v roce 1984, což bylo jen reakcí na porušování lidských práv ze strany Turecka. Ozbrojené aktivity Kurdů ustaly v 90. letech, a to kvůli zatčení stranického vůdce Öcalana. V té samé době docházelo i k jistému uvolňování restrikcí ze strany Turecka – kurdština již byla povolena v soukromých konverzacích a v Turecku byly vytvářeny kurdské politické strany, které byly však často zakazovány (např. HEP, DEP a HADEP). I přes to, že docházelo k jistému uvolňování práv ze strany Turecka, ze strany Kurdů sílily útoky proti civilistům. Dalším milníkem pro Kurdy v Turecku by se dal označovat rok 2003 a nástup AKP k moci. Strana zpočátku zpochybňovala politiku proti Kurdům a přislíbila nové řešení kurdské otázky – reformy byly ale pomalé, a tak ze strany PKK došlo ke zvýšení násilí. V roce 2014 se stal prezidentem Erdogan, který hájil opět silně vymezující se politiky proti Kurdům, kvůli kterým došlo k odklonu kurdských voličů od AKP, díky čemuž se v roce 2015 dostala do parlamentu kurdská strana HDP. Nejvýraznější snahou o mírové vyřešení situace bylo Kurdské otevření. Jednalo se o mírový proces mezi tureckou vládou a Kurdy ve snaze o ukončení násilí, mělo dojít

rovněž k uznání rovnoprávnosti, avšak byl neúspěšně ukončen v roce 2015, jelikož vláda Turecka nedodržela, co slíbila, navíc i během procesu se válčilo.

Z analýzy situace Kurdů v jimi obývaných blízkovýchodních státech vyplývá, že ve větší či menší míře bylo (a je) znatelné využívání politických a vojenských nástrojů k potlačování kurdské identity a kurdské snahy o vytvoření vlastního, nezávislého státu (odpověď na druhou výzkumou otázku: *Jaké politické a vojenské nástroje byly ze strany těchto 4 států využívány k potlačování Kurdů a jejich snah o vytvoření vlastního státu?*). V případě Sýrie se nejvýznamnějším politickým nástrojem rozumí politika arabizace v 70. letech, v důsledku které docházelo k násilnému přesídlování Kurdů a k přejmenovávání kurdských měst do arabských názvů. V roce 2000 bylo dalším důležitým nástrojem zakázání vydávání kurdských textů, což může být chápáno jako snaha vymýtit kurdskou kulturu, která je důležitým pojítkem. V současné době jsou proti Kurdům na syrském území využívány rovněž vojenské nástroje, spíše než ze strany syrské vlády však ze strany iránské a turecké vlády.

Pokud bychom se však zaměřili čistě na vojenské nástroje proti „vlastním“ Kurdům, bezpochyby nejpropracovanější strategie měl v minulosti Irák za vlády Husajna. Již v roce 1974 byla zahájena vojenská ofenziva, která byla příčinou války mezi Irákem a Kurdy. Současně s válkou byly využívány i politické nástroje, které sloužily k potírání kulturních práv (jako například zákaz výuky kurdštiny), stejně jako etnické čistky. Stejně jako Sýrie, tak i Iráku se dotkla politika arabizace (v obou státech měla silnou pozici strana Baas), která vyústila až v operaci Anfal během které měly být ovládnuty všechny oblasti, kde se nacházejí Kurdové a která vedla ke smrti skoro 200 tisíc Kurdů, a to i s pomocí chemických zbraní. Po této operaci byla vytvořena nad kurdským územím v Iráku bezletová zóna, která jim zaručila bezpečí, což jim v součinnosti s americkou invazí do Iráku pomohlo v ustavení demokracie ve formě, se kterou jsou oni sami spokojeni a v současné době již nečelí vojenským operacím ze strany irácké vlády, stejně tak ani využívání politických nástrojů v potlačování jejich kultury. Stejně jako Kurdové v Sýrii jsou však i iráčtí Kurdové ohrožováni zejména útoky z Íránu a Turecka.

Politické a vojenské nástroje byly (a jsou) proti Kurdům hojně využívány i v Íránu, který je ze všech Kurdy obývaných států nejméně zanalyzován a Kurdové tam zůstávají často opomíjeni. První velký vojenský útok proti Kurdům od počátku 70. let byl zahájen po Islámské revoluci, jelikož Páhlaví zavedl politické restriktce proti tomuto etniku, načež začaly kurdské protesty po zemi, které byly vojensky potlačeny a byly zabity tisíce Kurdů. O několik let později byl dokonce ze strany íránské armády vyhlášen džihád proti Kurdům, který však skončil nedlouho poté, protože Kurdové ovládli zpět kurdská města. K dalšímu zhoršení kurdské situace došlo po jistém uvolnění v 90. letech v roce 2005 (jak pozitivní, tak negativní změna souvisela s volbou nové hlavy státu), kdy byla opět potlačena kulturní práva a došlo i k diskreditaci politických stran. K největšímu využití vojenských nástrojů íránskou vládou však došlo po roce 2019, kdy armáda fakticky obsadila kurdská města v zemi. Časté je i nepřiměřené trestání aktivistů na protestech, což jen dokládá fakt, že jsou porušována základní lidská práva, jako například svoboda slova a shromažďování.

Ještě znatelnější je potlačování Kurdů v Turecku, a to jak politicky, tak vojensky. K výraznému zhoršení situace Kurdů v Turecku došlo po vojenském převratu 1980, po kterém byl ještě posílen turecký nacionalismus, jelikož součástí bylo neuznání žádné jiné etnické menšiny. Docházelo k výraznému potírání kulturních práv Kurdů, včetně zákazu kurdštiny i v domácnostech a žádná turecká strana nesměla bránit neturecký jazyk a kulturu. Zakázáno bylo rovněž i vyučování v kurdštině a publikování kurdských knih a časopisů. To vedlo však jen k posílení kurdského nacionalismu. Časté byly represe a perzekuce v případě, že se Kurdové stále hlásili ke kurdské příslušnosti, což vedlo k jejich časté migraci. Jak bylo rozebráno, v 90. letech kvůli nespokojenosti opět začala PKK páchat ozbrojené útoky proti civilistům, což vedlo ze strany Turecka k opětovnému vyhlášení výjimečného stavu a armáda měla volné ruce na kurdsém území, což vedlo k drancování a zapalování kurdských vesnic a nucenému vysídlování Kurdů. Právě toto chování Turecka se při přístupovém jednání ukázalo jako jedna z překážek ve vstupu do EU, jelikož šlo o porušování lidských práv. Výjimečný stav byl opět obnoven v roce 2016. Na tuto skutečnost mělo vliv zvolení Erdogana do prezidentského úřadu, který se staví striktně proti Kurdům, které neuznává za národ.

Stejně tak neuznává jejich kulturu a je strůjcem mnoha vojenských operací proti nim nejen na území Turecka.

Z provedené analýzy v této práci rovněž vyplývá (a zároveň odpovědí na třetí výzkumnou otázku: *Jak se k otázce vzniku samostatného a nezávislého Kurdistanu staví samotní Kurdové a jejich politické strany, příp. co bylo hlavními (vnitropolitickými) překážkami ve vzniku samostatného státu za předpokladu, že by Turecko, Irák, Írán a Sýrie souhlasily?* je), že nejvíce radikálně volající po vlastním státu byla v minulosti PKK, postupem času ale došlo k proměně ideologie, později byla znatelná spíše touha po samosprávném celku, kde by byla uznána kurdská práva a legitimní kurdské instituce zrcadlící ty turecké. Iráčtí a syrští Kurdové jsou v současné době spokojeni s autonomií, kterou mají a ani se nesnaží o to, aby měli vlastní stát. Stejně tak i Kurdové v Íránu, kteří by spíše než vlastní stát chtěli rovnoprávnost s obyvateli Íránu. Dá se tedy předpokládat, že by Kurdům ve všech těchto státech vyhovovalo spíše mít autonomní území uvnitř státu, než společný vlastní stát napříč regionem. Konkrétně ve 2 státech, kde však faktickou autonomii mají, byly v minulosti znatelné výrazné nepokoje. Prvním byla kurdská občanská válka v Iráku mezi KDP a PUK, která začala v roce 1994, a to i přes to, že byla v roce 1992 podepsána dohoda o sdílení moci mezi těmito stranami. Problémem bylo především to, že PUK byla ochotna vyjednávat s centrální vládou v Bagdádu narozdíl od PUK. Během občanské války docházelo k násilí na obou stranách, a i přes to, že se situaci již v roce 1994 snažila vyřešit Francie a na počátku roku 1995 i USA, mírová dohoda se podařila uzavřít až v létě 1995, kdy se podařily vyjednat sporné body. Eskalace byla znatelná opět v roce 1996, avšak díky podpoře Husajna směřující ke KDP byla PUK rychle poražena. Nepokoje mezi PUK a KDP však pokračují i v tomto tisíciletí, což dle mého názoru dokládá fakt, že pokud se nedokáží dohodnout a sjednotit ani kurdské politické strany v jednom státě, není reálné, aby se shodly politické strany napříč regionem, ať už v otázkách politických (rozdělení ministerstev atd.), tak i v těch ekonomických (rozdělení financí z ropy,...). Mezi PYD a KNC v Sýrii bylo hlavním bodem sporu to, kdo je s kým spojencem – zatímco PYD je přímo napojena na PKK, KNC spolupracuje spíše s KRG. Mezi těmito stranami je typické to, že dochází k únosům vrcholných politických představitelů a i přes několik snah o sepsání mírové dohody se doposud žádnou dojednat nepodařilo a nic

nenasvědčuje skutečnosti, že by tomu v blízké budoucnosti tak mělo být, a to především kvůli podpoře PYD směřující k PKK, proti které se striktně vymezuje KNC.

Seznam použitých zdrojů:

Abramowitz, M. – Barkey, J. H. (2009). Turkey's Transformers: The AKP Sees Big. *Foreign Affairs* 88(6), s. 118-128.

Agence France-Presse (2023). *At Least 537 Killed in Iran Protest Crackdown, Rights Group Says*. 4. 4. 2023 (dostupné z: <https://www.voanews.com/a/at-least-537-killed-in-iran-protest-crackdown-rights-group-says/7036125.html> , 14. 2. 2024).

Ahmadzadeh, H. – Stansfield, G. (2010). The Political, Cultural and Military Re-Awakening of the Kurdish Nationalist Movement in Iran. *Middle East Journal* 64(1), s. 11-27.

Akbarzadeh, S. (2018). The Kurds in Iran: balancing national and ethnic identity in a securitised environment. *Third World Quarterly* 40(6) (dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01436597.2019.1592671> , 9. 2. 2024).

Akbarzadeh, S. (2019). The Iranian Kurds' transnational links: impacts on mobilization and political ambitions. *Ethnic and Racial Studies* (dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01419870.2019.1689280> , 9. 2. 2024).

AL JAZEERA (2023). *PUK returns to Kurdish Regional Government meetings after boycott*. 14. 5. 2023 (https://www.aljazeera.com/news/2023/5/14/puk-returns-to-kurdish-regional-government-meetings-after-boycott?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR1Vv9-UxFrgNVJqJhYwd1q1maAqJmXHFF1Bgu8MJQnlgjFG1RpbyBBWwPc_aem_AX-5JGgawJmg_tQiZS228njI3dQdGChvAJPRn0U7Z9CgFqZbhk94laDr3ws3T7x5XXM b7OXaFE31w6UcvigoCC-b, 25. 3. 2024).

AL JAZEERA (2024). *Turkey launches air attacks against Kurdish rebels in Iraq and Syria*. 13. 1. 2024 (dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2024/1/13/turkey-launches-airstrikes-against-kurdish-rebels-in-iraq-and-syria> , 15. 3. 2024).

Al-Kati, M. (2019). The Kurdish Movement in the Arab World: The Syrian Kurds as a Case Study. *AlMuntaqa* 2(1), s. 45-61.

Amnesty International (2008). *IRAN: HUMAN RIGHTS ABUSES AGAINST THE KURDISH MINORITY* (Amnesty International: London).

Anderson, V. G. (2021). Iraq and the Kurds: How the 1960s-1990s Portrayed the Future of the Kurds. *The Journal for Interdisciplinary Middle Eastern Studies* 7(1), s. 39-64.

Arraf, J. (2022). Syria's Kurds Wanted Autonomy, They Got an Endless War. *The New York Times* 7. 2. 2024 (dostupné z: <https://www.nytimes.com/2022/02/07/world/middleeast/syria-kurds.html> , 15. 3. 2024).

Aydin-Düzgüt, S. – Fuat Keyman, E. (2017). Turkey's Kurdish Conflict and Retreat From Democracy. *CARNEGIE ENDOWMENT FOR INTERNATIONAL PEACE*. 10. 7. 2017 (https://carnegieendowment.org/2017/07/10/turkey-s-kurdish-conflict-and-retreat-from-democracy-pub-71453?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR2-3QyR7JkbUcPd_zPmtMMazGRXiTW2c-Bg1xCoDkpupO4nWIhcAzwnN8KE_aem_AX_NwTLpRTZRZvaKLw0gb8la71Fv4x_tH2nyU_UoJ8rhhS4wMPypyRqGKWxSIWLds_146eEt4aERKNbO2P3P1m3j, 20. 1. 2024).

Aytekin, M. (2019). Radicalisation processes of the Kurdistan Workers Party (PKK): ideology and recruitment tactics. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism* 14(1), (dostupné z: <https://doi.org/10.1080/18335330.2019.1572912>, 31. 1. 2024).

Bajalan, D. (2014) The Kurds and their History: New Perspectives. *Iranian Studies* 47(5) (dostupné z: <https://doi.org/10.1080/00210862.2014.934156>, 27. 1. 2024).

Bali, O. A. (2016). The Political Development of Iraqi Kurdistan. *International Journal of Political Science and Development* 4(6), s. 208-215.

Barfi, B. (2015). Kurds Now Our Best Ally Against ISIS in Syria. *The Washington Institute*. 9. 10. 2015 (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/kurds-now-our-best-ally-against-isis-syria> , 15. 5. 2024).

BBC (2018). *Iraqi Kurdistan profile*. 25. 4. 2018 (dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-28147263> , 22. 2. 2024).

Bengio, O. (2017). *The Kurds in a Volatile Middle East* (Begin-Sadat Center for Strategic Studies: Baku).

Bengio, O. (2023). *Erdogan, the Kurds, and the Turkish Elections: What Next?* (dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/resrep51462> , 29. 1. 2024).

Butler, D. – Hayatsever, H. (2024). Turkey strikes Kurdish militants in Iraq and Syria, *REUTERS*, 16. 1. 2024 (dostupné z: https://www.reuters.com/world/middle-east/turkey-launches-airstrikes-against-militants-iraq-syria-2024-01-16/?fbclid=IwAR174HuVC3JqkLEHZSuf7B_00Q8SeiSTKTviIgzsj9IZym7rds-QR8IQhm0 , 29. 2. 2024).

Caves, J. (2012). *SYRIAN KURDS AND THE DEMOCRATIC UNION PARTY (PYD)* (INSITUTE FOR THE STUDY OF WAR: Washington D. C.).

Canveren, Ö. (2016). Policy Change for the Displaced Kurds in Turkey: Europeanization and Conditionality. *TURKISH JOURNAL OF MIDDLE EASTERN STUDIES* 3(1), s. 137-164.

COAR (2020). *PYD-KNC peace talks: Whither peace in Syria's northeast?* 28. 9. 2020 (https://coar-global.org/2020/09/28/pyd-knc-peace-talks-whither-peace-in-syrias-northeast/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR2WXYJLkX9eL_ORdf-ZAUxB_8BJFa-C11X6WZ9CEY-y-XyVMAGeMT-d4-Q_aem_AX86_OaK0_MPR3YazEHZ7-h_t_UKiIyNTxN-rY3dXWLIVWLLTn5v_inalp081QcGfrJVWSt30BIVGHgphzpCkZcc, 26. 2. 2024).

Congressional Research Service (2010). *The Kurds in Post-Saddam Iraq* (Congressional Research Service: Washington D. C.).

Davis, K. P. (2012). Public Support for the Kurdistan Worker's Party (PKK) in Turkey. In: Davis, K. P. – Larson, V. E. – Haldeman, *Understanding and the Influencing Public Support for Insurgency and Terrorism* (RAND Corporation: Washington DC), s. 99-118.

DW (2017a). *Iraq's Kurds vote ,yes' to independence – official results*. 27. 9. 2017 (dostupné z: <https://www.dw.com/en/iraqs-kurds-vote-yes-to-independent-state-in-referendum-official-results/a-40711521> , 29. 2. 2024).

DW (2017b). *Kurds flee as Iraqi forces enter Kirkuk*. 16. 10. 2017 (dostupné z: https://www.dw.com/en/iraqi-forces-enter-kurdish-controlled-kirkuk/a-40962629?fbclid=IwAR2H_mwTLu-5IglwQ1fCJsK0mFstQHUEXmz80zsXxN2-pFgh0fOpqr2WfxM , 29. 2. 2024).

Dünder, S. (2021). Background of PYD-KNC Union Meetings in Syria. *ORSAM*. 10. 2. 2021 (https://www.orsam.org.tr/en/background-of-pyd-knc-union-meetings-in-syria/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR0DX78GQAE2oTIIitxd0jvvJS-dQvlo_dz_h_od4IpRhExjhbENFKuwNXDM_aem_AX_o7A97eEkbGYpUHHUgxVQsHGfyNOKJD9ZfXdEoJcATTgZt1_ORbM_wWzRxXQ_8V_mAGNGRGyBWkBVwqblDguX1, 21. 3. 2024).

Entessar, N. (1984). The Kurds in Post-Revolutionary Iran and Iraq. *Third World Quarterly* 6(4), s. 911-933.

Fazaeli, M. – Karami, M. (2023). ENSURING THE CULTURAL RIGHTS OF KURDISH MINORITY IN TÜRKIYE: NECESSITY, CHALLENGES, SOLUTIONS. *The Age of Human Rights Journal* 20, s. 1-28.

Fuchs, Ch. (2020). *Communication and Capitalism: A Critical Theory* (University of Westminster Press: Westminster).

Gambill, C. (2004). The Kurdish Reawakening in Syria. *Middle East Intelligence Bulletin* 6(4) (dostupné z: https://www.meforum.org/meib/articles/0404_s1.htm?version=meter+at+null&module=meter-

[Links&pgtype=Blogs&contentId=&mediaId=&referrer=&priority=true&action=click&contentCollection=meter-links-click](#) , 10. 3. 2024).

Gunes,C. (2020). The Transformations in Kurdish Politics and Society in Turkey Since 2000. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 22(6) (dostupné z:

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/19448953.2020.1801246?scroll=top&needAccess=true> , 22. 1. 2024).

Gunter, M. (1988). The Kurdish Problem in Turkey. *Middle East Journal* 42(3), s. 389-406.

Gunter, M. (1996). The KDP-PUK Conflict in Northern Iraq. *Middle East Journal* 52(2), s. 224-241.

Haddad, S. (2001). THE KURDS IN TURKEY: CONTEXT AND CURRENT STATUS. *Migracijske i etničke teme* 17(1-2), s. 87-102.

Hakan Yavuz, M. (2007). Five stages of the construction of Kurdish nationalism in Turkey. *Nationalism and Ethnic Politics* 7(3), s. 1-24 (dostupné z: <https://doi.org/10.1080/13537110108428635>, 29. 1. 2024).

Haner, M. – Cullen, T. F. – Benson, M. (2019). Women and the PKK: Ideology, Gender and Terrorism. *International Criminal Justice Review* 30(3) (dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1057567719826632>, 20. 1. 2024).

Hassaniyan, A. – Stansfield, G. (2022). The Kurdish Protest Movement and the Islamic Republic of Iran: The Securitisation of Kurdish Nationalism. *LSE Middle East Centre Paper Series* 62, s. 1-28.

Hayatsever, H. – Gumrukcu, T. (2024). Turkey's approves Sweden's NATO membership bid after 20-month delay. *REUTERS* 24. 1. 2024 (https://www.reuters.com/world/turkey-set-approve-swedens-nato-membership-bid-after-long-delay-2024-01-23/?fbclid=IwAR2PcQFO53_Ftq_jWiKC2R7YDlB4zPysUiY_sUEUm8E0tElzbBXP A93IcvM , 30. 1. 2024).

Hirschler, K. (2001). Defining the Nation: Kurdish Historiography in Turkey in the 1990s. *Middle Eastern Studies* 37(3), s. 145-166.

Human Rights Watch (1990). *DESTROYING ETHNIC IDENTITY: THE KURDS OF TURKEY* (Human Rights Watch: USA).

HUMAN RIGHTS WATCH (2023). *Northeast Syria: Turkish Strikes Disrupt Water, Electricity*. 26. 10. 2023 (dostupné z: https://www.hrw.org/news/2023/10/26/northeast-syria-turkish-strikes-disrupt-water-electricity?fbclid=IwAR2nne9N2QyP_mEmq8cvwOQ_4Bz86hZiGVVLpigrz-xExn2TgE5QmS447K0 , 15. 3. 2024).

Christofis, N. (2019). The state of the Kurds in Erdogan's 'new' Turkey. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 21(3) (dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/19448953.2018.1497750?fbclid=IwAR00Ez3dGoMm5LJczSLBDCNzWcjIeOW5X2y6t3La5LwU4pT8uRX8Sk5x5aU> , 29. 1. 2024).

Gat, A. (2016). Premodern Nations, National Identities, National Sentiments and National Solidarity. In: Jensen, L. eds., *The Roots of Nationalism": National Identity Formation in Early Modern Europe, 1600-1815* (Amsterdam University Press: Amsterdam), s. 31-46.

Jaff, N. (2022). PUK and KDP: A New Era of Conflict. *The Washington Institute*. 21. 12. 2022 (dostupné z: https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/puk-and-kdp-new-era-conflict?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR1BJISLpqpnWHS3dp3QIWkrUS9IUWROlycbhVAAVt13_ziRY5t1tvZY6I8_aem_AdMs3cbUGiJXe_ACOBKZfFHgMrj-I7DDA5vSE25gJETWsWsCxwy_04kgmcZSXTdKuax_DfFMGv2ITSv0gWIEuPNk, 20. 3. 2024).

Johnson, S. (2022). Sweden's Kurds fear they may pay price for NATO bid as Turkey Fumes. *REUTERS* 28. 6. 2022 (<https://www.reuters.com/world/europe/swedens-kurds-fear-they-may-pay-price-nato-bid-turkey-fumes-2022-06-28/> , 30. 1. 2024).

Jongerden, S. (2010). Village Evacuation and Reconstruction in Kurdistan (1993-2002). *Ruralité, urbanité et violence au Kurdistan* 186 (dostupné z: <https://doi.org/10.4000/etudesrurales.9241>, 28. 1. 2024).

Kirmanj, S. – Rafaat, A. (2020). The Kurdish genocide in Iraq: the Security-Anfal and the Identity-Anfal. *National Identities*, s. 163-183.

- Lang, H. (2019). Displacement and Despair: The Turkish Invasion of Northeast Syria. *Reliefweb*. 13. 11. 2019 (dosupné z: <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/displacement-and-despair-turkish-invasion-northeast-syria?fbclid=IwAR2c49Ti9t-a2uBVrJbTBqC2FAoYolkNiQADtGWA5TsjS6OF1pXhbNSOhZE> , 15. 3. 2024).
- Lazarus, S. (2019). Women. Life. Freedom. Female fighters of Kurdistan. *CNN*. 28. 1. 2019 (dostupné z: https://edition.cnn.com/2019/01/27/homepage2/kurdish-female-fighters/index.html?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR1PQhcj31-gYIJ8UOKrxWgFnaZKfEZYkurQbDzpjLRRpBdl-TXPqqQ2TE_aem_AabVtlPBOApcNW3_uTnypqwh8Dn6ZQof3aheimJ_9JwfbvtVAYL0KyUSKvQomnFZOg6WHPYJmCJ0zHlFrXW9j2vZ, 28. 1. 2024).
- Leezenberg, M. (2023). History, Culture and Politics of the Kurds: A Short Overview. *Culture Studies* 20 (dostupné z: <https://dx.doi.org/10.7160/KS.2023.200105>, 27. 1. 2024).
- Ma, S.-Y. (1999). Reciprocal relation between political development and ethnic nationalism. *The Social Science Journal* 36(2) (dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1016/S0362-3319%2899%2900003-8>, 18. 4. 2024).
- Mandomi, F. F. (2023). The Kurdish Massacre of 1979 in Iran: A Call for International Justice and Recognition. *Hengaw Organization for Human Rights* 17. 8. 2023 (dostupné z: <https://hengaw.net/en/news/2023/08/the-kurdish-massacre-of-1979-in-iran-a-call-for-international-justice-and-recognition?fbclid=IwAR3ZGDvERgWy5n5ZUf1IgKM1at3u-ZMt4SK6hqxXU8XbkjCAftGXl4sOD18> , 13. 2. 2024).
- Maxwell, A. – Smith, T. (2015). Positing “not-yet-nationalism”: limits to impact of nationalism theory on Kurdish historiography. *Nationalities Papers* 43(5), s. 771-787.
- Mazen, R. (2019). *THE ELUSIVE STATE: THE FAILURE OF IRAQI KURDS TO SECURE INDEPENDENCE* (Naval Postgraduate School: Monterey).

Milburn, F. (2017). Iranian Kurdish Militias: Terrorist-Insurgents, Ethno Freedom Fighters, or Knights on the Regional Chessboard? *Combating Terrorism Center* 10(5) (dostupné z: <https://ctc.westpoint.edu/iranian-kurdish-militias-terrorist-insurgents-ethno-freedom-fighters-or-knights-on-the-regional-chessboard/?fbclid=IwAR09tu-DpDG9trDuJwX5LLAxUQEXp63x59ImM1zjqj6S7OrNViBzXfI2vMY> , 10. 2. 2024).

Minority Rights Group (2017). *Kurds in Iran* (dostupné z: https://minorityrights.org/communities/kurds-4/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR3CRZv2MrE8Co84zKt-3QVM3iIkkgiBZVKtLcfikqnCPjrfk-BY6gISsvs_aem_AZu7HMkqXaVsa6qeL6wBnUXtIVmFLAITZehv7Xb2br1x_yaM6cJy12DCadAyf5NDJepc7mCCs-Up2lp7v_BeFsN-, 20. 11. 2023).

Minority Rights Group (2014). *Kurds in Iraq* (dostupné z: <https://minorityrights.org/communities/kurds-3/> , 22. 2. 2024).

Minority Rights Group (2018a). *Kurds in Syria* (dostupné z: <https://minorityrights.org/communities/kurds-5/?fbclid=IwAR14vZBcPn9bPcroIT4XSuelSyx9s-OfI024WQg084ggu4W0tdjUssfgyBI> , 8. 3. 2024).

Minority Rights Group (2018b). *Kurds in Türkiye* (<https://minorityrights.org/communities/kurds-2/?fbclid=IwAR090xfCOSEMNqEm7KaUzr3wcZyS3haHGBnbD71dLncmTOLnpYffRQPYwIw> , 25. 1. 2024).

Mohammed, J. S. – Romano, D. (2023). The Kurdish Conflict in Turkey: The Central Role of Identity Recognition (or Lack Thereof). *Ethnopolitics* 15. 11. 2023 (dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17449057.2023.2275229> , 28. 1. 2024).

Mylonas, H. – Tudor, M. (2021). Nationalism: What We Know and What We Still Need to Know. *ANNUAL REVIEW OF POLITICAL SCIENCE* 24 (dostupné z: https://www.annualreviews.org/content/journals/10.1146/annurev-polisci-041719-101841?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR0KeIHoYxh7CYTE6QhYQJgXQai9TrP5KMywJW_TXhRzIbvLVXRBe3QgoLo_aem_Acg0z7cU1oQ_tPJOqt_zRmiRXdq6

RGIbV142QVVM0rrousO7OhbxxCvScw1Ms1CkYu8tGdTveRC7yaokTUvzMVmW
#right-ref-B24, 25. 3. 2024).

Nada, G. – Crahan, C. (2021). Iran's Troubled Provinces: Kurdistan. *UNITED STATES INSTITUTE FOR PEACE*. 3. 2. 2021 (dostupné z: https://iranprimer.usip.org/blog/2020/sep/08/iran's-troubled-provinces-kurdistan?fbclid=IwAR0LrgzsH7V_iALy3x1pCngaiWmM5NID7KEOQ2H93ItxAI-iR0I86qVL9bs , 12. 2. 2024).

O'Leary, A. (2002). THE KURDS OF IRAQ: RECENT HISTORY, FUTURE PROSPECTS. *Middle East Review of International Affairs* 6(4), s. 17-29.

REUTERS (2022). *Iran strikes dissident sites in Iraqi Kurdistan, two dead*. 14. 11. 2022 (dostupné z: <https://www.reuters.com/world/middle-east/rocket-attack-near-iraqs-erbil-kills-one-wounds-10-mayor-2022-11-14/> , 29. 2. 2024).

Rogg, I. – Rimscha, H. (2007). The Kurds as parties to and victims of conflicts in Iraq. *INTERNATIONAL REVIEW of the Red Cross* 89(868), s. 823-842.

Rubin, M. (2016). *Kurdistan Rising?: Considerations for Kurds, Their Neighbors, and the Region* (American Enterprise Institute: Washington DC).

Sary, G. (2016). *Kurdish Self-governance in Syria: Survival and Ambition* (Middle East and North Africa Programme: Cairo).

Savran, A. (2020). The Peace Process between Turkey and the Kurdistan Worker's Party, 2009-2015. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 22(6) (dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/19448953.2020.1801243> , 28. 1. 2024).

Schøtt, A. S. (2017). *KURDS OF SYRIA* (Danish Defence: Copenhagen).

Schrock-Jacobson, G. (2012). The Violent Consequences of the Nation: Nationalism and the Initiation of Interstate War. *The Journal of Conflict Resolution* 56(5), s. 825-852.

Sinkaya, B. (2017). The Kurdish question in Iran and its effects on Iran-Turkey relations. *British Journal of Middle Eastern Studies* 45(5) (dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13530194.2017.1361315>).

Stansfield, G. (n. d.). *The Kurdish Question in Iraq, 1914-1974* (dostupné z: [gale.com/binaries/content/assets/au-resources-in-product/iraqessay_stansfield.pdf](https://www.gale.com/binaries/content/assets/au-resources-in-product/iraqessay_stansfield.pdf) , 22. 2. 2024).

THE WORLD FACTBOOK (n. d.). *Turkey (Turkiye)* (dostupné z: [cia.gov/the-world-factbook/countries/turkey-turkiye/](https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/turkey-turkiye/), 20. 11. 2023).

UNIVERSITY OF CENTRAL ARKANSAS (n. d.). *16. Turkey/Kurds (1922-present)* (https://uca.edu/politicalscience/home/research-projects/dadm-project/middle-eastnorth-africapersian-gulf-region/turkeykurds-1922-present/?fbclid=IwAR2A0ocP9ilhzoCXQDZAJ8JNT8NaEs71WaUAk_M_4KFJdKhSvZvxPJYg2ro , 22. 1. 2024).

Uzun, A. (2014). *“Living Freedom” – The Evolution of the Kurdish Conflict in Turkey and the Efforts to Resolve It.* (Berghof Foundation: Berlin).

Valbjørn – Bank (2012). The New Arab Cold War: rediscovering the Arab dimension of Middle East regional politics. *Review of International Studies* 38, s. 3-24.

van Wilgenburg, W. (2023). Iran’s Pressure Campaign on Iranian Kurds Continues. *The Washington Institute* 13. 9. 2024 (dostupné z: https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/irans-pressure-campaign-iranian-kurds-continues?fbclid=IwAR2LEJldY8h_Y0uySheiUIPuvMHOKzUe2ECwF3rQtYg8e5lgZ4cXWndsY1s#main-content , 14. 2. 2024).

Waisy, S. K. (2015). The Roots of the Iraqi Kurdish Internal Rivalries, Conflicts and Peace Process 1964-2000. *American International Journal of Research in Humanities, Arts and Social Sciences* 10(3), s. 220-232.

Watts, F. N. (1999). Allies and Enemies: Pro-Kurdish Parties in Turkish Politics, 1990-94. *International Journal of Middle East Studies* 31(4), s. 631-656.

WORLD101 (2023). *Understanding the Constructive and Destructive Natures of Nationalism*. 16. 2. 2023 (education.cfr.org/understanding-international-system/building-blocks/understanding-constructive-and-destructive, 26. 3. 2024).

Yildiz, K. (2005). *The Kurds in Turkey: EU Accession and Human Rights* (Pluto Press: London).

Zalewski, P. (2015). Erdogan, the Kurds, and Turkey's Presidential Elections. In: Aydın-Düzgit, S. – Huber, D. eds., *Global Turkey in Europe III: Democracy, Trade and the Kurdish Question in Turkey-EU Relations* (Istituto Affari Internazionali (IAI): Roma), s. 145-148.

Zaman, A. (2020). Syria's Kurds embrace resilience, beauty in wake of Kurdish attack. *AL-MONITOR* 7. 2. 2020 (dostupné z: https://www.al-monitor.com/originals/2020/02/syria-kurds-resilient-turkey-attack-qamishli.html?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMATAAR1d_iMIo7280IdJoVMTjr_wpucusCubDn9vzf5EbDD6sq2hz7M7IZqgmVk_aem_AZtJ2hGGFzZIED_HU_cPYtqDN20SWkz-Odt58SXz_7wJvUt_zBtN2VRJcATVeCURI4XCPCoHqAS2t9vJkrd0-yU8, 20. 11. 2023).

Zandonini, G. – Alana, N. (2023). Erdogan's Long Arm Threatens Kurdish Exiles in Sweden. *Foreign Policy* 9. 7. 2023 (<https://foreignpolicy.com/2023/07/09/kurds-sweden-nato-turkey-erdogan/> , 30. 1. 2024).

Zenko, M. (2016). Remembering the Iraqi Uprising Twenty-Five Years Ago. *Council of Foreign Relations*. 5. 5. 2016 (dostupné z: <https://www.cfr.org/blog/remembering-iraqi-uprising-twenty-five-years-ago> , 27. 2. 2024).

Ziadeh, R. (2009). *The Kurds in Syria: Fueling Separatist Movement in the Region?* (UNITED STATES INSTITUTE OF PEACE: Washington DC).

Resumé

This thesis focuses on the largest ethnic group without its own state, the Kurds, who live in Turkey, Iran, Iraq and Syria. The thesis focuses on the period from the 1970s to the present, as it was in the 1970s that the Kurdistan Workers' Party was formed and was most active in the struggle for its own state. The first theoretical chapter briefly mentions nationalism, especially ethnic nationalism, and the link between ethnic nationalism and conflict, since ethnic nationalism is the one that most often leads to conflict. The second chapter is already devoted to the Kurds in Turkey. An important milestone in Turkey was the emergence of the PKK, which is described by some states as a terrorist organisation. It is in Turkey that the Kurds are most oppressed, and the suppression of cultural rights was particularly noticeable in the 1980s, when the Kurdish language was banned and Kurdish culture was also suppressed. Mention is also made of the violent activity of the Kurds, to which Turkey responded in the 1990s by forcibly resettling Kurdish villages, which later proved to be one of the obstacles to Turkey's accession to the EU. Another important milestone was the rise of Erdogan to the top of politics. His party was initially more conciliatory towards the Kurds, and peace talks were held, but over time Erdogan also began to define himself against the Kurds and is now openly attacking them.

The third chapter focuses on the Kurds in Iraq, where the period of Hussein's rule was particularly tragic for them, during which they were systematically killed in an operation called Anfal. As many as 180 000 Kurds died during this operation, despite the fact that there were still debates in the 1970s about granting autonomy to the Kurds. It was after the autonomy debates that the war between Iraq and the Kurds began in the mid-1970s, and it was this civil war and the drive for Arabisation that led to Operation Anfal. After the start of the US invasion of Iraq, the Kurds offered cooperation to the US, but this led to internal political disputes between the two largest Kurdish political parties in the country. Today, however, the Kurds have de facto autonomy in Iraq and thus administer the territory they inhabit. However, they still face attacks from Turkey and Iran on their territory.

The next chapter is devoted to the Kurds in Iran, who are often neglected, even though it was there that the Republic of Kurdistan, the first truly autonomous Kurdish entity, existed in the past. Similarly, the Kurds in Iran have also been repressed, and have been the focus of analysis since the 1970s. A significant event of that time was the Islamic Revolution in Iran, after which the Kurds hoped for a better situation, but in vain. The situation eased in the 1990s after the election of a new president, but open fighting between the Kurds and the Iranian government is now evident again. The Kurds began open violence in 2016, with further significant protests following in 2022.

The fifth chapter deals with the Kurds in Syria. The focus is on the period of the Syrian Civil War, during which Rojava was created in Syria. This is an autonomous Kurdish territory within Syria ruled by the PYD, which was the subject of a dispute between the PYD and the KNC. Mention is also made of Kurdish assistance in the US fight against the Islamic State. Turkey's aggression against the Kurds in Syria, which was authorised by the US, is also mentioned.

The last chapter is devoted to the ideas of the Kurds themselves about the creation of Kurdistan. It shows that the Kurds do not currently want a state of their own, but rather an autonomous territory within the state in which they live. The Kurds in Syria and Iraq, where they have de facto autonomy, are currently the most satisfied. The disputes between Kurdish political parties in the very states where they have autonomy are also mentioned. The most brutal was the dispute between political parties in Iraq, which led to the Kurdish civil war.

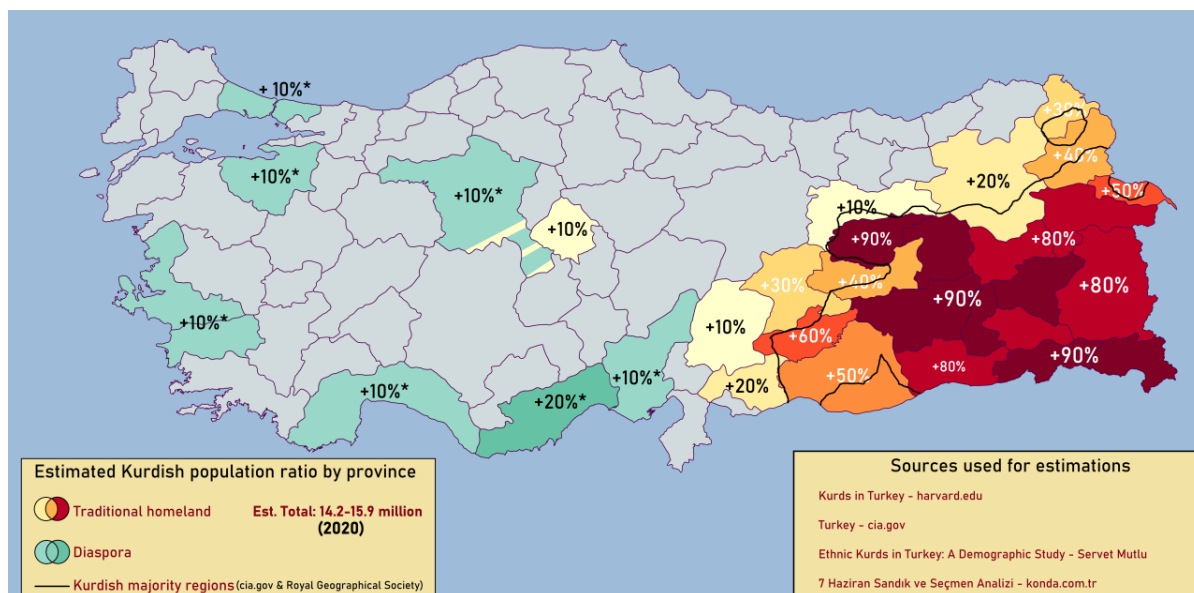
Přílohy

Příloha č. 1: znázornění, kde se rozkládá potenciální nezávislý Kurdistan

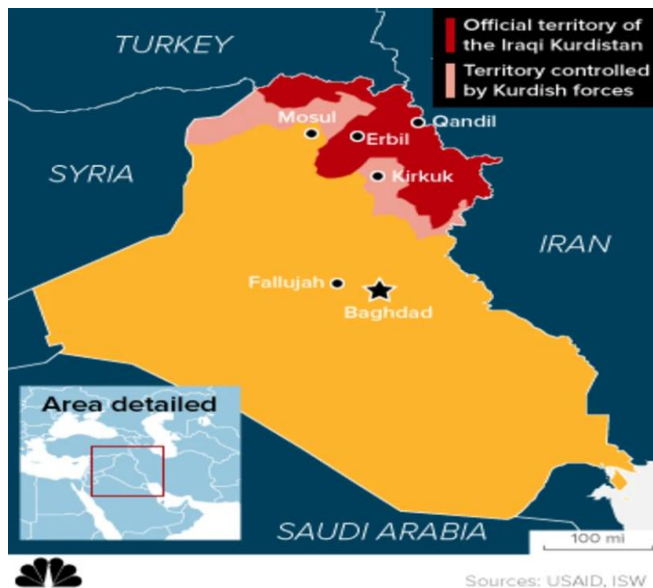
(zdroj: <https://limbilimbi.altervista.org/wp-content/uploads/2017/07/TR-KURDISTAN-map-960x753.png>, 25. 4. 2024).

Příloha č. 2: oranžově/červeně znázorněno, kde je tradiční území Kurdů v Turecku

(zdroj: <https://64.media.tumblr.com/d71521d9769b7589bbbad86291f52268/a4d5bcb4fe34a9ef-ea/s1280x1920/8782e76ff8f80694c2669663e9cf6e1afe29e5d6.png>, 24. 4. 2024).

Příloha č. 3: červeně a růžově vyznačeno, kde žijí Kurdové v Iráku, pouze červeně území, kde mají de facto autonomii

(zdroj: https://media2.s-nbcnews.com/j/newscms/2017_38/2165281/n170922-iraq-kurdistan_ee5cc2d706b846cef5d539c1ebd63c49.nbcnews-ux-2880-1000.jpg, 24. 4. 2024).

Příloha č. 4: světle/vybledle žlutou barvou vyznačeno, kde se nacházejí Kurdové v Íránu (západ země)

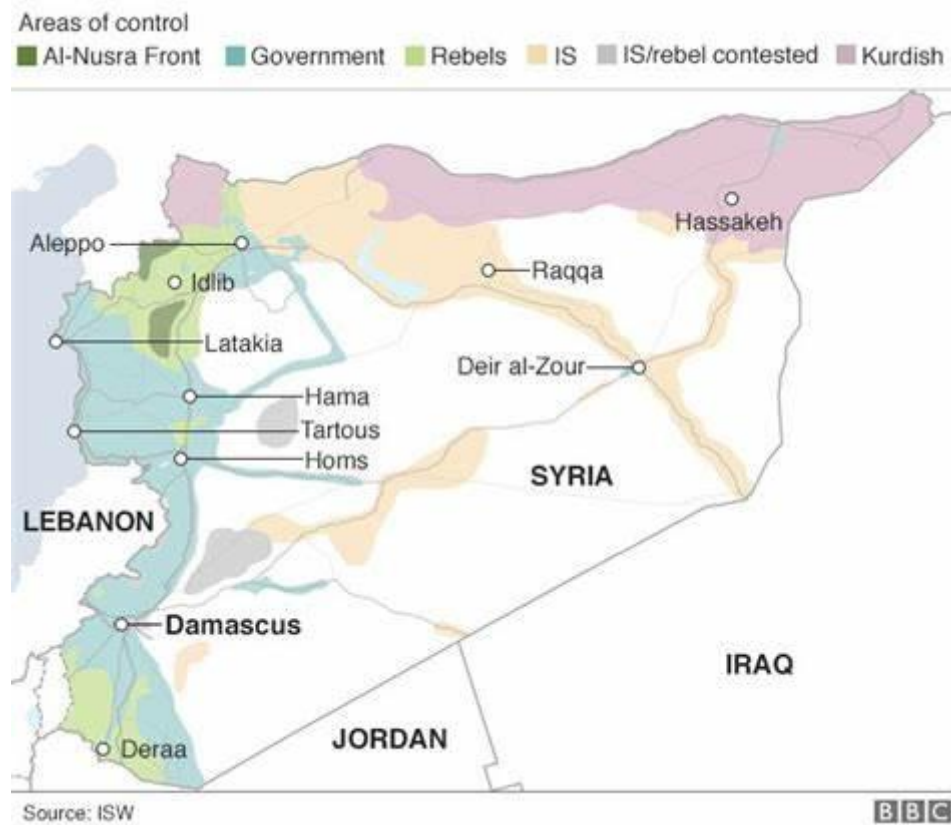

(zdroj: <https://th.bing.com/th/id/R.3f5161d6f9a3b321229f2198b49d89df?rik=hcsaIrMz3ArXtg&riu=http%3a%2f%2fwww.iranpoliticsclub.net%2fmaps%2fimages%2f269+Iran+Et>)

hno+Religious+Map.jpg&ehk=sF1pYFQgeiH%2friW%2fdUtVmg9V0ZO1yjjfgBtpky
Vr9Hk%3d&risl=&pid=ImgRaw&r=0, 23. 4. 2024).

*Příloha č. 5: fialovou barvou vyznačeno, kde se nacházejí Kurdové v Sýrii (včetně
Rojavy na severovýchodě země)*

(dostupné

z:

[https://th.bing.com/th/id/OIP.30BbkxsRk5ZtNsn0wCz0ewAAAA?rs=1&pid=ImgDet
Main](https://th.bing.com/th/id/OIP.30BbkxsRk5ZtNsn0wCz0ewAAAA?rs=1&pid=ImgDetMain), 22. 4. 2024).